

**НАЦОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»  
КАФЕДРА КРИМІНАЛІСТИКИ**

**ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ВНУТРІШНІХ СПРАВ  
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОВС  
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

## **ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Матеріали всеукраїнської науково-практичної  
інтернет-конференції**

30 березня 2018

Одеса  
Букаєв Вадим Вікторович  
2018

**УДК 343.22**  
**П83**

Тези друкуються в авторському варіанті.  
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення тез,  
які суттєво перевищували пропоновані обсяги

**Протидія** організованій злочинній діяльності : матеріали  
П83 всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. м. Одеса, 30 бер.  
2018 р. — Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2018. —  
132 с.

**УДК 343.22**

**Л. І. Аркуша,**  
*д. ю. н., професор, професор кафедри  
криміналістики Національного університету  
«Одеська юридична академія»*

## **ДО ПРОБЛЕМ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЯВЛЕННЯ ПРОЯВІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

6 травня 1991 року у складі МВС України було створено спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, що представляли собою єдиний, добре керований і деякою мірою автономний організм.

Зазначені спецпідрозділи входили до складу кримінальної міліції (начальник регіонального підрозділу БОЗ у той же час був заступником начальника УМВС, що також сприяло налагодженню взаємодії підрозділів правоохоронних органів).

У 2015 році в наслідок реформування правоохоронних органів означені спеціальні підрозділи було ліквідовано.

Однак, у лютому 2018 року заступник голови Національної поліції України – начальник кримінальної поліції В.В. Аброськін анонсував створення в наслідок злиття одного з управлінь карного розшуку з одним із структурних департаментів Департаменту стратегічних розробок та аналізу [1], діяльність якого буде спрямовано на протидію суспільно небезпечним організованим групам та злочинним організаціям, зокрема кримінальним авторитетам, які мають вплив на суспільно важливі сфери життя [2].

На наш погляд, багаторічний досвід, накопичений у результаті існування спецпідрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, повинен бути використаний при визначенні компетенції, завдань та особливостей організації діяльності створеного органу.

Так, у спеціальній юридичній літературі при визначенні компетенції означених підрозділів спостерігаються тенденції вичленити організовану злочинну діяльність, у тому числі і з корумпованими зв'язками, із загальної злочинної діяльності по одному з двох основних критеріїв.

Перший – визначення переліку складів злочинів, що по своїй важливості і суспільній небезпеці можуть відноситися до компетенції спецпідрозділів. Причому поряд із захопленням заручників включають масові заворушення; шахрайство, фальшивомонетництво, вимагання та інші злочини, попередження і розкриття яких традиційно є функцією підрозділів карного розшуку і по протидії злочинності у сфері економіки.

Однак, злочинні організації можуть вчиняти не тільки злочини, характерні для організованої злочинної діяльності, тому обмежувати компетенцію означених спецпідрозділів тільки переліком видів злочинів, на наш погляд, недоцільно.

Другий критерій оснований на виявленні ознак організованої злочинної діяльності з подальшим визначенням компетенції і задач спецпідрозділів на початковому етапі виявлення такої діяльності. Виходячи з характеристики існуючої кримінальної обстановки він більш загальноприйнятій.

Крім того необхідно пам'ятати про те, що крім підрозділів МВС України, виявлення ознак організованої злочинної діяльності входить до кола завдань, які виконують окремі підрозділи СБУ.

Розподіляючи організацію пошукової діяльності з виявлення проявів організованої злочинної діяльності на шість рівнів, з яких перший та другий рівень здебільшого стосується особливостей взаємодії правоохоронних органів та всіх компетентних державних органів, тощо, третій рівень організації можна визначити як систему заходів, що забезпечують ефективність функціонування окремих оперативних підрозділів у системі СБУ та МВС України з метою виявлення організованої злочинної діяльності.

Існуюча система організації пошукової діяльності проявів організованої злочинної діяльності не є оптимальною.

На наш погляд, без чіткого налагодження механізму організації взаємодії між новоствореним підрозділом та окремими підрозділами СБУ, МВС України в процесі виявлення, збору, накопичування і аналізу інформації щодо лідерів, активних учасників організованих злочинних груп, злочинних організацій, їх корумпованих зв'язків та їх діяльності, ефективних результатів у протидії організованій злочинній діяльності не можна досягти.

В зв'язку з цим, на наш погляд, необхідне створити систему виявлення первинних даних стосовно проявів організованої злочинної діяльності з використанням можливостей одержання інформації, яка має оперативний інтерес, усіма службами. При цьому максимально необхідно враховувати особливості діяльності відповідних підрозділів.

Розподіл оперативних сил і засобів повинен базуватися на необхідності спостереження за тими об'єктами, які містять найбільш ймовірне виявлення ознак, характерних для проявів організованих форм злочинності і корумпованих зв'язків.

Найбільш ефективним тут є лінійний принцип, тому що системний підхід одержання інформації стратегічного характеру, яка має значення для протидії організованій злочинній діяльності, вимагає певних знань у конкретних сферах діяльності таких злочинних організацій, створення оперативних позицій і відсутності обмеження службових інтересів межами територій. Це може бути досягнуто шляхом спеціалізації співробітників по трьох основних напрямках протидії організованій злочинній діяльності: у сфері економіки; в органах державної влади і управління, правоохоронних органах; у загальнокримінальному середовищі.

У кожному з приведених напрямів необхідна більш вузька спеціалізація. Вона продиктована специфікою організованої злочинної діяльності.

Так, важливі первинні дані можуть бути виявлені працівниками карного розшуку і по захисту економіки у процесі поточної оперативно-розшукової діяльності.

Указуючи на можливість одержання первинних даних у процесі поточної діяльності різних підрозділів, слід зазначити необхідність здійснення такої пошукової діяльності цілеспрямовано. На практиці ж, як показує наш аналіз, це відбувається здебільшого від випадку до випадку.

Керівна діяльність у підрозділах МВС України і, зокрема, у кримінальній поліції, повинна складатися з управління, регулювання і координації. Висока ефективність при здійсненні цих функцій можлива при інтеграції інформаційної і організаційної систем. При розробці інформаційної системи уся використовувана інформація може поділятися на керівну, інформаційну, оперативну і координуючу. На основі визначення видів інформації і напрямів її руху може бути створена модель інформаційної системи з визначенням інформаційних джерел і зв'язків, що відбиває процес обліку, накопичування і обробки інформації з погляду ухвалення рішення включаючи і алгоритмічні елементи.

Для зміни положення в системі МВС України також потрібна розробка спеціальних планів пошуку необхідної інформації. У цих планах повинні передбачатися заходи щодо одержання первинної інформації, її фіксування. Особливу увагу необхідно приділити визначенню каналів і періодичності взаємного обміну отриманою інформацією. Потрібно чітко визначити перелік інформації, яку необхідно передавати до поновлених спеціальних підрозділів. При цьому доцільно встановити порядок, при якому виявлені дані повинні передаватися без попередньої ретельної перевірки службами і підрозділами, які її вперше одержали. Такий порядок доцільний через наступні причини: а) найбільш точніше і повніше оцінити значення виявленої подібної інформації можуть лише спецпідрозділи з урахуванням наявних у них даних по цій проблемі; б) у ряді служб і підрозділів відсутні можливості для оцінки і перевірки даних, що надійшли; в) нерідко непередумані і необережні дії по перевірці отриманих первинних даних можуть насторожити лідерів злочинних організацій і корумпованих осіб, які в подібному випадку вживають заходи до знищення доказів і приховання інших слідів злочинної діяльності або перешкоджають проведеному заходів.

Таким чином, розробка переліку інформації, яка підлягає передачі в обов'язковому порядку до підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, визначення каналів її надходження і способів накопичування, а також планування роботи всіх служб і підрозділів по виявленню первинних даних, повинні створити основу для організації ефективної системи пошукових заходів і потребують додаткового нормативного регулювання.

### **Література:**

1. У Нацполіції створять новий підрозділ стратегічних розробок та аналізу // Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2395815-u-nacpolicii-stvorat-novij-pidrozdil-strategicnih-rozrobok-ta-analizu.html>

2. В Україні стартує набір до нового підрозділу Нацполіції по боротьбі з організованою злочинністю // Режим доступу : <https://www.unian.ua/society/2386718-v-ukrajini-startue-nabir-do-novogo-pidrozdilu-natspolitsiji-po-borotbi-z-organizovanoyu-zlochinnistyu.html>

***Т. С. Бабенко,***

*курсант 4-го курсу факультету № 3*

*Одеського державного університету внутрішніх справ*

***Науковий керівник:***

***А. О. Шелехов,*** к. ю. н., доцент,

*завідувач кафедри адміністративної діяльності*

*ОВС та економічної безпеки*

*Одеського державного університету внутрішніх справ*

### **ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ**

Тероризм - політика, заснована на систематичному застосуванні терору. Синонімами слова «терор» (лат. terror - страх, жах) є слова «насильство», «злякування», «злякування». Загальноприйнятого юридичного визначення цього поняття не існує. У праві тероризм визначається як ідеологія насильства і практика впливу на суспільну свідомість, на прийняття рішень органами державної влади, органами місцевого самоврядування або міжнародними організаціями, пов'язані з злякуванням населення тими чи іншими формами протиправних насильницьких дій.

Суть тероризму - насильство з метою злякування. Суб'єкт терористичного насильства - окремі особи або неурядові організації. Об'єкт насильства - влада в особі окремих державних службовців чи суспільство в особі окремих громадян. Крім того - приватне і державне майно, інфраструктури, системи життєзабезпечення. Мета насильства - домогтися бажаного для терористів розвитку подій - революції, дестабілізації суспільства, розв'язання війни з іноземною державою, здобуття незалежності деякою територією, падіння престижу влади, політичних поступок з боку влади і т.д.

Терористичну діяльність можуть вести терористи-одинаки, терористичні групи і організації (в тому числі міжнародні за підтримки певних держав). Тероризм здійснюється як боротьба підпільна, насильницька, цілеспрямована, керована, ідеологізована. Жертви тероризму можуть бути

випадковими або вибірковими (представляючи собою символи будь-яких інститутів).

Терористичний акт виконує функції залякування певної категорії осіб або пропагує ідеї терористів.

Під сутністю тероризму слід розуміти сукупність ознак, властивих тероризму як злочинного діяння.

По-перше, відмінною рисою тероризму є те, що він породжує високу суспільну небезпеку в результаті вчинення загальнонебезпечним дій, при цьому умислом терориста є заподіяння смерті особам, які захоплюються в якості заручників.

По-друге, тероризм має публічний характер його виконання.

По-третє, особливістю тероризму є навмисне створення обстановки страху, пригніченості, напруженості. Страх створюється винними не заради самого страху, а в якості досягнення мети, необхідної терористам, тобто страх не кінцева мета.

По-четверте, при тероризмі загальнонебезпечним насильство застосовується у відношенні одних осіб, а вплив з метою схилення до певної поведінки виявляються на інші особи.

Однією з таких новітніх загроз, що отримала надзвичайного розповсюдження у XXI столітті, є глобальний тероризм. Ця проблема набула особливої актуальності. Це пов'язано з тим, що, по-перше, тероризм відображає культ насильства і сприяє його розвитку, даючи йому переваги перед соціальними, політичними і правовими методами вирішення конфліктів у соціумі, по-друге, тероризм формує і посилює у суспільстві почуття страху і як всяка інша дія, спрямована на заподіяння смерті, знецінює людське життя, по-третє, тероризм здатний привести і, як показує життя, реально призводить до згорання державних гарантій і свобод особистості, оскільки може викликати з боку держави контрзаходи, які не завжди узгоджуються з нормами правової демократичної держави [1].

Терористи стають все більш безпринципними, вибираючи для своїх злодіянь місця священні для людини: так у різних куточках світу відбуваються вибухи в храмах різних конфесій, місцях поховань та пам'ятних дат. Зневажаючи життя людини певної нації, конфесії і соціальної групи, терористи прагнуть показати ненависть до їхньої релігії, презирство до їхньої культури, історії, до всього того, до чого представники цієї групи, конфесії чи нації ставляться з благоговінням і повагою. З іншого боку, розвивається культ насильства, знецінюється людське життя, зростає озлобленість жорстокість, цинізм, взаємна ненависть між народами та соціальними групами. При цьому людина і суспільство в цілому відчувають себе в сучасному світі все більш не захищено. Виникає почуття страху та занепокоєння навіть у таких життєвих ситуаціях, де здавалося б, нічого не віщує трагедії.

Сучасний тероризм характеризується різко зростаючою технічною оснащеністю, високим рівнем організації, наявністю достатніх фінансових коштів. Його головна відмінна риса - це розмивання меж між міжнародним і внутрішнім тероризмом. Розширюються зв'язки терористичних організацій з наркобізнесом і незаконною торгівлею зброєю. Одним словом, світ вступив в унікальну епоху тероризму, який може перетворити все сучасне суспільство в його потенційну жертву. Зростаючий натиск тероризму в світі в цілому вимагає критичного переосмислення наявних уявлень про це особливе і вельми складне явище сучасного життя, розробки нових підходів до його аналізу. У зв'язку з цим виникає необхідність пізнання генезису і сутності тероризму, тенденцій його становлення і подальшого розвитку, дослідження основних характеристик тероризму і можливостей боротьби з ним [2].

Як свідчить аналіз організованої злочинності в зарубіжних країнах, незважаючи на те, що злочинні угруповання найчастіше вдаються до застосування тактики терору та вступають у вигідні для них союзи з терористами, цілком очевидно, що мета цих угруповань не в повній мірі збігається з цілями терористів. Найчастіше лідери злочинних організацій вдаються до терору для того, щоб створити більш сприятливі умови для діяльності своїх злочинних підприємств. Їхні дії нерідко спрямовані проти конкретної політики держави у сфері забезпечення законності, проведення відповідних економічних та соціальних реформ тощо. Щодо терористичних груп, то вони переслідують суто політичні цілі, які найчастіше спрямовані на зміну тієї чи іншої політики у різних сферах життєдіяльності як на рівні держави, так і на міжнародному рівні. У злочинній діяльності, наприклад, у торгівлі наркотиками або зброєю, терористичні групи беруть участь, як правило, з метою добування засобів, необхідних їм для більш ефективного виконання їхніх політичних завдань. При тому, що засоби і мета злочинних і терористичних організацій зовсім різні, у той же час в останні роки усе більше проявляється тенденція до їхнього злиття [3].

Сьогодні сучасний тероризм, набуваючи рис організованості, транс національності, й в окремих випадках завдаючи катастрофічних наслідків, становить загрозу не лише окремій державі, а й світовій безпеці. На сьогоднішній день більш ніж у 70 країнах світу налічується близько тисячі відомих груп і організацій, що використовують у своїй діяльності методи терору. Аналіз здійснених останнім часом терористичних акцій демонструє тенденції до укріплення зв'язків між терористичними угрупованнями різних країн світу, налагодження та координації їхньої діяльності міжнародними терористичними центрами. Міжнародне співробітництво у боротьбі з сучасним тероризмом ґрунтується на таких принципах як по перше принцип осуду тероризму, незалежно від цілей терористів, що закріплено

практично в усіх міжнародних конвенціях по боротьбі з тероризмом; по друге відмова від будь-яких форм (фінансова, військово-технічна та ін.) сприяння терористам; по третє співробітництво на світовому рівні в боротьбі з фінансовими й технологічними можливостями сучасного тероризму; по четверте захист світових культур і релігій від екстремістського впливу тероризму; по п'яте дотримання норм міжнародного права. Також, Україна, задля протидії тероризму має свою законодавчу базу, в якій систематизовано зазначаємо основні положення, якими повинні керуватись органи державної та місцевої влади.

Підсумовуючи викладене, можемо стверджувати, що тероризм виявляє себе на будь-яких рівнях, починаючи із широкомасштабних насильницьких акцій на міжнародній арені та закінчуючи спонтанними терористичними діями окремих суб'єктів. У цій ситуації гостро постає питання про організацію адекватної протидії терористичним проявам. Як показує світовий досвід, тероризм особливо гостро проявляється в тих регіонах і в ті періоди, де і коли загострюються суперечності в соціально-політичній сфері, відбувається руйнування суспільних відносин, державного устрою, відсутня стабільність. Тероризм з'являється, коли суспільство переживає глибоку кризу, насамперед кризу ідеології і державно-правової системи. У такому суспільстві з'являються різні опозиційні групи: політичні, соціальні, національні, релігійні, для яких законність стає сумнівною. Якщо в таких групах дійдуть висновку, що не можуть домогтися своїх цілей законно, вони можуть спробувати досягти бажаного через насильство, тобто тероризм. При цьому моральним виправданням убивств опозиція, зрозуміло, вважатиме високу значущість і чистоту своїх цілей.

### **Література:**

1. Балацька О. Б. Тероризм у контексті глобалізації: сучасні тенденції /О.Б. Балацька // Гілея: науковий вісник. – 2016. - Вип.115
2. Володін П. В. Тероризм як глобальна проблема в сучасному світі / П.В.Володін // Культурологічний вісник . – 2014. – Вип. 32
3. Кузніченко С. О. Тероризм як загроза міжнародній безпеці /С.О.Кузніченко// Боротьба з організованою злочинністю і корупцією(теорія і практика). – 2010. – Вип. 23

**В. В. Білоконь,**  
*здобувач Одеського державного університету внутрішніх справ*  
**К. П. Качалко,**  
*слухач магістратури*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*  
**Науковий керівник: А. О. Шелехов,**  
*к.ю.н., доцент завідувач кафедри адміністративної діяльності*  
*ОВС та економічної безпеки*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ В ЗОНІ АТО**

В умовах агресії Російської Федерації проти України, а також тимчасової окупації Російською Федерацією окремих частин Луганської і Донецької областей України і Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, можемо констатувати, що Україна перебуває в досить важкому становищі, одним із чинників якого є проведення АТО в де-яких регіонах країни. Ця ситуація дестабілізує не тільки економіку країни, а негативно впливає на стан забезпечення прав й свобод громадян, виникла нагальна потреба щодо дотримання положень міжнародного гуманітарного права нарівні з правами і основними свободами людини, що діють у мирний час.

Згідно зі ст. 3 Конституції України людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Згідно з п. 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина має зазнавати лише таких обмежень, які встановлюються законом винятково з метою забезпечення належного визнання та поваги прав і свобод інших, а також забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку й загального добробуту в демократичному суспільстві [2].

Міжнародні організації - Управління Верховного комісара з питань біженців ООН (УВКПБ ООН), Управління Верховного комісара з питань прав людини ООН (УВКПБ ООН), ЄС, Рада Європи, ОБСЄ відзначають системне порушення прав людини у зоні проведення антитерористичної операції (далі АТО).

Сьогодні, внаслідок збройного конфлікту на Донбасі порушуються фундаментальні права і свободи громадян - право на життя, свободу, безпеку, соціальний захист, медичні послуги, освіту та працю, свободу пересування, справедливий судовий захист.

Головною причиною порушення прав людини в зоні АТО є збройний конфлікт та його наслідки: загроза життю людей, ушкодження та руйнування об'єктів соціальної, інженерної та транспортної інфраструктур; обмеження доступу населення до основних соціальних послуг; масове безробіття.

За даними, наведеними в межах реалізації Плану Гуманітарного Реагування ООН в Україні на 2016 р., загалом близько 3,1 млн людей, що мешкають на території Донецької та Луганської областей, потребують гуманітарної допомоги. Близько 1,3 млн людей мають обмежений доступ до питної води. За даними Всесвітньої продовольчої програми (квітень 2016 р.) у результаті дворічного збройного конфлікту «300 тис. людей відчувають гостру нестачу продовольства» [3].

Сьогодні, одним з важливіших законодавчих документів, яким закріплюється правовий статус громадян, які проживають в зоні АТО є Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 року [4]. В ньому визначається правовий статус тимчасово окупованої території України, правовий режим тимчасово окупованої території, захист прав і свобод людини і громадянина, культурної спадщини на тимчасово окупованій території та ін.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» громадянам України гарантується дотримання в повному обсязі їх прав і свобод, передбачених Конституцією України, у тому числі соціальних, трудових, виборчих прав та права на освіту, після залишення ними тимчасово окупованої території.

Реалізація прав на зайнятість, пенсійне забезпечення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, на надання соціальних послуг здійснюється відповідно до законодавства України. Мешканцям тимчасово неконтрольованої території гарантується виплата пенсії, якщо вони не отримують її від уповноважених органів Російської Федерації.

Що стосується громадян України, які переміщуються (переселяються) з тимчасово неконтрольованої території, варто зазначити насамперед про чинну Постанову Кабінету Міністрів України «Про облік внутрішньо переміщених осіб» [5]. У її тексті чітко зазначаються порядок і наслідки оформлення й видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, визначаються певні повноваження Міністерства соціальної політики України, зокрема щодо вжиття заходів для створення й ведення Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

Законом України щодо громадян, які звільнились із роботи та переселились із тимчасово неконтрольованої території, за відсутності документів, що підтверджують факт їх звільнення та періоди трудової діяльності й страхового стажу, встановлюється порядок їх реєстрації як безробітних та отримання ними забезпечення й соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття за даними відповідного державного реєстру.

У свою чергу громадяни України, які переселились із тимчасово неконтрольованої території та не звільнились із роботи, у разі неможливості продовження роботи на тимчасово окупованій території, для набуття статусу безробітного та отримання соціальних послуг можуть припинити трудові відносини або підтвердити факт припинення таких відносин у судовому порядку за місцем свого перебування.

У разі, якщо переселенці з тимчасово неконтрольованої території не мають документів, необхідних для надання статусу безробітного (паспорта громадянина України, реєстраційного номера облікової картки платника податків тощо), статус безробітного може надаватись за умови пред'явлення тимчасового посвідчення, що підтверджує особу громадянина України. До отримання документів і відомостей про періоди трудової діяльності, заробітну плату (дохід), страховий стаж допомога по безробіттю цим особам признається в мінімальному розмірі.

Законом також гарантується право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів України за рахунок коштів державного бюджету, участь у конкурсному відборі вступників на навчання в державних і комунальних вищих навчальних закладах України з наданням місць у гуртожитках на час навчання.

Аналіз літератури засвідчив, що особливо гостро потребують допомоги громадяни, які живуть поблизу лінії розмежування. Населення «сірої зони» позбавлено основних прав і свобод фактично так само, як і ті, хто залишився на тимчасово непідконтрольних Україні територіях. За даними ООН з боку підконтрольних Україні територій їх кількість складає близько 200 тис. осіб.

Сьогодні, на підконтрольних територіях Донецької та Луганської областей існує гостра потреба налагодження умов для безпеки та соціального захисту громадян, які постраждали від конфлікту.

Попри те, що підконтрольні території були звільненні від сепаратистів у червні - серпні 2014 р., їхні мешканці досі не відчують позитивних змін, пов'язаних із відновленням основних складових мирного життя [6].

Це створює значну загрозу для підтримання необхідного рівня довіри до держави, центральних та місцевих органів влади, знищує соціально-психологічні передумови для соціально-економічного відновлення регіону, поглиблює почуття відчуженості мешканців цих територій до

української держави. Відсутність належного реагування на цю загрозу призведе до неможливості забезпечити повну політичну реінтеграцію як підконтрольних, так і захоплених сепаратистами територій.

Найбільш критичними напрямками зосередження зусиль держави у підконтрольних районах Донецької та Луганської областей, в тому числі тих, хто мешкає поблизу лінії розмежування, є: забезпечення захисту цивільного населення від воєнних загроз: обстрілів, диверсій, мінування територій, діяльності організованих зло-чинних груп, що використовують можливості для контрабанди; захист та відновлення об'єктів соціальної інфраструктури та про-мисловості; забезпечення доступності освіти та охорони здоров'я; створення належних соціальних умов для облаштування внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій; врегулювання проблем, пов'язаних із рухом населення між оку-пованими та підконтрольними територіями.

Головною перепорою для відновлення прав і свобод залишається ведення бойових дій. Спостерігається небезпечна ситуація правової невизначеності: громадяни фактично живуть в умовах воєнного стану, однак держава формально залишається відповідальною за надання повного обсягу гарантій безпекового та соціального характеру, не маючи для цього необхідних ресурсів та правових підстав для запровадження особливо-го порядку забезпечення таких гарантій, зокрема, стосовно підтримки соціальної інфраструктури.

Розрив між формально-правовими зобов'язаннями та реальною присутністю держави, особливо поблизу лінії розмежування, породжує відчуття повної незахищеності та безнадії, підриває лояльність місцевого населення до української влади.

Негативний ефект посилюється тим, що на тимчасово не контрольованих Збройними Силами України територіях Донецької й Луганської областей, а також на території тимчасової окупованої Автономної Республіки Крим ведеться активна інформаційна війна з боку держави-агресора та терористичних злочинних угруповань «Донецька народна республіка» й «Луганська народна республіка».

І це незважаючи на визначене Законом України «Про засади державної мовної політики» гарантування права мовного самовизначення кожного жителя в окремих районах Донецької й Луганської областей щодо мови, яку він вважає рідною, вибору мови спілкування, вільного користування будь-якою іншою мовою в суспільному й приватному житті, вивчення та підтримку будь-якої іншої мови, їх вільний розвиток і рівноправність [7]. Однак механізм забезпечення права на вільний вибір мови спілкування фактично не передбачається, власне, не може йти мова про можливість його реалізації навіть за його визначення через неконтрольованість відповідних територій, що стало наслідком озброєного

конфлікту в районі Донецької й Луганської областей України, а також на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим.

Для озброєних сепаратистських конфліктів притаманне ведення інформаційної війни з метою формування конфліктної свідомості в регіоні протистояння [8, с. 351]. Інформаційна війна є дієвим засобом протистояння й результативності озброєних конфліктів. Метою ведення інформаційної війни є маніпулювання населенням регіону конфлікту, дезінформація та дезорієнтація громадян, залякування супротивника [9, с. 9].

Г. В. Сасин підкреслює доцільність таких заходів: зміни інформаційної політики (як зовнішньої, так і внутрішньої) з доповненням законодавчої та нормативно-правової бази, яка відповідатиме нормам міжнародного права; здійснення захисту національної інформаційної сфери; просування української інформації на територію агресора з використанням при цьому сучасних технологій; проведення люстрації серед власників українських медіаресурсів; зменшення впливу олігархів на засоби масової інформації; формування й захисту сприятливого образу України за допомогою сучасних технологій; створення та підтримки національного бренду, розвитку конкурентоспроможності на міжнародній арені; здійснення політики для збереження єдиної української політичної нації; зближення політичних поглядів населення Сходу й Заходу України; здійснення обмеження російської інформації, яка впливає на населення Півдня та Сходу України; контролю іноземних ЗМІ, які акредитовані й функціонують на території України; сприяння розвитку вітчизняних інтернет-ресурсів, які просувають іномовлення; збільшення якості та кількості українського продукту (цікаві телепрограми, друкована продукція тощо); стимулювання наукових досліджень щодо державної інформаційної політики й безпеки; удосконалення рівня підготовки фахівців у галузі інформаційної безпеки [10, с. 21–22].

Таким чином, ефективності проведення АТО, подоланню негативних наслідків «замороженого» озброєного конфлікту на території Донецької й Луганської областей сприятимуть активізація діяльності суб'єктів публічної адміністрації з підвищення ефективності протидії інформаційної війни з боку Російської Федерації та вироблення концепції реалізації державної політики з національної інформаційної безпеки України.

Масштаб і гострий характер проблем, з яким стикається населення підконтрольних Україні територій Донецької та Луганської областей, вимагає від держави комплексного аналізу стану забезпечення їх основних прав і свобод. Це надасть можливість розширити та систематизувати інформацію про стан гуманітарної ситуації на цих територіях для формування подальшої відповідної державної політики та надання ефективної і цілеспрямованої допомоги з боку міжнародних організацій. Також буде сприяти підвищенню рівня довіри населення до держави, органів центра-

льної та місцевої влади, консолідації українського суспільства, ефективному процесу реінтеграції звільнених територій.

### **Література:**

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена Резолюцією № 217А(III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015).
3. План гуманітарного реагування на січень-грудень 2016 рік [Електронний ресурс] // ООН. - Режим доступу : [https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/2016\\_hrp\\_ukraine\\_ukrainian.pdf](https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/2016_hrp_ukraine_ukrainian.pdf)
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. - № 26. - Ст.892
5. Про облік внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 81. – Ст. 2296.
6. Стратегія відновлення Донбасу. Жовтень 2015 р. // [Електронний ресурс] // НАН України Інститут економіко-правових досліджень. - Режим доступу : <https://www.iepd.kiev.ua/?p=3204>
7. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1680-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 45. – Ст. 2043.
8. Тишков В. А. Реквием по этносу: исследования по социально-культурной антропологии / В.А. Тишков. – М. : Наука, 2003. – 544 с.
9. Чирва Р. І. Інформаційна війна – зброя, страшніша за ядерну / Р.І. Чирва // Профспілкові вісті. – 2014. – № 13. – С. 8–9.
10. Сасин Г.В. Інформаційна війна: сутність, засоби реалізації, результати та можливості протидії (на прикладі російської експансії в український простір) / Г.В. Сасин // Грані. – 2015. – № 3(119). – С. 18–23.

**О. Г. Буравцов,**  
студент магістратури *факультету № 2 ННІЗДН*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*  
**Науковий керівник:**  
**П. С. Романько,** к. ю. н.  
доцент кафедри адміністративної діяльності  
*ОВС та економічної безпеки*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **ОКРЕМІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК РІЗ- НОВИДУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Особливо важливу роль у забезпеченні дієвого функціонування всіх ланок національної економіки відіграє бюджетна система держави. У системі бюджетного права питання щодо контролю і відповідальності, пов'язаної з формуванням, розподілом і використанням бюджетних коштів, набувають актуального значення, оскільки від їх вирішення залежить стан законності у бюджетній системі держави.

Провідне місце серед гарантій дотримання прав та свобод людини і громадянина, забезпечення стабільності в державі, охорони суспільства від протиправних посягань належить юридичній відповідальності. Традиційно наукою і практикою виділяється декілька видів юридичної відповідальності: кримінальна, адміністративна, цивільно-правова, господарсько-правова, матеріальна, дисциплінарна. У різних самостійних та комплексних галузях права можуть виділятися й інші, притаманні цим галузям види відповідальності.

Останнім часом у зв'язку з розвитком фінансового права як галузі права науковці почали виділяти і фінансово-правову відповідальність як специфічний вид юридичної відповідальності. Хоча у Бюджетному кодексі України не йдеться прямо про можливість застосування до порушників бюджетного законодавства заходів бюджетної відповідальності як різновиду фінансово-правової відповідальності, але з аналізу його норм можна зробити висновок про її існування. Саме тому визначення сутності та особливостей бюджетної відповідальності, її взаємозв'язку із фінансовою відповідальністю є важливим і актуальним, адже це сприятиме вдосконаленню механізму її правового регулювання, підвищенню його ефективності.

Поняття «фінансово-правова відповідальність» у наш час увійшло в науковий обіг, хоча її сутність і місце в системі юридичної відповідальності залишається предметом дискусій. У межах цих дискусій виникає питання про види фінансово-правової відповідальності, до яких відносять і податкову, і банківську, і бюджетну та інші.

На сьогодні не існує єдиного підходу стосовно розуміння суті та місця бюджетної відповідальності. Аналіз наукової літератури показує, що найбільш поширеним є розуміння бюджетної відповідальності як різновиду фінансово-правової відповідальності, яка наділена специфічними ознаками, що дозволяють вести мову про її самостійний характер стосовно інших видів фінансово-правової відповідальності [1, с. 450]. Її правове забезпечення, суб'єктний та об'єктний склад, принципи застосування вирізняють її серед інших видів фінансово-правової відповідальності. Саме власні ознаки бюджетної відповідальності дозволяють говорити про її відносну автономізацію у межах останньої.

До таких ознак (особливостей) належить те, що: а) бюджетна відповідальність має власне бюджетне законодавство, яке підпорядковане принципам бюджетного права; б) підставою бюджетної відповідальності є порушення бюджетного законодавства; в) бюджетна відповідальність тягне за собою для правопорушника певні негативні наслідки майнового й організаційного характеру, що зумовлено специфікою бюджетно-правових санкцій; г) суб'єктами бюджетної відповідальності є учасники бюджетного процесу; д) бюджетна відповідальність реалізується у специфічній процесуальній формі, чим відрізняється від інших видів фінансової відповідальності [2, с. 190].

Наведені ознаки доводять неможливість віднесення бюджетної відповідальності до підвиду класичних адміністративної, кримінальної та цивільно-правової відповідальності, проте цілком «вписуються» у концепцію фінансово-правової відповідальності. Зокрема, С.С. Теленик вважає бюджетну відповідальність різновидом фінансово-правової відповідальності та зазначає, що вона полягає у застосуванні до суб'єкта бюджетного правопорушення заходів впливу, передбачених санкцією бюджетно-правової норми, в суворо визначеному для цього процесуальному порядку [3, с. 77].

Наслідком такої наукової позиції є, на думку О.П. Гетманець, майже автоматичний висновок про те, що інститут бюджетної відповідальності є складовим елементом галузі бюджетного права, норми якої, відповідно, поширюють на неї свій регулюючий вплив [4, с. 32], що становить об'єктивні причинно-наслідкові зв'язки.

У свою чергу В.Д. Чернадчук зазначає, що специфіка правовідносин бюджетної відповідальності полягає в тому, що в їх межах здійснюється застосування оперативно-бюджетних санкцій (заходів впливу). У них праву держави в особі відповідних органів щодо застосування заходів кореспондує обов'язок правопорушника зазнати впливу цих заходів, привести свою діяльність у відповідність до бюджетно-правових норм, не допускаючи в подальшому порушень бюджетного законодавства [5, с. 90]. А отже, можна констатувати наявність попереджувальної та сигналізаційної функцій бюджетної відповідальності, а також складність та двосто-

ронність правовідносин, що виникають під час застосування заходів бюджетної відповідальності.

Інститут бюджетної відповідальності, як зазначається в літературі, містить норми, які визначають поняття порушення бюджетного законодавства як підстави притягнення до бюджетної відповідальності, заходи впливу, що застосовуються до порушників бюджетного законодавства, коло суб'єктів бюджетної відповідальності [6, с. 55].

У Бюджетному кодексі України відсутнє поняття «бюджетне правопорушення», натомість законодавцем визначено термін «порушення бюджетного законодавства» [7]. Очевидно, що легальне визначення поняття таким і повинно бути, оскільки виглядає більш вузьким і конкретним. Поняття «бюджетне правопорушення» виглядає більш широким і є, скоріше, доктринальним – таким, що більшою мірою задовольняє інтереси теорії і навчального процесу під час вивчення фінансово– та бюджетно-правових дисциплін.

Більшість учених вважає, що введенню у правовий обіг категорії «бюджетне правопорушення» перешкоджало те, що у теорії права нині визнаним є існування обмеженого кола видів юридичної відповідальності, підставою кожного з яких називається відповідний галузевий вид правопорушення [4, с. 33]. Разом із цим необхідно зазначити, що за вчинення далеко не всіх порушень бюджетного законодавства передбачена цивільна, господарська, дисциплінарна, адміністративна або кримінальна відповідальність [8, с. 69].

У Бюджетному кодексі України визначено порушення, за вчинення яких передбачається застосування досить специфічних заходів впливу, які вказані у статті 117: попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства; зупинення операцій з бюджетними коштами; призупинення бюджетних асигнувань; зменшення бюджетних асигнувань; повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету; зупинення дії рішення про місцевий бюджет; безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів [7]. З огляду на це, можна зазначити, що заходи впливу за порушення бюджетного законодавства доцільно віднести до особливого різновиду фінансово-правових санкцій, підстави та порядок застосування яких передбачено Бюджетним кодексом України. Вони мають значні відмінності від адміністративно-, цивільно– та господарсько-правових санкцій.

Висновки. Розглянувши особливості, що характеризують бюджетну відповідальність, можна зробити висновок про визнання її різновидом фінансово-правової відповідальності, що має примусовий характер та передбачена бюджетним законодавством, застосовується у встановленому процесуальному порядку уповноваженими державою органами до суб'єктів, які порушили або порушують бюджетне законодавство, і зумовлює настання для них негативних наслідків фінансового та організацій-

ного характеру, а також обов'язку усунути дане порушення. Всі названі особливості дозволяють відмежувати бюджетну відповідальність від інших видів фінансово-правової відповідальності. Існують різні напрями вдосконалення правового регулювання процесів застосування заходів бюджетної відповідальності, які дадуть змогу як удосконалити наявні нормативно-правові акти, так і розробити та прийняти нові.

#### **Література:**

1. Дічкова О.В. Відповідальність за бюджетні правопорушення, допущені на першій стадії бюджетного процесу / О.В. Дічкова // *Держава і право*. - Вип. 51. - 2011. - С. 447–452.
2. Міщенко Л.В. Особливості притягнення до фінансово-правової відповідальності за бюджетні правопорушення / Л.В. Міщенко // *Право і суспільство*. - 2015. - № 1. - С. 189–193.
3. Теленик С.С. Сутність поняття «порушення бюджетного законодавства» та його співвідношення з поняттям «бюджетне правопорушення» / С.С. Теленик // *Підприємництво, господарство і право*. - 2008. - № 5. - С. 77–80.
4. Гетманець О.П. Бюджетна відповідальність у системі фінансового права / О.П. Гетманець // *Право і безпека*. 2013.- № 3(50). - С. 31–35.
5. Чернадчук В.Д. Правовідносини бюджетної відповідальності / В.Д. Чернадчук // *Вісник Національної академії прокуратури України*. - 2008. - № 4. - С. 88–91.
6. Цинделиани І.А. Система бюджетного права / І.А. Цинделиани // *Государство и право*. - 2010. - № 5. - С. 55–60.
7. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 липня 2010 року №2456-VI // *Відомості Верховної Ради України*. - 2010. - № 50–1. - Ст. 572. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
8. Куслій В.О. Відповідальність за порушення фінансового законодавства в системі юридичної відповідальності / В.О. Куслій // *Європейські перспективи*. - 2013. - № 13. - С. 67–71.

*Д. Н. Гасратов,*  
студент магістратури *факультету № 2 ННІЗДН*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*  
**Науковий керівник: А. В. Кубасенко, к. ю. н.**  
*доцент кафедри адміністративної діяльності*  
*ОВС та економічної безпеки*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **МІСЦЕ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ**

Фінансово-правове регулювання грошового обігу породжує існування певної грошової системи. Грошова система являє собою конгломерат елементів: грошова одиниця, державні грошові знаки, масштаб цін, валютний курс, організація емісії та обігу грошових знаків, організація міжнародних розрахунків, суб'єкт грошово-кредитного і валютного регулювання. Відомо, що складно організовані системи мають таку специфічну рису, як наявність у них процесів управління [1, с. 8]. Водночас відзначимо, що грошова система за своєю природою є системою соціальною, а отже, й управління нею має соціальний характер. Звідси з очевидності можна дійти до висновку, що оскільки сучасні гроші мають правову природу (незалежно від їх економічної суті), то вказана соціальна система неминує керуватися державно-правовими методами, тобто як за допомогою встановлення специфічного правового режиму (правил гри), так і безпосередньо, шляхом застосування прямих адміністративних методів.

Для того, щоб визначити місце грошової системи у фінансовій системі держави, необхідно, передусім, узяти до уваги безпосередній склад елементів цієї системи. Проте слід мати на увазі таку обставину, що гроші розуміють у вузькому сенсі як банкноти і монети, які випускають центральні банки або інші уповноважені на те органи держави, і в широкому сенсі як сукупність грошей у вузькому сенсі та різноманітних грошових сурогатів, існування яких заборонене законом і не визнається ним як законний механізм розрахунків, але які, однак, існують насправді та розглядаються в межах грошових агрегатів  $M_0$ ,  $M_1$ ,  $M_2$  тощо [2, с. 10].

Відповідно до цього, поняття грошового обігу й грошової системи можуть бути наділені різним змістом – більш-менш повним. Отже, видається найбільш методологічно правильним виділити три центральні підсистеми, що становлять кістяк грошової системи будь-якої держави: суб'єкти управління грошовим обігом, об'єкти управління грошовим обігом, а також механізм управління грошовим обігом.

Перша з вказаних підсистем формує основи, організаційний базис управління грошовим обігом. Суб'єкти державного регулювання грошового обігу становлять особливу підсистему.

Підсистема суб'єктів державного регулювання грошового обігу за складом елементів є ширшою за сукупність державних органів, що виконують функції державного регулювання грошового обігу, оскільки до системи суб'єктів державного регулювання входять фінансові установи, фондові біржі тощо. Проте у власному значенні слова грошова система за складом суб'єктів вужча за кредитно-грошову систему.

В унітарній державі підсистема суб'єктів державного регулювання грошового обігу є багаторівневою, такою, що складається з ядра (моноцентричного або поліцентричного) і периферійних відгалужень [3, с. 74].

Друга підсистема грошової системи держави відповідає за структурою економічному уявленню про грошову систему. Це закономірно, оскільки при визначенні об'єктів для впливу на яку-небудь сферу суспільної життєдіяльності необхідно керуватися, передусім, принципом доцільності такого впливу, у цьому випадку – принципом економічної доцільності. Відтак, сферами безпосереднього регулювання грошового обігу або напрямами діяльності держави в цій сфері, а інакше – об'єктами управління є: найменування грошової одиниці та її частин, види державних грошових знаків, що мають законну платіжну силу, масштаб цін. Найменування грошової одиниці (національної валюти), як правило, виникає історично, але повністю залежить від держави, яка своїм законодавчим актом закріплює (чи змінює) це найменування [4, с. 201].

Говорячи про третю підсистему грошової системи держави, необхідно розпочати з того, що здоров'я економіки країни безпосередньо залежить від того, якими способами або яким чином держава управляє грошовим обігом. Отже, одним з найбільш суттєвих елементів грошової системи треба визнати механізм державного регулювання. Під поняттям механізму регулювання розуміється сукупність способів і методів, використовуваних державою в особі державних органів для здійснення регулювання певної сфери суспільних відносин.

Механізм державного регулювання грошового обігу виражається в грошово-кредитній політиці держави. Цей термін об'єднує в собі використання усіх інструментів впливу на грошовий обіг з метою його стабілізації та гармонізації в рамках фінансової системи держави [5, с. 68]. Таким чином, в процесі здійснення та регулювання грошового обігу виникають суспільні відносини, які регулюють, у першу чергу, норми фінансового права. Тільки фінансово-правове регулювання дає змогу встановити правила обігу грошових коштів, що відповідають потребам економіки та суспільства. Визначення й регулювання усіх істотних характеристик грошей (регулювання обсягу грошової маси, здійснення грошових реформ, організація грошового обігу) здійснюються державою в особі уповноваженого державного органу – Національного банку України [6, с. 295].

Регулюючи грошовий обіг, держава здійснює вплив на купівельну спроможність грошей, залежно від державної фінансової політики можуть змінюватися властивості грошей як носіїв абстрактної вартості [7, с. 32].

У теорії видається методологічно правильним подати структуру фінансової системи держави у вигляді сукупності таких інститутів і підсистем: – грошова підсистема; – бюджетна підсистема; – інститут доходів держави (у тому числі податкова система); – інститут видатків держави; – інститут страхування; – інститут державного кредиту; – банківська підсистема.

Грошова система виступає як органічна складова фінансової системи суспільства. Місце грошової системи у фінансовій системі суспільства можна визначити як одне з центральних, оскільки вся фінансова діяльність держави заснована на функціонуванні грошової системи. Ефективний розвиток економіки країни багато в чому визначається станом грошового обігу, стабільним функціонуванням грошової системи. Якщо ми говоримо про фінансову діяльність як про діяльність, спрямовану на роботу з фондами грошових коштів, то очевидним стає і те, що самі грошові кошти, з яких формуються фінанси (тобто сукупність фондів грошових коштів, мобілізованих державою для здійснення своїх завдань і функцій), існують виключно завдяки функціонуванню грошової системи держави.

При цьому О. П. Єлазаров визначає грошову систему як системи врегульованих нормами фінансового права суспільних відносин, що складаються у сфері планування, організації та забезпечення здійснення готівкового і безготівкового грошового обігу на території України [8, с. 40].

Загалом нормальне функціонування грошової системи фінансової системи держави лежить в основі стабільності економічного розвитку суспільства в цілому, оскільки і створення, і розподіл, і подальший перерозподіл, і використання фондів грошових коштів здійснюється так чи інакше у рамках грошової системи держави, адже грошова система – це, передусім, емісія грошових знаків і система розрахунків, тобто така собі “нервова система” фінансової системи держави (якщо вдатись до аналогії фінансової системи з біологічним організмом).

Безумовно, грошова система перебуває в найтіснішій взаємодії з усіма іншими підсистемами та інститутами фінансової системи держави. Так, стан бюджетної системи безпосередньо впливає на необхідність емісії грошових знаків, а потреби податкової системи зумовлюють специфіку валютного і курсового регулювання в рамках грошової системи.

Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що грошова система виступає як органічна складова фінансової системи держави, разом з бюджетною системою, системою доходів і системою видатків, а також банківською системою держави. Місце грошової системи у фінансовій системі держави можна визначити як одне з центральних,

оскільки вся фінансова діяльність держави заснована на функціонуванні грошової системи.

### **Література:**

1. Лукашев О. А. Правове регулювання грошової системи України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / О. А. Лукашев ; Нац. юрид.акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків, 2002. – 20 с.
2. Матвійчук Н. М. Фінансово-правові засади регулювання грошового обігу в Україні / Н. М. Матвійчук, Н. Ю. Бурлачук, В. М. Панькевич // Молодий вчений. – 2015. – № 6 (21). – С. 8–11.
3. Яськів Б. А. Суб'єкти фінансово-правового регулювання грошового обігу / Б. А. Яськів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – 2016. – № 36. – С. 72–81.
4. Яровий К. О. Поняття і сутність грошового обігу та безготівкових грошових розрахунків / К. О. Яровий // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 9. – Ч. 2. – С. 201–204.
5. Яськів Б. А. Правове регулювання фінансової діяльності держави в галузі грошового обігу / Б. А. Яськів // Jurnalul Juridic National: Teorie si Practica. – 2015. – № 5 (15). – С. 66–68.
6. Яськів Б. А. Фінансово-правовий статус Національного банку України / Б. А. Яськів // Вороновські читання (Фінансове право: сучасний стан та перспективи) : матер. Міжнар. наук.-практ. конф, м. Київ, 5 жовтня 2016 р./ редкол.: А. П. Гетьман, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін. – Київ : Асоціація фінансового права України, 2016. – С. 295–298.
7. Карчева Г. Основні проблеми розвитку банківської системи України у посткризовий період та шляхи їх вирішення / Г. Карчева // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 8. – С. 30–36.
8. Єлезаров О. П. Особливості здійснення безготівкових розрахунків за чинним законодавством України / О. П. Єлезаров // Держава та регіони. Серія: Право. – 2013. – № 4. – С. 38–43.

**О. В. Голікова,**  
курсант 4-го курсу факультету № 3  
Одеського державного університету внутрішніх справ  
**Науковий керівник: М. В. Корнієнко,**  
к. ю. н., доцент,  
професор кафедри адміністративної діяльності  
ОВС та економічної безпеки  
Одеського державного університету внутрішніх справ

## **АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ**

Основні проблеми відтворення, існування і попередження корупції досліджуються багатьма науковцями вже досить давно. Але й досі поняття політичної корупції є дискусійним – дослідники сперечаються щодо предмету, характерних рис та критеріїв цього явища, хоча воно досить широко вживається як в наукових працях, так і в сучасному політикумі.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що подальше поширення політичної корупції загрожує національній безпеці України, оскільки знижує ефективність дій влади, підриває її суспільну легітимність, зумовлює поширення у суспільстві зневіри в цінностях демократії та верховенства права.

Метою розгляду даної теми є дослідження поняття корупції на основі політологічного аналізу як соціально-політичного явища, також розуміння впливу корупції на економічну, а також соціальну сфери, політичне життя та людину, дослідження причин виникнення загроз для функціонування правової системи України.

Вагомий внесок у дослідженні даної проблематики внесли такі українські та зарубіжні вчені як: М. Мельник, О. Хмара, А. Сафоненко, О. Светлова, О. Барановський, О. Терешук, В. Мілер, В. Чехович, А. Буров, Л. Гевелинг, П. Джерелі, С. Ліпсет, О. Нікелін, Л. Петтер, М. Джонстон.

Так М. Джонстон визначає чотири головні типи корупції: це по-перше хабарництво у торгівлі, виникає і пов'язане з протизаконними фінансовими та майновими операціями, ухилення від сплати податків, функціонування чорного ринку; по друге патронажна система, яка виникає в тих випадках, коли реалізація незаконних угод концентрується в руках обмеженої кількості осіб або організацій, які контролюють патронажні системи, намагаються контролювати владу аж до встановлення контролю за діяльністю легітимного уряду; по третє непотизм, що призводить до виникнення несправедливих великих поступок при укладанні угод, призначення родичів на посади в системі управління; по четверте це кризова корупція - робота великої кількості бізнесменів в умовах ризику,

коли предметом купівлі-продажу стають рішення офіційних органів, які можуть призвести до великих економічних зрушень у країні.

Міжнародна антикорупційна організація Трансперенсі Інтернешнл визначає політичну корупцію як «зловживання політичною владою для приватного блага». В Україні термін «політична корупція» увійшов до політичного вжитку у 2006–2009 р.р., які характеризувалися постійними конфліктами між вищими владними інститутами держави та гострими політичними кризами [3].

На найвищому державному рівні звинувачення в політичній корупції вперше прозвучали з вуст Президента України В. Ющенка й були адресовані Верховній Раді України п'ятого скликання. Прослідкувавши за цим, можна зазначити, що політична корупція охопила всі гілки та інститути державної влади, місцевого самоврядування і є головною перепорою подальшого економічного розвитку України [2].

Сьогодні, доволі поширеною думкою у нашому суспільстві є думка про відсутність політичної волі у еліті країни для ефективної боротьби з корупцією. З подібними твердженнями можна погоджуватись, бо політична еліта, котра заражена політичною корупцією не може мати бажання на ділі боротись з тим, що сама ж продукує.

Політична корупція - це дітище олігархічно-кланової системи, що появилось на світ у результаті приходу великого бізнесу у велику політику України. Представники великого бізнесу почали реалізовувати свої прагнення впливати на процеси в Україні, шляхом підкупу політиків та політичних партій. Вони стали їхніми спонсорами, котрі взамін отримували потрібні для них рішення, що негативно сказалося на функціонуванні практично усіх інституцій держави [4].

На думку громадян, яку вони висловлювали під час соціологічних опитувань, найбільш корумпованими інститутами державної влади є: Верховна Рада України (54,2%), Кабінет міністрів України (44,9%), Державна автомобільна інспекція (57,5%), поліція (54,2%), суди (49%), прокуратура (42,9%), митна і податкова служби (40,3%). А також: медичні (54%) і вищі навчальні заклади (46,3%). Найменш корумпованими на сьогоднішній день з-поміж державних установ, громадяни вважають органи місцевого самоврядування (32,4%) та Президента України (36,8%) [5].

Можна з упевненістю сказати, що корупція залишається однією з найнебезпечніших загроз основам демократії, чесності та соціальній справедливості, гарантуванню правопорядку, стану захищеності прав людини. Корупція має негативний вплив на імідж громадян, підприємств, установ і держави в цілому; перешкоджає економічному розвитку та загрожує належному функціонуванню країни.

Через існування корупції в суспільстві формуються і функціонують дві соціальні підсистеми – офіційна та неофіційна. Офіційна дотримується

моральних і правових норм, неофіційна у свою чергу використовує незаконні методи.

Саме у неофіційному середовищі функціонують суб'єкти корупції, де панує своя система цінностей, свої цілі та методи їх досягнення, а життя будується не за офіційними законами, а за правилами, що створюються на основі викривлення соціальних норм.

На думку вітчизняних вчених, основними ознаками політичної корупції є: солідарність політико-фінансових груп в незаконному використанні коштів держбюджету, укладання збиткових для держави угод, не вигідна для держави приватизація. Прийняття указів, законів, нормативних актів в інтересах певних груп інтересів, фінансово-промислових груп; завоювання та утримання влади і впливу як для правлячої верхівки, так і для так званої опозиції. В даному випадку корупція є стимулом; корупція як фактор загострення протистояння фінансово-промислових груп призводить до дестабілізації країни, викривлюються пріоритети економічної діяльності та соціальної політики; державні рішення вмотивовані інтересами вузького кола осіб; недбале ставлення до довгострокових цілей розвитку суспільства; номенклатурні привілеї та пільговий доступ до громадських ресурсів; депутатська недоторканість та привілеї.

За статусом до суб'єктів політичної корупції можуть бути віднесені ті особи, які безпосередньо причетні до вироблення та організації здійснення державної політики в різних сферах і на різних рівнях.

На загальнодержавному рівні - це, насамперед, державні та політичні діячі, якими, зокрема, є глава держави, керівники центральних органів виконавчої влади, народні депутати України, керівники політичних партій. На регіональному рівні до таких суб'єктів можуть бути віднесені керівники місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також депутатів обласних і міських рад.

У боротьбі з корупцією можливо боротися методами відкритості, доступності інформації та гласності. Єдиним надійним методом такої боротьби за відсутності в Україні правого і громадянського суспільства може стати публічне поширення інформації про корупцію. І в такому випадку, коли інформація про корупцію набере широкого поширення у суспільстві, владі буде дуже непросто ухилитися від реагування на неї.

Враховуючи викладене, у першу чергу, зауважимо, що корупція настільки міцно увійшла в життя українського суспільства, що сприймається як звичайне явище. Не є винятком і проблема політичної корупції. Навряд чи політична корупція буде колись повністю ліквідована, але її масштаби та руйнівний вплив можуть бути значно зменшені й представлені під надійний державний та громадський контроль.

Для того, щоб позбутися ганебного та розтлінного явища тотальної корупції в Україні, потрібно створити таку систему громадянського суспільства, яка б була орієнтована не на конкретну особистість, а працювала

проти корупції, незалежно від того, хто перебуває на даний момент при владі.

### **Література:**

1. Закон України “Про боротьбу з корупцією” від 5 жовтня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №34.
2. Прес-конференція Президента України В.Юшенка «Відповідальність. Законність. Вибір народу», 12 квітня 2007 р.;
3. Тимків Н. Політична корупція в Україні / Н.Тимків // Режим доступу: [Електронний ресурс] // [http://espresso.tv/blogs/2016/07/14/politychna\\_korupciya\\_v\\_ukrayini](http://espresso.tv/blogs/2016/07/14/politychna_korupciya_v_ukrayini).
4. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії/ М.Мельник. - Національна безпека і оборона, 2009, № 7.
5. Чернова А. Національна безпека і оборона // Політична корупція в Україні: суб'єкти, прояви, проблеми протидії/ А. Чернова. – Центр Разумкова, 7-е изд. – 2009.- 84 с.

***І. В. Головюк,***

*д. ю. н., доцент завідувач кафедри кримінального процесу  
Національного університету  
«Одеська юридична академія»*

## **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 255 КПК УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ**

Стаття 255 КПК України передбачає, що відомості, речі та документи, отримані в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, повинні бути невідкладно знищені на підставі його рішення, крім випадків, передбачених частиною третьою цієї статті та статтею 256 КПК. Ці та інші положення цієї статті викликають питання у контексті реалізації права на захист. У відповідності до ч. 2 цієї статті, забороняється використання зазначених у частині першій цієї статті матеріалів для цілей, не пов'язаних з кримінальним провадженням, або ознайомлення з ними учасників кримінального провадження чи будь-яких інших осіб. Якщо стосовно «будь-яких інших осіб» такий підхід, враховуючи таємний характер негласних слідчих (розшукових) дій, заперечень не викликає, то заборона ознайомлення для учасників кримінального провадження викликає зауваження стосовно забезпечення права на захист. У відповідності до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право мати час і можливості, необхідні для підготовки свого захисту. У практиці ЄСПЛ визнано, що поміж засобами, які мають бути надані обвинуваченому, є можливість, з метою підготувати свій захист,

ознайомлюватись із результатами слідства, накопиченими протягом усього часу його провадження (Huseyn і інші проти Азербайджану, § 175; ОАО Neftyanaya Kompaniya Yukos проти Росії, § 538); якщо обвинуваченому дозволено захищатись самостійно, то відмова у наданні йому доступу до матеріалів справи є порушенням прав сторони захисту (Foucher проти Франції, §§ 33-36) [1, с. 47].

У результатах проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які прокурор не визнає необхідними для подальшого проведення досудового розслідування, можуть міститися дані, які у майбутньому будуть важливі для сторони захисту, яка на момент вирішення питання про їх знищення не знає про їх існування, та, відповідно не має та не може мати до них доступу. Виходячи з положень ст. 255 КПК України, рішення про знищення не відстрочується до моменту закінчення досудового розслідування, а може бути прийнято у будь-який момент після проведення негласних слідчих (розшукових) дій: на це вказує положення ч. 5 цієї ж статті, що знищення відомостей, речей та документів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, не звільняє прокурора від обов'язку здійснення повідомлення згідно з вимогами статті 253 КПК України. Тобто сторона захисту може дізнатися про проведення негласних слідчих (розшукових) дій вже після знищення їх результатів, тим самим не маючи змоги перевірити, чи містить ця інформація дані, які могли б бути використані для здійснення захисту. Відмітимо, що така нормативна регламентація не корелюється із ч. 2 ст. 290 КПК України, яка вимагає, щоб прокурор або слідчий за його дорученням надавали доступ до матеріалів досудового розслідування, у тому числі будь-яких доказів, які самі по собі або в сукупності з іншими доказами можуть бути використані для доведення невинуватості або меншого ступеня винуватості обвинуваченого, або сприяти пом'якшенню покарання.

Крім того, така регламентація може бути піддана критиці у аспекті правових позиції ЄСПЛ. В питаннях розкриття доказів Європейський суд практично виходить з деяких загальних правил: докази (і обвинувальні і виправдувальні) повинні бути відомі захисту, будь-які обмеження захисту на доступ до них повинні бути мінімальними, суворо необхідними в рамках того суспільного інтересу, який такі обмеження переслідують [2, с. 357]. Право на доступ до матеріалів справи не є абсолютним. У певних випадках може бути необхідно приховати від сторони захисту деякі докази, аби захистити основоположні права інших осіб або важливий суспільний інтерес. Водночас, з точки зору статті 6 § 1 є правомірними тільки ті заходи із обмеження права на захист, які є абсолютно необхідними. Європейський Суд має перевірити, чи процес ухвалення такого рішення якнайповніше відповідав вимогам змагальності і рівності сторін, і чи він був доповнений гарантіями, здатними захистити інтереси обвинуваченого (Natunen проти Фінляндії, §§ 40-41; Dowsett проти Сполученого Королівс-

тва, §§ 42-43; Mirilashvili проти Росії, §§ 203-209). Нерозкриття сторони захисту матеріальних доказів, котрі містять елементи, що можуть зняти вину з обвинуваченого або пом'якшити покарання, можуть становити відмову надати необхідні можливості для підготовки захисту і, отже, порушення права, гарантованого статтею 6 § 3 b) Конвенції. Водночас, обвинувачений може окремо мотивувати своє клопотання, і національні суди можуть перевірити обґрунтованість цих мотивів (Natunen проти Фінляндії, § 43; С.Г.Р. проти Нідерландів, рішення Комісії) [1, с. 47-48]. Нерозголошення не буде прийнятним згідно зі статтею 6, навіть якщо воно буде належним чином розглянуто національними судами, - в тому випадку якщо воно може перешкодити обвинуваченим обґрунтовувати позицію захисту, яку вони намагаються висунути, наприклад, щодо провакції вчинення злочину [3, р. 63].

У справі «Матановіч проти Хорватії» ЄСПЛ констатував, що в скаргах Й. Матановича на процесуальну несправедливість ішлося про позбавлення його доступу до трьох основних категорій доказів, здобутих за допомогою негласних слідчих дій. Третя категорія доказів складалась із записів розмов інших осіб, які не були притягнуті до відповідальності й на яких не було посилянь при засудженні Й. Матановича. Доступ до цієї інформації був обмежений на тій підставі, що записи не мали відношення до справи заявника й торкалися приватного життя інших осіб. Зокрема, йшлося про причетність до цієї схеми президента ФПХ, справа якого була виділена в окреме провадження. Проте, як зазначено в рішенні, не була застосована жодна процедура, яка б на підставі звернення заявника дозволила суду оцінити пов'язаність цих записів зі справою. Не з'ясовано, чи містили вони якісь подробиці, що могли б дати заявникові можливість виправдати себе або зменшити обсяг обвинувачення, або чи мали вони відношення до належності, достовірності та повноти доказів, наданих під час провадження. Не погодились у Страсбурзі й з висновком Верховного суду Хорватії стосовно того, що державний прокурор управі обрати докази, які б використовувалися під час провадження. Адже це суперечить прецедентному праву ЄСПЛ, відповідно до якого процедура, під час якої самі слідчі органи намагаються оцінити доречність доказів без будь-яких наступних процесуальних гарантій прав захисту, не може відповідати вимогам §1 ст.6 Конвенції. Тому, як зазначено в рішенні Суду, «було очевидно, що з огляду на недоліки в процедурі щодо відкриття доказів, які розглядаються, заявник не мав можливості сформулювати певні доводи стосовно належності доказів, про які йде мова, і домогтися того, щоб суд розглянув його заяву в світлі його права ефективно підготувати свій захист». Таким чином, констатував ЄСПЛ, підсудний був позбавлений процедури, за допомогою якої можна було встановити, чи докази, які мала у своєму розпорядженні сторона обвинувачення, але які не були долучені до справи, могли пом'якшити вирок або поставити під сумнів обсяг ін-

кримінованої заявникові злочинної діяльності. Тож було встановлено порушення §1 ст.6 конвенції [4].

Ключове значення для розглядуваної проблематики має позиція, що «не було запроваджено жодної процедури, яка б дозволила компетентному суду, за зверненням заявника ..., оцінити їх відношення до справи, зокрема, чи містять вони такі дані, які могли б дозволити заявнику виправдати себе чи зменшив обсяг обвинувачення, або вони стосувалися допустимості, достовірності та повноти доказів, поданих під час провадження. Отже, не можна вважати звинувачувати заявника, що він не подав конкретного клопання про доступ до цієї конкретної частини записів. Дійсно, заявнику не було відмовлено у клоптанні про доступ до записів, у зв'язку з тим, що він не обґрунтував це, або тому, що він не навів достатніх підстав для подання такого клопання. Натомість його клопання було відхилено на підставі того, що він не мав права на доступу до цих записів, оскільки вони були розглянуті, перш за все, як такі що не мають відношення до його справи, і повинні бути знищені. Суд також зауважує, що Суд округу м. Загреб навів додатковий аргумент щодо відмови у доступі до записів, спираючись на необхідність захисту приватності осіб, телефонні переговори яких були записані. У зв'язку з цим, Суд вважає, що умови, за яких здійснювалося провадження в цій кримінальній справі, повинні були забезпечувати необхідний захист прав заявника, щоб дотримати належний баланс між правами та інтересами осіб, гарантованими статтею 8, і правами заявника на захист, гарантованими статтею 6 Конвенції. Проте у справі, що розглядається, Суд округу м. Загреб не дотримався належного балансу між правами осіб, гарантованими статтею 8 Конвенції та клопанням заявника про відкриття доказів, які б дозволили заявникові представити свої контраргументи щодо будь-яких таких міркувань [5].

При тому, що право на доступ до матеріалів справи не є абсолютним, ЄСПЛ неодноразово звертає увагу на те, що у системах, в яких органи прокуратури зобов'язані відповідно до закону враховувати факти на користь і проти підозрюваного - процедура, відповідно до якої органи прокуратури самостійно намагаються оцінити, що може мати або не матиме значення для справи, без будь-яких наступних процесуальних гарантій прав захисту, не може відповідати вимогам статті 6 § 1 [5]. За регламентацією ст. 255 КПК України, сторона захисту позбавлена можливості навіть заявити клопання, оскільки вона не знає про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а докази знищуються як такі, що не є необхідними, на думку прокурора, для подальшого проведення досудового розслідування. Таким чином, питання про приховання доказів від сторони захисту шляхом їх знищення вирішується на будь-якому етапі розслідування без відома сторони захисту. Враховуючи оцінку ситуації із третьою частиною записів у справі «Матановіч проти Хорватії», очевидно, що вона

може бути використана і для оцінки змісту процедури, передбаченої ст. 255 КПК України у контексті її потенційної невідповідності правовим позиціям ЄСПЛ.

Таким чином, положення ч. 1 та 2 ст. 255 КПК України не забезпечують належний механізм балансування щодо публічного інтересу у розкритті кримінальних правопорушень із збереженням у таємниці відомостей щодо спеціальних операцій та інтересом підозрюваного мати достатні можливості для захисту, а це породжує ризик майбутнього звернення до ЄСПЛ із заявами про порушення права, передбаченого п. б ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зазначене актуалізує розробку такого процесуального механізму, який би у досліджуваній площині забезпечив би пропорційність обмеження доступу до результатів негласних слідчих (розшукових) дій для сторони захисту.

#### **Література:**

1. Довідник із застосування статті 6 Конвенції – Право на справедливий суд (кримінально-процесуальний аспект), 2014. – 72 с. – Режим доступу:

[https://www.echr.coe.int/Documents/Guide\\_Art\\_6\\_criminal\\_UKR.pdf](https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_UKR.pdf)

2. Стандарты справедливого правосудия (международные и национальные практики) / кол. авторов ; под. ред. д. ю. н. Т.Г. Морщаковой. — Москва: Мысль, 2012. 584 с.

3. Protecting the right to a fair trial under the european convention on human rights :a handbook for legal practitioners. 2nd edition, prepared by Dovydas Vitkauskas. - Council of Europe, 2nd edition September 2017. – 165 p.

4. Дроздов О., Дроздова О. Коли таємне стає незаконним. Вибірковість надання записів прослуховування та недостатнє обґрунтування дозволу на спостереження є порушенням права на захист // Режим доступу: [http://zib.com.ua/ua/print/129583-vibirkovist\\_zapisiv\\_prosluhovuvannya\\_ta\\_nedostatne\\_obruntuva.html](http://zib.com.ua/ua/print/129583-vibirkovist_zapisiv_prosluhovuvannya_ta_nedostatne_obruntuva.html)

5. Рішення "Матановіч проти Хорватії" (Заява № 2742/12), переклад О. Дроздова та О. Дроздової // [http://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Pereklad\\_rishennya\\_evr\\_sudu\\_13072017.pdf](http://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Pereklad_rishennya_evr_sudu_13072017.pdf)

**І. В. Гора,**  
*доктор юридичних наук, професор, головний  
науковий співробітник Науково-організаційного центру  
Національної академії Служби безпеки України*

## **МОЖЛИВОСТІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВІДЕОЗВУКОЗАПИСУ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Збирання доказів під час досудового розслідування за кримінальними провадженнями про злочини, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями, здійснюється шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) й інших процесуальних дій. Важливе значення для збирання й перевірки доказів має використання органом досудового розслідування спеціальних знань й допомоги спеціалістів. Неабияке місце в процесі досудового розслідування займають судові експертизи, висновки за результатами проведення яких виступають джерелом доказів, а встановлені експертом фактичні дані можуть стати важливими доказами.

Одним із видів судової експертизи, яка доволі часто призначається під час досудового розслідування злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями, є експертиза наявних в розпорядженні слідчого матеріалів звукозапису або відео-звукозапису. Для її проведення експерт залучається у випадках, коли необхідно встановити фактичні дані, пов'язані із технікою та технологією виготовлення відеофонограми, або з потребою ідентифікації чи діагностики особи зображених персонажів чи дикторів, мовлення яких на ній зафіксовано. Походження таких матеріалів може бути доволі різноманітним, від тих, що отримані працівниками правоохоронних органів під час проведення оперативних заходів чи процесуальних дій до випадково отриманих сторонніми особами чи створених самими злочинцями з різною метою. На звукозаписах, наданих на експертне дослідження, відбиваються окремі властивості й ознаки особи, чий текстуальні та інші звукові властивості зафіксовані, фіксуються ознаки звукового середовища, в якому виготовлено фонограму, мають відображення особливості роботи застосованого технічного пристрою тощо. Інколи такі звукозаписи є чи не єдиним об'єктивним доказом вчинення злочину, а їх експертне дослідження дає змогу встановити конкретну особу, місце, спосіб виготовлення фонограми. Експертиза записів здійснюється також з метою діагностики та ідентифікації застосованої апаратури, відеографічної й звукової інформації, зафіксованої на фонограмах, встановлення факту і обставин їх тиражування й монтажу, а також отримання інших фактичних даних, пов'язаних з використанням апаратури.

Сьогодні доволі часто об'єктами експертизи стають відеозаписи, які отримані з камер відеоспостереження, встановлених в містах на вулицях

чи будівлях або в приміщеннях різних установ, в житлових будинках, з камер автомобільних відеореєстраторів, або такі, що отримані в установленому порядку слідчими чи за їх дорученням уповноваженими особами в процесі проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій. Такі експертизи мають особливості не лише в об'єктах дослідження, а й в методиках, які використовують експерти в ході експертизи.

Експертиза відеозвукозапису складається з трьох самостійних експертних підвидів, а саме: технічного дослідження відеофонограм і засобів їх фіксації; фоноскопичного дослідження акустичних сигналів, зафіксованих на відеофонограмах; лінгвістичного дослідження усного мовлення. Однаковим у цих підвидах експертиз є об'єкт дослідження — відеофонограма, на якій зафіксовано відеографічне зображення та мовлення й інша звукова інформація.

Технічне дослідження відеофонограм та засобів їх фіксації встановлює фактичні дані, що відображаються у відеофонограмі і пов'язані з технікою та технологією їх отримання. Об'єктами експертного дослідження є відеофонограми й технічні засоби, що використовуються для знімання, обробки, передачі та фіксації інформації. Відеофонограми можуть бути зафіксовані на різних носіях: магнітних стрічках, дроті, дисках, флеш-картах, на внутрішніх електронних носіях пристрою тощо. При фіксації звуку, в тому числі й мовлення, сигнали трансформуються і, залежно від використаної техніки та технології фіксації, можуть спотворюватись. Крім того, оригінальні записи можуть піддаватись різноманітним впливам і маніпуляціям, що може призвести як до порушення їх інформаційного змісту, так і до зміни технічних параметрів зафіксованих сигналів. Встановлення цих та інших даних, які стосуються техніки та технології виготовлення відеофонограм, становить предмет цього виду експертизи. Експертне дослідження базується на фізичних і технічних закономірностях відображення слідової інформації у відеофонограмах.

У випадку залучення експерта й призначення експертизи слідчим можуть бути використані різноманітні формулювання запитань, в тому числі таких, що виходять за межі суто "технічного дослідження відеофонограм", проте які в цілому відносяться до обставин виготовлення цифрових записів. Окрім традиційних питань "щодо монтажу й оригінальності запису", можливими прикладами таких запитань є питання щодо пародіювання (синтезування) мовлення, програмного змінення характеристик голосу та усного мовлення, імітації навколишньої обстановки й шумового фону відеозвукозапису, щодо використання комп'ютерних технологій для обробки відеографічного ряду чи звуку.

Ще один напрям експертного дослідження – аналіз відеографічних зображень, отриманих з камер відеоспостереження, які встановлені в громадських місцях, де відбулось викрадення людей, в місцях вчинення розбійних нападів, рейдерського захоплення приміщень чи територій тощо.

Зростаюча в багато разів кількість компактних пристроїв відеозапису, камер зовнішнього спостереження призводить до збільшення кількості числа зображень, які надходять на експертизу від органів досудового розслідування, а інколи й від адвокатів-захисників як об'єкти відеографічних досліджень. Встановлення змісту відеозапису – доволі тривалий і складний процес дослідження, для проведення якого необхідні спеціальні знання, а також досвід виконання певних дослідницьких операцій і процедур. В результаті проведення такого виду аналізу можна виявити умови, в яких було зроблено запис, ідентифікувати осіб, їх дії й дослівний зміст їхніх розмов. Також піддаються аналізу й розкриваються у висновку експерта всі події, що відбуваються в певний час – жести, рух осіб, за можливості – особливості міміки тощо. Встановленню змісту відеозапису, крім розшифровки процесів, які відбувалися, також сприяє визначення додаткових властивостей запису: наявність слідів монтажу, ознак копіювання, фальсифікації, особливості обладнання, з використанням якого здійснювався запис.

Ситуації, які потребують використання спеціальних "відеознань", поділяють на такі категорії: пошукові, пов'язані з отримання інформації про особу, яка розшукується за відображеннями її зовнішнього вигляду, голосу або мовлення; ідентифікаційні, пов'язані із завданням ототожнення особи за наявності особи, яку перевіряють і необхідних для порівняльного дослідження зразків; ситуаційні, пов'язані із встановленням за відеофонограмами умов обстановки, акустичного середовища та інших обставин події, яка відображена на відеофонограмі; інформаційно-оціночні, які потребують оцінки достовірності відображуваної інформації в зв'язку з можливістю її фальсифікації з наступними навмисними змінами первинного запису. Фахівці, що проводять такі експертні дослідження, основними недоліками систем зовнішнього відеоспостереження, які призводять до неможливості повноцінного використання відеоінформації з метою розкриття й розслідування злочинів, називають: низьку швидкість запису і не високу дозвільну здатність апаратури відеофіксації, використання ширококутних об'єктивів, які істотно викривляють зображення, а також встановлення відеокамер на значній відстані від об'єктів, які фіксуються, без врахування наявних джерел освітлення. Здебільшого відеографічні зображення, отримані з систем відеоспостереження, не придатні для портретної ідентифікації зафіксованих у відеозапису осіб, оскільки не відбивають в необхідній мірі достатньої кількості і з належною якістю анатомічних особливостей їх зовнішності.

Перед призначенням експертизи слідчий повинен провести оцінку наявних матеріалів відеозапису з відтворенням відеофонограм і визначити конкретно об'єкт експертного дослідження. Це здійснюється під час огляду та прослуховування відеофонограми і оформлюється відповідним протоколом. У протокол заносяться дані про розташування частини фоногра-

ми з записаними фрагментами розмови, якщо слідчого цікавить саме зміст та автор мовленнєвого повідомлення, або фрагмента фонограми, що підлягає дослідженню для встановлення певних відомостей. Це можна зробити за показаннями лічильника пристрою відтворення чи часу відтворення від початку фонограми. Встановлення змісту зафіксованої у відеофонограмі розмови, яка сприймається добре і не потребує для розпізнавання слів зняття сторонніх шумів, не є експертною задачею, оскільки не потребує використання спеціальних знань і не має ознак експертизи — оціночних суджень. Для отримання повного текстового змісту розмови, зафіксованої у такій фонограмі, слідчий може залучити спеціаліста, який володіє технікою відтворення відеофонограми та методами підвищення якості запису. Використання методів підвищення якості та розбірливості мовлення при цьому не змінює сутності форми застосування спеціальних знань. Протокол огляду та прослуховування фонограми надається на експертизу разом з постановою про призначення експертизи.

Це лише окремі з питань, відповіді на які можуть бути отримані в результаті правильної підготовки матеріалів і якісного проведення кваліфікованим експертом судової експертизи відеозвукозапису.

**В. В. Дараган,**  
*к. ю. н., доцент кафедри  
оперативно-розшукової діяльності  
та спеціальної техніки факультету підготовки фахівців  
для підрозділів кримінальної поліції ДДУВС*

## **ЩОДО ЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ПРОГНОЗУ- ВАННЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Людство не відразу прийшло до ідеї, пов'язаної з можливістю передбачення свого майбутнього. Лише внаслідок тривалого розвитку воно виробило уявлення про минуле і значно пізніше про майбутнє як про категорії, відмінні від теперішнього. В даний час в діяльності людини практично відсутні ситуації, при яких прогнозування не грало б істотної ролі. Формула поведінки людини - «бачити, передбачити, діяти» – відноситься до будь-якої діяльності» [1, с. 79].

Якість здійснення протидії злочинам, а тим паче, які вчиняються організованими злочинними угрупованнями багато в чому залежить від передбачення результатів такої діяльності та подій в кримінальному середовищі.

Вперше питання прогнозування злочинності стало предметом дослідження саме вчених у сфері кримінології, а далі його почали розвивати інші кримінально-правові науки (кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність) [2, с. 241].

Зокрема, вчені-кримінологи під поняттям «кримінологічне прогнозування» розуміють процес отримання, обробки і аналізу інформації з метою визначення майбутнього стану злочинності чи ймовірності вчинення конкретного злочину [3, с. 219; 4, с. 93].

Щодо значення прогнозування в оперативно-розшуковій діяльності то серед науковців існує думка, що його значення полягає у такому:

- при проведенні оперативно-розшукових заходів оперативно-розшукове прогнозування спонукає приймати рішення і діяти;

- воно сприяє прагненню оперуповноваженого до поповнення інформації, а в результаті збільшує активність ОРД, сам процес прогностичного мислення стимулює пошук нових фактів, поглиблення у вивчення відповідних осіб або середовища, сприяє вдосконалюванню пізнавальної діяльності оперативних працівників у зв'язку з тим, що вимагає збору додаткової інформації без якої «бачення», а точніше передбачення, виявляється неясним;

- оперативно-розшукове прогнозування використовує багато резервів для пошуку інформації;

- одержання оперативно-розшукових прогнозів істотно підвищує якість прийняття тактичних рішень, зокрема за рахунок більш повної поінформованості, що досягається в ході прогнозування. Таким чином оперативно-розшукове прогнозування оптимізує оперативно-тактичні дії, тобто робить їх максимально результативними, законспірованими, запобігає зайвій втраті сил та часу;

- оперативно-розшукове прогнозування запобігає помилкам у роботі з конфідентами, при використанні спеціальної техніки й методів ОРД. Ці гарантії обумовлені тим, що оперативний працівник, приймаючи тактичні рішення, повинен оцінювати свої особисті можливості, всі властивості конфідентів, передбачити умови в яких діятимуть останні, а також можливі перешкоди у реалізації оперативних заходів [5, с. 241].

Якщо по першим трьом елементам ніяких питань не виникає, то останні два, на нашу думку, вбачаються сумнівними. Зокрема, по-перше одержання оперативно-розшукових прогнозів далеко не завжди підвищує якість прийняття тактичних рішень, оскільки таке оперативно-розшукове прогнозування далеко не в усіх випадках має точний прогноз, а в більшості випадків взагалі має декілька напрямків розвитку оперативно-тактичної ситуації, при цьому слід зазначити, що можуть виникнути випадки, коли жоден із прогнозованих напрямів розвитку такої ситуації в реальності не співпадатиме з оперативно-тактичною ситуацією, яка виникне в подальшому. З огляду на зазначене, не можна з впевненістю казати про те, що оперативно-розшукове прогнозування робить оперативно-тактичні дії максимально результативними, а тим паче, що воно запобігає зайвій втраті сил та часу. Що стосується їх конспірації, то на нашу думку, вказаний елемент, в даному випадку, є зайвим оскільки носить опосеред-

кований характер, оскільки сам рівень конспірації проведення певних дій обирається виходячи із прогнозу їх результативності (в певних оперативно-тактичних ситуаціях гласні заходи будуть більш результативними ніж законспіровані). По-друге, не можна передбачити усі умови в яких діятимуть конфіденти і так само можливі перешкоди у реалізації оперативних заходів, а тому не можна стверджувати, що оперативно-розшукове прогнозування запобігає помилкам у роботі з конфідентами, при використанні спеціальної техніки й методів ОРД.

Безперечно наведені нами аргументи носять дискусійний характер, однак аргументуючи свою думку ми лише хотіли вказати на те, що розглянуті вище елементи не мають носити категоричних характер і повинні розглядатися як можливість підвищення якості прийняття оперативно-тактичних рішень, а також використання сил, засобів й методів ОРД.

Зазначене вказує на те, яку роль відіграє застосування оперативно-розшукового прогнозування в оперативно-розшуковій діяльності.

### **Література:**

1. Агеев В.В. Вопросы истории развития теории и практики оперативно-розыскного прогнозирования в органах внутренних дел / В.В. Агеев // Вестник экономической безопасности. – 2010. – № 4. – С. 79-84.
2. Стащак М.В. Оперативно-розшукове прогнозування протидії злочинам у сфері водокористування / М.В. Стащак, О.І. Голиш // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. – 2014. – Спеціальний випуск (№ 73). – С. 240-248.
3. Криминология: учебник / А.Ф. Агапов, Л.В. Барінова, В.Г. Гриб и др., под. ред. Малкова В.Д. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2006. – 528 с.
4. Джужа О.М. Криминологія: навч. посібник / О.М. Джужа, Ю.Ф. Іванов. – К., 2006. – 264 с.
5. Меживой В.П. Оперативно-розшукове прогнозування як важливий елемент тактичного мислення оперативника / В.П. Меживой, О.В. Меживой // Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дидоренка. – 2008. – Спецвип. № 4. – Ч. 2. – С. 17-22.

**Т. О. Коваленко,**  
*курсант 2-го курсу факультету № 3*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*  
**Науковий керівник:**  
**А. О. Шелехов,** к. ю. н., доцент,  
*завідувач кафедри адміністративної діяльності*  
*ОВС та економічної безпеки*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ**

Ринок праці в Україні є основою для організації ефективного використання людських ресурсів, створювання конкурентних умов в сфері соціально-трудових відносин, які, з одного боку, ведуть до вдосконалення якісних характеристик робочої сили, а з іншого, забезпечують ефективну зайнятість населення в громадському господарстві, підвищення добробуту всіх членів. Те, що зараз відбуваються в нашій країні, а саме економічна криза яка супроводжується ускладненням системи ринкових відносин, ці питання вимагають переосмислення встановлених в економічній науці підходів до ринку праці, його сутнісних характеристик і тенденцій розвитку. Виникає об'єктивна необхідність пошуку ефективних механізмів функціонування ринку праці, шляхів його розвитку, які сприяли б зниженню соціальної напруженості в суспільстві. Також негативно впливає на ринок праці рівень злочинності її організований характер, що виражається в «рейдерських» захватах підприємств, доведення до банкрутства підприємств з подальшим викупом та інші злочинні дії.

З огляду на складності структурно-функціональної організації праці завжди існує певна невідповідність між робочими місцями і трудовими ресурсами. Частина робочих місць, що потребують для свого забезпечення дуже високої кваліфікації, залишається незайнятою, а частина осіб, які не мають спеціальної підготовки, не можуть знайти роботу. У такій ситуації і виникає конкуренція не тільки між безробітними за те, щоб отримати хоч якусь роботу, але і конкуренція між висококваліфікованими працівниками і фахівцями за більш вигідну пропозицію своєї праці, оскільки робота на новому, тимчасово вільному робочому місці, вимагає не тільки високої кваліфікації, але і вищої заробітної плати.

У цих умовах зростає самоцінність робочого місця і жорстока конкуренція за кращі робочі місця. Цьому сприяє підвищення вимог до якісних характеристик працівників, до вміння працівника включати в виробничий процес не тільки професіоналізм, але і всю гаму властивостей і якостей, притаманних людській особистості, які функціонують і високо цінуються в сучасній економіці (активність, творчість, ініціативність, мобільність та інше).

Виходячи від поєднання форм ринку (вільної конкуренції або монополії і олігополії і ін.) і грошових систем (в більшій чи меншій мірі це пов'язано з розвитком кредитування) розрізняють такі основні моделі конкуренції на ринку робочої сили: надання ринкам робочої сили можливості формування заробітної плати. В результаті виникали різні форми ринку: монополії покупців, монополії продавців та інші. Монополія роботодавців на ринку робочої сили дозволяла роботодавцям знижувати заробітну плату, а робочим отримувати лише таку частину продукту, яка набагато менше, ніж це було б, якби конкуренція на стороні роботодавців призвела заробітки в стан рівноваги; групи роботодавців і робітників визначають заробітну плату в ході переговорів під керівництвом державних органів; розподіл доходів складається в умовах повної конкуренції через механізм вільних цін, що виконують такі функції: передачі достовірної інформації про попит та пропозицію товарів і послуг; служать стимулом до застосування найбільш економічних методів виробництва; визначають, хто отримує і яку частку виробленого продукту, тобто встановлюють правила розподілу доходів. Розподіл в умовах повної конкуренції пов'язано з виникненням суттєвих відмінностей у купівельній спроможності доходів. На практиці вироблені способи коригування розподілу для ринку вільної конкуренції. Це податкова політика - встановлення прогресивного прибуткового податку [1].

Досконала конкуренція на ринку трудових ресурсів передбачає наявність чотирьох головних ознак: 1) пред'явлення попиту на певний вид праці досить великою кількістю конкуруючих між собою фірм; 2) пропозиція своєї праці усіма працівниками однієї і тієї ж кваліфікації і професії незалежно один від одного; 3) відсутність будь-якого одного об'єднання з боку як покупців трудових послуг, так і їх продавців; 4) об'єктивна неможливість агентів попиту (фірм) і агентів пропозиції (працівників) встановлювати контроль за ринковою ціною праці, тобто примусово диктувати рівень заробітної плати [1].

На українському ринку праці, поки відбуваються процеси становлення економічних ринкових відносин, але не дивлячись на це є деякі сегменти, в рамках яких переважають риси досконалої конкуренції, такі як ринки продавців, будівельників, шоферів, прибиральників, робітників - ремонтників різного профілю, що спеціалізуються на ремонті житла, офісів, побутової техніки, меблів і взуття, підсобних робітників.

Попит тут представлений безліччю дрібних і найдрібніших фірм, а пропозиція - неорганізованої масою робітників, які володіють цими порівняно простими професіями. Іншими словами, як і належить при досконалої конкуренції, і попит, і пропозиції атомістичні (численні й малі за розмірами). І все ж для сучасного ринку праці, існуючого в умовах як високорозвиненої ринкової, так і перехідної економіки, більш характерна недосконала конкуренція, включаючи такі її полярно протилежні форми,

як монопсонія і монополія, де сама конкуренція майже зникає. Монопсонія на ринку праці означає наявність на ньому єдиного покупця трудових ресурсів. Єдиний роботодавець протистоїть тут численним незалежним найманим робітникам. До основних ознак монопсонії слід віднести: зосередження основної частини (або навіть усіх) зайнятих в сфері певного виду праці на одній фірмі; повне (або майже повне) відсутність мобільності працівників, які не мають реальної можливості змінити роботодавця при продажу своєї праці; встановлення монополістом (єдиним роботодавцем) контролю за ціною праці в інтересах максимізації прибутку [2].

Висновком може слугувати те, що для несформованого українського ринку праці проблема монопсонії має не тільки теоретичне, а й велике практичне значення. Монопсонія сягає своїм корінням в нашу колишню централізовану планову економіку, при якій головним працедавцем виступала держава. Повна ліквідація безробіття вважалася одним з головних переваг соціалізму над капіталізмом, однак заробітна плата була на досить низькому рівні. В ході закономірних процесів реформування держава перестала бути єдиним роботодавцем. Однак і сьогодні на українському ринку праці можна зустріти монополістичну ситуацію, яка виникає в результаті переплетення залишкових елементів державної монопсонії з діючими ринковими механізмами господарювання. Сьогодні потрібно відходити від не притаманних здоровій ринковій економіці аспектів які негативно можуть впливати на економічну незалежність нашої держави.

### **Література:**

1. Мордвінов, О.Г. Управління аграрним прородокористуванням в умовах ринкової трансформації: монографія. / О.Г. Мордвінов. - К.: УАДУ, 2000. - 344 с.
2. Рудницька, Р.М. Механізми державного управління: сутність і зміст / Р.М. Рудницька, О.Г. Сидорчук, О.М. Стельмах / За наук. ред. д.е.н., проф. М.Д. Лесечка, к.е.н., доц. А.О. Чемериса. - Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. - 28 с.

**Комарницька О.**  
*старший науковий співробітник  
відділу з вивчення проблем протидії  
організованій злочинності у сфері державної безпеки  
Міжвідомчого науково-дослідного центру  
з проблем боротьби з організованою  
злочинністю при РНБО України,  
кандидат юридичних наук*

## **ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ УГРУПОВАННЯМИ**

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що в середовищі експертів було піддано критиці рішення про ліквідацію структурного підрозділу МВС України - Управління по боротьбі з організованою злочинністю. З часом переконання науковців набула вагомості навіть серед пересічних громадян. Так, як особливу небезпеку організована злочинність становить на теперішній час для України, яка перебуває у стані економічної й політичної трансформації, в тому числі має неабиякий вплив на збільшення рівня загрози міжнародній безпеці.

Утім, кульмінацією гострих дискусій стало створення на початку 2018 року, за участю міжнародних організацій, нового підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю (ОГЗ) в складі НПУ. Вказаний підрозділ отримав назву Департамент стратегічних розробок та аналізу. Одним з основних завдань Департаменту – оптимізація боротьби з ОГЗ.

Зокрема, започатковано створення робочої групи за участю іноземних експертів задля визначення плану дій щодо ефективного функціонування цього Департаменту. Надважливим завданням цієї групи було і є формування першочергових завдань та відповідальності нового Департаменту перед суспільством.

Відзначимо, що 16 березня 2018 року в Одесі було організовано Консультативною місією ЄС в Україні (КМЄС) круглий стіл для обміну досвідом щодо посилення боротьби з організованою злочинністю та торгівлею людьми. Круглий стіл було організовано через вимоги громадськості вживати активніших дій щодо організованої злочинності та торгівлі людьми.

Представниками КМЄС наголошувалось на необхідності запровадження низки змін, які б сприяли розслідуванню та притягненні винних до відповідальності. На переконання міжнародних експертів: « по-перше, поліція та прокуратура повинні тісніше співпрацювати. По-друге, потрібно зменшити бюрократію для слідчих та прокурорів, які займаються кримінальними справами, щоби вони могли виконувати роботу, яку від них

вимагає громадськість. Відтак, громадськість повинна бути краще обізнаною щодо того, як можна передавати докази таких злочинів слідчим, а також як забезпечується захист свідків. Вказані експерти стверджували, що розробити механізми вирішення цих проблем дуже допоможе кращий досвід країн ЄС. Нарешті, одним з ключових напрямків роботи новоствореного органу є ефективність кримінальних розслідувань.

Ми погоджуємось й підтримує позицію представників КМЄС, вважаємо, що наразі, підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю, яка постійно трансформується та набуває професіоналізму, є одним із найбільш пріоритетних завдань держави.

Очевидним є те, що захист прав, свобод та інтересів особистості, шляхом приборкання кримінального насильства, в умовах сьогодення, потребує пошуку нових форм і методів розслідування тяжких і особливо тяжких злочинів.

Вважаємо, що саме якісний нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва прокурором потребує тісної процесуальної взаємодії з усіма учасниками кримінального провадження. Першочергово взаємодія повинна бути між прокурором, який здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, та керівником відповідного органу прокуратури, керівником органу досудового розслідування та слідчим.

Адже, на необхідності взаємодії вказаних суб'єктів під час проведення слідчих (розшукових) дій наголошується також у листі Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання порядку оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування» від 09.11.2012, а також «Про окремі питання здійснення слідчим суддею апеляційної інстанції судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні» від 29.01.2013, рішеннях Європейського суду з прав людини.

На нашу думку, сьогодні однією з головних проблем для забезпечення якісно процесуального керівництва прокурором розслідування кримінальних правопорушень вчинених злочинними угрупованнями впливає відсутність чіткої процедури відбору кадрів до нового структурного підрозділу.

Так, як від якісно-професійного складу, який займає і займе посади в новоствореному органу безпосередньо впливає і буде залежатиме ефективність процесуального керівництва розслідуванням злочинів вчинених ОЗГ. Як свідчить практика, лівову частку вчинення процесуальних дій під час розслідування такого роду злочинів здійснюють слідчі, співробітники оперативних підрозділів.

Адже, не тільки об'єктивні, а й суб'єктивні труднощі, включаючи недостатній професіоналізм співробітників оперативних та слідчих підроз-

ділів, нерідко впливають на ефективність роботи з розслідування даного виду злочинів, в тому числі й на процесуальне керівництво прокурором.

Відтак, якими гарними не були б правила діяльності, вони можуть втратити свою силу в недосвідчених, грубих або недоробсовісних руках.

Власне кажучи, порушене питання є багатограним й комплексним, тому вимагає попереднього створення постійно діючих тренінгів (курсів за участю найдосвідченіших спеціалістів), які б достатньою мірою сприяли здобуттю та виробленню в уже відібраних кандидатів необхідних навичок, вмінь для майбутньої професії.

**В. А. Колесник,**

*д. ю. н., професор, головний науковий співробітник  
Науково-організаційного центру  
Національної академії Служби безпеки України*

### **ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПОТРЕБУЮТЬ ПЕРЕГЛЯДУ**

Негласна діяльність працівників правоохоронних органів, що здійснюється під час досудового розслідування злочинів і яка регулюється нормами кримінального процесуального законодавства, відома правоохоронній практиці низки країн Європи. Це відповідає сучасним реаліям боротьби із злочинністю і сучасним цивілізованим підходам до здійснення попереднього, досудового збирання доказів органами кримінального переслідування, оцінку матеріалів яких дає суд. На судові органи покладено й обов'язок розгляду всіх зібраних матеріалів та прийняття процесуального рішення щодо встановлення винуватості й призначення відповідного покарання винних осіб або ж їх виправдання. Порядок прийняття рішення про проведення таких негласних дій, надання судового дозволу на ті з них, що тимчасово обмежують конституційні права особи – учасника кримінального провадження, визначення суб'єктів прийняття рішення про проведення й виконавців процесуальних дій та порядку їх проведення, фіксації й використання отриманих результатів кримінальне процесуальне законодавство різних країн регулює по-різному. Різними є й назви таких негласних процесуальних дій.

Реалізуючи ідею наближення українського законодавства до кращих європейських зразків, вітчизняний законодавець увів до чинного КПК України новий інститут – негласні слідчі (розшукові) дії, вказав у Главі 21 цього Кодексу перелік таких негласних процесуальних дій, визначивши суб'єктів прийняття рішення про проведення й суб'єктів-виконавців, встановивши порядок проведення й правила фіксації та використання отриманих результатів тощо. Відразу вказано й на те, що цей вид неглас-

них процесуальних дій є різновидом слідчих (розшукових) дій, отже, на нього в повній мірі розповсюджуються загальні вимоги щодо проведення таких дій органом досудового розслідування. Під час обговорення проєктів кримінального процесуального закону і після вступу в дію чинного КПК України у науковців і практиків виникали і не припиняються до сьогодні спори, а практичне застосування негласних слідчих (розшукових) дій викликає ще більше запитань і виявляє численні неузгодженості окремих процесуальних норм, застосування яких приводить до небажаних як для слідчих, так і для системи судочинства загалом результатів. Розглянути відразу й розв'язати всі спірні питання, що виникають з цього приводу, неможливо і тому зупинимось лише на одній негласній слідчій (розшуковій) дії, проведення якої має важливе значення для розслідування злочинів організованої злочинності.

Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України) до окремої негласної слідчої (розшукової) дії в її традиційному розумінні можна віднести з певною мірою умовності. Її проведення фактично полягає в організації і здійсненні слідчим та уповноваженим оперативним підрозділом комплексу цілеспрямованих і різноманітних заходів з метою введення особи, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, в організовану групу чи злочинну організацію під легендою прикриття для отримання речей і документів, відомостей про її структуру, способи і методи злочинної діяльності, що мають значення для досудового розслідування злочину або злочинів, які вчиняються цими групами чи організаціями. Водночас виконання спеціального завдання слід розглядати не лише як процес введення певної особи в злочинне середовище, але й як проміжний чи кінцевий результат негласної слідчої (розшукової) дії у вигляді: закріплення особи на об'єкті впровадження; отримання відомостей, що мають значення для досудового розслідування, а загалом і для правильного прийняття рішення за результатами розгляду кримінального провадження в суді; створення обстановки, яка сприяє отриманню потрібної інформації; виявлення осіб, речей, предметів і встановлення фактів, що мають значення для кримінального провадження; встановлення контактів і довірчих відносин з особами, які можуть надати допомогу у виконанні завдання; збирання інформації, яка має значення для досудового розслідування, і своєчасна передача її прокурору та інше. Нормативне визначення порядку проведення цієї негласної процесуальної дії викликає низку запитань, на які бажано мати відповіді.

Запитання перше. Хто є суб'єктом проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії? За правилами ст. 246 КПК України, всі негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводити або слідчий, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи відповідних органів. Але в частині 1 ст. 272 КПК України сказано про те, що цю негласну процесуальну дію

проводить особа, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання і яка (в КПК – який) на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування, а в частині другій цієї статті сказано, що виконується це спеціальне завдання на підставі постанови слідчого. Не відомо, до якого закону про спеціальні завдання відсилає нас і слідчого вітчизняний законодавець, до яких органів чи служб належить особа-виконавець або чи є вона тільки конфідентом і чи перебуває на оперативному конфіденційному зв'язку із слідчим і чи можна вважати конфідента процесуальною особою, яка наділена повноваженнями слідчого. Відповіді немає.

Запитання друге, яке містить в собі декілька додаткових. В якому процесуальному документі мають бути зафіксовані хід та результати проведення негласної слідчої (розшукової) дії, ким складається такий документ і що в ньому має бути відображено та хто повинен направити такий документ прокурору і чи саме прокурору, оскільки рішення про проведення цієї негласної процесуальної дії приймає слідчий навіть без погодження з прокурором і слідчий, а не прокурор має право очікувати на повідомлення результатів?

За вимогами ст. 252 КПК України, фіксація ходу й результатів негласних слідчих (розшукових) дій повинна відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження і таким документом повинен бути протокол. Протокол з додатками не пізніше ніж через 24 години з моменту припинення слідчої дії передається прокурору. Не відомо ким і що повинно бути відображено в протоколі, оскільки фактично відбувається доволі інтенсивна й різноманітна діяльність, а не якась конкретна дія. До того ж це може тривати протягом шести дозволених законом місяців. Звернути треба увагу й на те, що протокол може містити відомості, які становлять державну таємницю, і тому він підлягає засекречуванню та виготовлятися має на сертифікованому обладнанні в спеціальному приміщенні і передаватись прокурору з дотриманням правил таємного діловодства. Відповіді немає.

Під час виконання спеціального завдання для забезпечення його конфіденційності допускається за рішенням керівника органу досудового розслідування чи прокурора виготовлення та використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів, речей і документів, створення та використання спеціально утворених підприємств, установ, організацій і все це треба оформити протоколом. В зв'язку з цим, запитання третє. Хто повинен складати такий протокол і що в ньому має бути відображено? Адже протокол має скласти виконавець, відобразивши сутність подій, які в ньому зафіксовані. Отже, комусь треба буде вказати, яке приміщення для фіктивної організації чи підприємства, ким і на яких підставах викуплено чи взято в оренду і за які (чий) кошти, скільки там працівників і як вони працюють, з якими зарплатами та виплатою податків і внесків до пенсійного фонду, які транспортні засоби забезпечують приховане функціо-

нування фіктивного підприємства та безліч інших даних, які відображають сутність створення таких не справжніх засобів. Відповіді немає. А якщо таку підготовчу до негласної слідчої дії діяльність не провести, то і конфідента-агента як виконавця процесуальної дії можна "спалити" й віддати його на поталу організованому злочинному угрупованню.

Це лише декілька запитань, на які ми не маємо відповіді і аналіз яких вказує на те, що, створивши новий процесуальний інститут – негласні слідчі (розшукові) дії, законодавець фактично залишив за переважною більшістю негласних слідчих дій статус оперативно-розшукових заходів з їх оперативними виконавцями, із застосуванням спеціальних оперативно-технічних засобів, із використанням оперативно-тактичних, а не тактико-криміналістичних прийомів, із здійсненням діяльності багатьма і часто не тими самими для одного оперативного заходу працівниками оперативних підрозділів. Тільки назвали такі заходи процесуальними діями, хоча й негласними.

Звернемось до подібної практики наших колег із Молдови. Спеціальна розшукова діяльність передбачена Частиною 5 КПК Республіки Молдова і здійснюється вона під час досудового розслідування в межах кримінального переслідування. Спеціальні розшукові заходи проводять розшукові офіцери спеціалізованих підрозділів органів, що передбачені Законом РМ Про спеціальну розшукову діяльність. А не слідчі і не конфіденти. Розшукова діяльність під прикриттям здійснюється агентами на підставі постанови прокурора. Якщо діяльність агента зачіпає права чи інтереси особи, то прокурор звертається до судді по кримінальному переслідуванню для отримання ухвали про проведення спеціального розшукового заходу. Агент під прикриттям збирає дані й інформацію і надає їх у повному обсязі в розпорядження прокурора, який дозволив такі спеціальні заходи. Немає обов'язку виконавця спеціального заходу складати протоколи чи будь-які інші визначені процесуальним законом документи. А самого агента у випадку необхідності прокурор може замінити на іншого з перериванням чи без переривання спеціальної діяльності. Дані й інформацію, отримані агентом під прикриттям, можна використовувати тільки в рамках кримінальної справи і у зв'язку з особами, відносно яких видано постанову прокурора. Порядок і спосіб використання таких результатів у доказуванні обирає прокурор, а оцінку їм дає суд. Ці вимоги й положення встановлені кримінальним процесуальним законом і в інтересах здійснення кримінального переслідування [1].

**Висновок.** Нормативні приписи КПК України, якими встановлено порядок здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, підлягають науковій експертизі і корегуванню для їх практичного застосування.

#### **Література:**

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова // URL: <http://www.advocatmoldova.com/load/9-1-0-5>

## **ОЗНАКИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП**

Проблема організованої злочинності в нашій державі має загрозливі масштаби, правоохоронні органи після швидкого реформування частково втратили професійних, досвідчених співробітників, що не могло не вплинути на зростання злочинності в країні. Психологи зазначають, що провідним критерієм оцінки груп, колективів, організацій є їх функціональне призначення, а основне призначення організованої злочинної групи є, вчинення злочинів для отримання наживи і чим більше вдалих злочинів було скоєно, тим стрімкіше відбувається розвиток злочинної групи в напрямку найбільш небезпечних її типів – до організованої групи і злочинної організації.

Так в ст. 28 ч. 3 КК України визначено, що злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [3].

Що стосується системоутворюючих ознак, то вони вказані в багатьох дослідженнях вчених: стійкий характер злочинного об'єднання, розрахованого на тривалу діяльність; незаконний, протиправний характер цієї діяльності; отримання максимальних прибутків як головна мета; складна ієрархічна система побудови злочинного співтовариства, з розподілом функцій його учасників; корупційні зв'язки з працівниками органів влади й управління, а також правоохоронних органів для гарантування безпеки своєї діяльності; прагнення до монополізації (установлення контролю) у певній сфері діяльності або на певній території також можна до цих ознак віднести планування злочинних дій; організацію охорони та самозахисту; наявність власної системи санкцій та заохочень; кооперацію організованих злочинних угруповань; активне поширення антигромадської ідеології; проникнення в легальний бізнес; використання найбільш рентабельних, вигідних форм і галузей діяльності [2].

Ефективна протидія організованій злочинній діяльності, розкриття та розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами, передбачає необхідність визначення внутрішньої структури таких формувань, установлення особливостей їх функціонування. Структура злочинної групи пов'язана з її видом та типом. Злочинні формування з високим рівнем організованості та управління виступають у вигляді орга-

нізованих груп, злочинних співтовариств і навіть більш могутніх об'єднань злочинних організацій.

Деякі науковці подають типові форми комунікативних зв'язків у злочинному середовищі такі як: повна структура; ланцюг; кругова структура; колесо; коло зі стрижнем; розірване коло зі стрижнем; комбінована структура; складна структура; багатоблокова структура. Під "повною структурою" розуміють, коли кожний член групи може встановити зв'язок із будь-яким іншим її членом. "Ланцюг" – послідовний зв'язок членів групи. Інформація йде від однієї особи до іншої, але третя особа не знає, хто передав інформацію другій, а друга не знає, хто стоїть у четвертій ланці ланцюга, тощо. "Кругова структура" – інформація рухається тільки в одному, або у двох напрямках – відповідно за колом від одного співучасника до іншого. Кожний знає лише двох партнерів. "Колесо" – організатор групи має зв'язок тільки з одним членом групи. Між собою члени групи зв'язку не мають і один одного як співучасників не знають. "Коло зі стрижнем" – організатор злочинної групи підтримує зв'язок лише з одним членом групи. Усі інші мають зв'язок між собою. "Розірване коло зі стрижнем" – організатор злочинної групи здійснює зв'язок із членами групи через посередника. Співучасники між собою зв'язку не мають. "Комбінована структура" – організатор має зв'язки як із членами злочинної групи, якими він керує безпосередньо, так й з іншою групою осіб, але через посередника. "Складна структура" – організатор злочинної групи керує двома або більше підгрупами, структурами. "Багатоблокова структура" – найбільш складна комунікативна структура, характерна для злочинних організацій типу "мафія" [1].

На ієрархічність організованої злочинної групи звертає увагу і інші вчені які зазначають, що організована злочинність формує вузькоспеціалізовані кримінально спрямовані асоціальні ролі, це, зокрема розроблення стратегії і тактики діяльності кримінального співтовариства, пропаганда і поширення кримінальної ідеології, гарантування безпеки, охорона "еліти", акції сприяння її високому престижу, кримінально спрямована розвідка, легалізація злочинно здобутих цінностей, сприяння реалізації індивідуальних запитів та інтересів співтовариства.

У структурі організованого злочинного угруповання виділяють такі елементи: лідерську групу (лідера); ядро; периферійну частину. Так лідерську групу представляють члени групи, на яких покладено функцію керівництва, або член групи, який через свої особисті якості має авторитет у більшості інших її членів. Ядро групи складають ті її члени, які вже утвердились у ній, ідентифікувалися з нею, тобто є носіями групової свідомості, цінностей, норм, ідеології. Периферійну частину утворюють члени групи, які або нещодавно включилися до неї та ще не ідентифікувалися з нею, або присутні в групі лише функціонально. Саме ця частина групи у

першу чергу є об'єктом "маніпулювання" з боку лідера в разі, якщо він є опонентом організатору організованого злочинного угруповання [4].

Організована злочинна діяльність є спільною діяльністю її учасників. Тому участь членів стійких злочинних угруповань в організованій злочинній діяльності може полягати в наступному: організації злочинного угруповання; керівництві угрупованням чи окремим його підрозділом; забезпеченні існування та функціонування самого угруповання без участі у вчиненні конкретних злочинців; примусовому втягненні інших осіб до складу угруповання або до вчинення окремих злочинів; участі у вчиненні в складі угруповання або в його інтересах конкретних злочинів.

В першу чергу нас цікавлять високоорганізовані структури злочинних груп, до їх складу обов'язково входить лідер (організатор) який організує, координує всю злочинну діяльність групи; група чи групи бойовиків-виконавців, яких може окремо очолювати керівник; радник лідера, те проміжний ланцюг між лідером і всіма іншими членами групи він виступає в якості аналітичного центру (чи його очолює); група так званих шпигунів чи розвідників які займаються підбором та перевіркою інформації; особи які видають фінансами організованої групи (тримають так званий "общак" групи); особи які допомагають організованій злочинній групі у їх діяльності це юристи, адвокати, нотаріуси, співробітники різних правоохоронних органів і цей перелік є не вичерпним, в залежності від розгалуженої структури злочинних груп в їх структуру можуть входити і інші особи які виконують різні головні чи допоміжні функції наприклад ідеологічного супроводження чи охоронці лідера; особи, які займаються реалізацією та збутом викраденого майна та окремі особи які займаються втягненням потрібних посадових осіб у злочинну діяльність.

Учасники організованої злочинної групи виконують спільні цілеспрямовані дії. Спільна діяльність неможлива без контактів між людьми і обміну життєво важливою інформацією. Обов'язковими рисами спільної діяльності є спільність мети для всіх або ж абсолютної більшості учасників.

Дуже важливою ознакою організованої злочинної групи є її стійкість. Стійкість групи пов'язана з міжособистісними взаєминами в угрупованні, явищами групової поведінки, наявністю певних норм та правил поведінки в групі, жорстокою дисципліною, чіткою ієрархією, взаємодією учасників і постійністю контактів. Зазначається, що стійкість злочинної групи зумовлюється ступенем організації дій її членів і може розглядатися як ознака, що характеризує ступінь розвитку однієї і тієї ж злочинної групи.

Є типові способи залучення до злочинної групи, часто це є насильство, шантаж, умовляння, добровільна згода та інше. Потім вже в сформованій злочинній групі підтримується жорстка дисципліна, з санкціями за провини від штрафу до смертної кари, і також в злочинній організації немає не замінних, якщо хтось з групи вибуває з будь яких причин

(смерть, тюремне ув'язнення) його місце займає наступний, окрім деяких випадків коли вибуває лідер і група розпадається.

Відмітимо такі ознаки (рисни) організованих злочинних груп як: чітка ієрархічна побудова; стійкість і тривалість існування; розподілення спеціалізації по видам вчинюваних злочинів; суворі дисципліна в групі; існування злочинних норм і правил поведінки (в більшості випадків факультативна ознака); наявність лідера (організатора); розподіл обов'язків в групі; корислива спрямованість злочинної діяльності; наявність системи захисту від викриття (корумповані зв'язки у правоохоронній сфері); створення єдиної каси для всіх організаційних питань; існування системи втягування до злочинної групи; міжрегіональне співробітництво у злочинній сфері (налагодження контактів серед інших злочинних угруповань). Кожному практичному співробітнику Національної поліції України, а тим більше тим хто безпосередньо займається виявленням, розкриттям та попередженням діяльності організованих злочинних угруповань вкрай необхідно чітко розуміти і виділяти всі ознаки даних формувань, що буде сприяти більш плідному виконанню їхніх функціональних обов'язків.

#### **Література:**

1. Биленчук П.Д., Еркенов С.Е., Кофанов А.В. Транснациональная преступность: состояние и трансформация./ Под ред. Акад. П.Д. Билечука.- К.:Атика,1999.- 272с.
2. Кудрявцев В.Н. Социальные причины организованной преступности в России // Организованная преступность и коррупция. Исследования, обзоры, информация. – Вашингтон, Москва, Санкт-Петербург, Екатеринбург, Иркутск, Владивосток, 2000. – №1. – С. 9-11.
3. Кримінальний кодекс України, прийнятий сьомою сесією Верховної Ради України 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 25 – 26. – ст.131. Із наступними змінами та доповненнями. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Якушин М.М. Оперативно-розшукове забезпечення діяльності органів і установ внутрішніх справ в екстремальних ситуаціях. –М., Академія МВД СРСР, 1990.- 134 с.

**В. В. Кулагін,**  
*судент магістратури факультету №2 ННІЗДН*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*  
**Науковий керівник: А. В. Кубасенко, к. ю. н.**  
*доцент кафедри адміністративної*  
*діяльності ОВС та економічної безпеки*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ,*

## **ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ**

Важливим кроком у контексті загального реформування економіки є інтеграція в економіко-правове середовище України ринкових фінансово-господарських інструментів. Введення будь-яких нових методів управління економічними процесами вимагають не тільки їх імплементації в організаційно-правову інфраструктуру фінансово-господарських відносин, а й ретельного розроблення конкретних схем їх застосування з тим, щоб отримати найбільш ефективний результат.

З перших років переходу України до ринкового типу економіки дуже гостро постало питання забезпечення безпеки здійснення економічної діяльності, зокрема на мікрорівні - рівні суб'єктів господарювання. Через швидку зміну ринкової кон'юнктури на світових фінансових ринках та взаємопов'язану систему економічних відносин у структурі світового господарства контролювати стан вітчизняного фінансового ринку стає дедалі складніше з огляду на нестабільність внутрішнього і зовнішнього середовища.

За даними сервісу моніторингу реєстраційних даних (OpenDatabot) у 2017 р. процедуру банкрутства проходять 2073 підприємства, за 2016 рік банкрутами стали 1524 суб'єктів господарювання, що відповідає приблизно 3% від загальної кількості зареєстрованих в Україні підприємств. Ці процеси зумовили припинення функціонування 15% великих та 4,5% середніх підприємств у 2016 році [1]. За такої ситуації виникає потреба в комплексному превентивному забезпеченні фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

Фінансова безпека є умовою такого розвитку фінансової системи і фінансових відносин, який здатний забезпечити їх соціально-економічну та фінансову стабільність, збереження цілісності та єдності фінансової системи (включаючи грошову, бюджетну, кредитну, податкову та валютні системи), успішне подолання внутрішніх і зовнішніх загроз у фінансовій сфері.

Останнім часом фінансова безпека України перебуває під впливом низки таких зовнішніх та внутрішніх загроз, як: геополітична ситуація, неузгодженість діяльності міжнародних організацій, інфляційні процеси,

які обумовлюють непередбачуваність перебігу процесів, що відбуваються у її складових на всіх економічних рівнях. Особливо це позначається на фінансовій безпеці суб'єктів господарювання [2, с. 710].

У сучасних умовах суб'єкти господарювання постійно стикаються з численними загрозами щодо стійкого функціонування їхньої фінансової системи, перебуваючи під впливом різноманітних факторів зовнішнього середовища, що, в свою чергу, зумовлює необхідність формування принципово нових підходів до забезпечення фінансової безпеки.

Досліджуючи поняття «фінансова безпека», слід окремо виділити поняття «фінансова безпека держави», «фінансова безпека регіону» та «фінансова безпека підприємства», з огляду на те, що система фінансових інтересів суб'єктів господарювання може бути представлена через узгодженість на усіх економічних рівнях діяльності суб'єктів господарювання. Так, більшість вітчизняних фахівців розглядають фінансову безпеку держави як захищеність інтересів держави у фінансовій сфері або такий стан бюджетно-податкової та грошово-кредитної системи, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку й обслуговування фінансових зобов'язань.

В умовах сьогодення фінансову безпеку необхідно розглядати не тільки з позицій досягнення певного стану фінансової системи, а й з позицій процесу досягнення та підтримування необхідного стану фінансової системи на належному рівні [3].

Шлемко В. [4, 32], Сухоруков А. та Ладюк О. [5, 88], Губський Б. [6, с. 58] визначають фінансову безпеку держави як певний стан її складових, проте результируюча ознака такого стану у них є відмінною від попередніх дослідників. Такий підхід дозволяє в динаміці оцінити окремі складові фінансової безпеки, проте оцінка їхнього взаємного впливу вимагає додаткових етапів сформованого сутнісного та методичного підходу. Третяк О. та Кирилів М. визначають фінансову безпеку як «специфічний вид суспільно-економічних відносин» [7, с. 223]; Куцик В. [8, с. 254] – як здійснення самостійної фінансової політики, спрямованої на збереження та зміцнення національної фінансової системи, тобто поняття досліджується як процес або діяльність, при тому, що будь-який процес має приводити до певного результату. Більш повне трактування поняття «фінансова безпека держави» наводить Барановський О. [9, с. 116], визначаючи її і як складову економічної безпеки держави, і як певний стан складових, і як стан фінансових потоків. Проте всі формулювання поняття фінансової безпеки держави відображають лише окремі його аспекти, що унеможливує однозначне трактування. З огляду на зазначене логічним вбачається лише виділення макроекономічного аспекту для з'ясування можливих зв'язків між рівнями в системі

управління. Слід додати, що невід’ємним етапом управління в даному контексті є моніторинг стану визначених складових та організація самих фінансових потоків в просторі і часі.

Фінансова безпека держави – один з головних критеріїв, за якими оцінюється можливість держави самостійно здійснювати фінансово-економічну політику відповідно до її інтересів. Ця безпека визначає здатність державного апарату забезпечити розвиток країни, протистояти таким факторам, як: втрата національного фінансового сектору («відтік» капіталу); вплив світової фінансової кризи на економіку; конфлікти між чиновниками різних рівнів щодо розподілу і використання ресурсів національної бюджетної системи; умисні дії інших держав, транснаціональних корпорацій як учасників фінансово-економічних відносин; значний відтік капіталу за кордон; вплив неофіційних структур на соціально політичну, національну та економічну систему; зростання рівня злочинності та правопорушень у фінансовій сфері. Саме це дестабілізує реалізацію завдань, покладену на фінансову систему в цілому, окремих складових та взаємозв’язки між ними при здійсненні фінансових відносин.

Враховуючи вищенаведені підходи, поняття «фінансова безпека» доцільно визначити як багаторівневу систему захисту фінансових інтересів усіх рівнів ієрархії управління від зовнішніх та внутрішніх загроз на мікро-, мезо- та макроекономічному рівні, а її рівень – як ступінь захищеності пріоритетних фінансових інтересів кожного із суб’єктів фінансових відносин. Враховуючи багаторівневність фінансової безпеки, до неї також можна включити фінансову безпеку людини як окремого індивіда та невід’ємного суб’єкта в системі фінансових відносин, які складають основу такого ієрархічного формування, як фінансова система. Оскільки фінансова безпека суб’єктів господарювання є однією з основних складових, що зумовлює фінансову систему як держави, так і регіону, а фінансова безпека держави визначається фінансовими можливостями суб’єктів господарювання. Тобто вони є взаємопов’язаними поняттями, рівень впливу яких визначається багатьма чинниками, що в кінцевому підсумку складає багаторівневу систему захисту фінансових інтересів усіх рівнів ієрархії управління від зовнішніх та внутрішніх загроз на мікро-, мезо- та макроекономічному рівні.

Висновки. Важливим напрямом підвищення фінансової безпеки України є протидія доларизації грошової сфери, яка існує поза банками, що є умовою функціонування й розвитку тіньової економіки. Причому привертає увагу той факт, що щорічно ця сума збільшується. Це свідчить про недовіру фізичних і юридичних осіб до банківської системи країни та невпевненість власників валюти в стабільності фінансової системи України на перспективу. Ситуація, що склалася, вказує на розвиток дієвого фінансового механізму забезпечення фінансової безпеки, який

передбачас, перш за все, визначення факторів, що впливають на стан фінансової безпеки як ієрархічної системи, зумовлюють зовнішні та внутрішні загрози, взаємозв'язок окремих складових цієї складної за внутрішньою будовою та ієрархічною композицією структури. Виходом із цієї ситуації могло б стати прийняття не щорічних, а, наприклад, п'ятирічних бюджетів, які були б гарантами незмінності бюджетної політики хоча б у середньостроковій перспективі та дозволяли б реалізовувати стратегію розвитку країни, сформувати фінансове підґрунтя для розвиткових процесів та забезпечення соціальних програм.

Дестабілізує фінансову систему України і масове вивезення українського капіталу за кордон, що також опосередковано свідчить про недовіру його власників до фінансово-банківської системи країни. При цьому джерелом такого капіталу переважно є перерозподіл державної власності, неповернення виручки за експортовану продукцію, ухиляння від сплати податків, спекулятивні фінансові операції. Отже, з одного боку, необхідно підвищити відповідальність за приховування доходів за кордоном, а з іншого – створити на законодавчому рівні умови для легалізації в Україні вивезеного з неї капіталу некримінального характеру. Проте слід наголосити на тому, що створення умов та перешкод для невивезення та повернення капіталу носить переважно економічний характер, причому стимулюючі чинники не створені та не діють, що сприяє нелегальним процесам та дестабілізує функціонування суб'єктів господарювання та фінансової системи держави.

### **Література:**

1. Попадюк І. Банкрутство: Кому і для чого воно потрібно? / Ігор Попадюк [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://moe-pravo.com.ua/biznes>
2. Ареф'єва О. В. Теретико-методичний підхід до обґрунтування стратегій забезпечення фінансової суб'єктів господарювання макrorівня / О. В. Ареф'єва, О. Л. Кузенко // Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки» Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 7. – С. 709–713.
3. Демченко І. В. Стратегічне управління фінансовою безпекою суб'єкта господарювання [Електронний ресурс] / І. В. Демченко. – Режим доступу : [http://pk.napks.edu.ua/library/compilations\\_vak/nvfb/2010/p\\_43\\_46.pdf](http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/nvfb/2010/p_43_46.pdf).
4. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: монографія / В. Шлемко, І. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
5. Сухоруков А. І. Фінансова безпека держави : [навч. посіб.] / А. І. Сухоруков, О. Д. Ладюк. – К. : Центр учб. л-ри, 2007. – 192 с.

6. Губський Б. В. Економічна безпека держави: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б. В. Губський. – К. : ДП «Укрархбудынформ», 2001. – 121 с.

7. Третяк О. З. Окремі концептуальні характеристики категорії фінансової безпеки регіону / О. З. Третяк, М. В. Кирилів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць. – 2009. – № 2. – С. 221–228. – (Серія: Економічна).

8. Куцик В. І. Фінансова безпека підприємства самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В. І. Куцик, А. І. Бартиш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 250–255.

9. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : [монографія] / О. І. Барановський. – К. : КНТЕУ, 2004. – 759 с.

**М. І. Кулик,**  
студентка 5-го курсу  
факультету підготовки слідчих  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
**Науковий керівник:**  
**Л. І. Аркуша,** д. ю. н., професор,  
професор кафедри  
криміналістики Національного університету  
«Одеська юридична академія»

## **ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СУЧАСНИХ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ**

Сучасний стан міжнародних відносин багатьох держав на світовій арені є досить напруженим. Особливої уваги заслуговують події на Близькому Сході, Центральній та Східній Європі, де розгортається основний театр бойових дій. Кожного дня тисячі жертв серед мирного населення гинуть від активної діяльності злочинних організацій терористичної спрямованості. На сьогодні, перед міжнародною спільнотою актуальними постали питання спільної розробки системи ефективних способів та методів боротьби з таким жакливим явищем як тероризм, котрий набирає сучасних інтенсивних обертів та виступає однією із основних світових загроз.

За даними Глобального індексу тероризму, у 2016 р. у списку держав, де тиск тероризму серйозно позначається на добробуті країн, виявилися популярні туристичні напрямки: Індія (8 місце), Єгипет (9), Філіппіни (12), Туреччина (14), Таїланд (15), Кенія (19), Китай (23), Росія (30), Ізраїль (33) та Індонезія (38)

Склад, розмах та інші специфічні особливості злочинних організацій терористичної спрямованості, механізм діяльності їх конкретних видів у більшості випадків є найскладнішими об'єктами криміналістичного аналізу, тому потребують продовження дослідження проблем їх структури, фінансування та тенденції діяльності злочинних організацій терористичної спрямованості.

Для того щоб надати обґрунтоване визначення поняття злочинна організація терористичної спрямованості, варто розібратися в його структурних елементах.

Упродовж 50 років (з 1936 до 1986 р.), за підрахунками індійського юриста Е. Туагі, було розроблено близько 115 різноманітних варіантів визначення тероризму, перше з яких було запропоноване Лігою Націй у 1937 р. в «Конвенції по запобіганню та покаранню актів тероризму», за яким під терористичними актами розуміються «злочинні дії, що здійснюються проти іншої держави або населення будь-якої держави з тим, щоб викликати страх серед окремих осіб, груп осіб або більшості населення».

Індійський учений скептично поставився до принципової можливості вироблення загальноприйнятого визначення тероризму. «Існують відповідні поняття, – вважав він, – що не піддаються визначенню. До них, зокрема, належать: законний порядок, права людини, демократія і порнографія... Навіть у випадку успіху, юридичне пояснення тероризму буде штучною конструкцією» [5, с. 119].

Особливої небезпеки сучасний тероризм набув і в силу того, що, виїшовши за національні рамки, перетворився на елемент міжнародних відносин, став загрозою не лише для життя окремої людини, а й для міжнародного миру, порядку та стабільності. Якщо феномен власне тероризму являє собою надзвичайно складне явище, що зачіпає майже всі сфери соціально-політичного життя суспільства, то міжнародний тероризм ніби «поглиблюється» залученням міжнародного елемента і впливає вже на всю систему міжнародних відносин загалом.

Тому науковці крізь призму цих трансформацій почали дещо інакше визначати поняття «тероризм». Ось приклади.

Секція з тероризму підрозділу кримінальних розслідувань американського Центру досліджень та аналізу терористичних інцидентів ще 1983 р. пропонувала визнавати такі терористичні дії, як акт насильства або небезпечний для людського життя акт, що порушує кримінальні закони США чи будь-якої іншої держави і спрямований на залякування, справляння тиску на уряд, цивільне населення чи його частину, заради здійснення політичних чи соціальних цілей.

У доповіді П'ятого конгресу ООН щодо попередження злочинності та поведінки з правопорушниками вказується, що тортури і тероризм – дві сторони одного і того ж зла, яке втілюється шляхом застосування насиль-

ства з метою примусити людей під страхом страждань або смерті підкоритися волі державного апарату, окремих осіб чи групи осіб.

У резолюції шостого Комітету Генеральної асамблеї ООН у 1976 р. зазначено, що акт насильства розглядається як терористичний в тому випадку, коли його психологічний ефект зворотно пропорційний його дійсним фізичним результатам. Отже, йдеться вже про психологічний вплив на третіх осіб.

Модельний закон «Про боротьбу з тероризмом», прийнятий ВРУ від 20.03.2003 № 638-IV визначає поняття тероризму як суспільно небезпечну діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей;

У свою чергу вчені пропонують низку доктринальних визначень поняття «тероризм». Зміст даного поняття досить глибоко розкрито у працях В.А. Ліпкана та інших учених [2, с. 23; 4, с. 50-86].

В.А. Ліпкан пропонує розглядати тероризм у широкому та вузькому розумінні. Так, у першому негативне соціально-правове явище, обумовлене соціальними, політичними та економічними чинниками, яке характеризується згуртуванням агресивно налаштованих прошарків організованої злочинності з розподілом на ієрархічні рівні і виокремленням лідерів, що не беруть участі у вчиненні терористичних актів, але здійснюють ідеологічні, управлінські та організаційні функції; сукупністю складних, широкомасштабних кримінальних видів діяльності, що здійснюються організаціями, групами, особами публічно із застосуванням або погрозою застосування насильства, з метою впливу на прийняття державою, міжнародною організацією, фізичною чи юридичною особами будь-якого рішення чи утримання від нього, спрямованого на дезорганізацію суспільства, залякування ширшої групи осіб, ніж безпосередні жертви, створення умов що унеможливити протидію громадськості соціальному контролю, у тому числі з використанням корумпованих зв'язків, нехтування будь-якими законами і правилами людського співіснування, нівелювання життя окремої людини, пропозицію єдино можливого засобу розв'язання посталих проблем для кращого маніпулювання і досягнення повного контролю над суспільством. У вузькому як негативне соціальне явище, обумовлене соціальними, політичними та економічними чинниками, що полягає у застосуванні чи погрозі застосування насильства або інших загальнонебезпечних дій особою або групою осіб, які прагнуть шляхом залякування і примусу досягти певних соціальних змін у власних інтересах [3, с. 46-47; 6, с.7].

В.С. Зеленецький та В.П. Ємельянов розглядають тероризм як діяння, що існує у трьох рівнях розуміння: тероризм у вузькому (висланому) ро-

зумінні; тероризм у широкому розумінні та тероризм у найбільш широкому розумінні [4, с. 7].

Визначивши чотири взаємозалежні ознаки, науковці запропонували розглядати тероризм у вузькому (власному) розумінні – як загальнонебезпечні діяння, спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи чи групи осіб до вчинення або відмови від вчинення якихось дій [1, с. 102-103].

Отже, наявні визначення поняття «тероризм» зводяться до низки базових характерних ознак:

По-перше, більшість науковців ототожнює тероризм з насильством, але трактують його досить обмежено: як загрозу або використання сили для спричинення фізичної шкоди окремій особі або групі осіб – на відміну від використання цього терміна в широкому сенсі як позбавлення волі і порушення прав людини.

По-друге, поширене формулювання. Тероризм – використання сили з політичною метою, специфічна форма насильства. Таке трактування тероризму підтримує більшість фахівців, це дозволяє відрізнити його від інших злочинів. Наприклад, передісторія розвитку нової хвилі тероризму включає війну в Афганістані з її наслідками, пожвавлення націоналістичних і анархічних настроїв, пов'язаних з бажанням застосування у відповідних умовах озброєного насильства, бойові дії в Чечні з її на інших північнокавказьких територіях, а також поява десятків тисяч соціально дезадаптованих, етично деформованих, таких, що розчарувалися, розлючених молодих людей, що засвоїли звичку в конфліктних ситуаціях негайно братися за зброю, якою перенасичені не тільки тіньові ринки, а й цілком легальні структури.

На даний час війна в Сирії, де найбільшу глобальну загрозу становить міжнародна терористична організація «Ісламська держава» (раніше - Ісламська держава Іраку та Леванту ІДІЛ або ДАІШ - скорочення від «адауля аль-ісламія філь Ірак уа аш-Шам» арабською, далі - ІД). Це угруповання діє як квазідержава переважно на території Сирії та Іраку, частково контролюючи території «сунітського трикутника». Проте, за результатами військових операцій урядових та коаліційних сил організація поступово втрачає контроль над захопленими територіями та населеними пунктами.

Ще одна з найбільших ультрарадикальних міжнародних терористичних організацій – «Аль-Каїда». Організація була утворена у серпні 1988 року з метою повалення світської влади в ісламських державах та введення «Великого ісламського халіфату». Відділення «Аль-Каїди» базуються, зокрема, в Афганістані, Алжирі («Аль-Каїда» в країнах ісламського Магрибу), Іраку («Аль-Каїда» в Іраку), Ємені («Аль-Каїда» на Аравійському півострові). За даними різних джерел, діяльність осередків «Аль-Каїди» зафіксована орієнтовно у 80 країнах світу. Внаслідок децентралізованої

структури (на відміну від ІД) важко оцінити чисельність всієї організації, проте це забезпечує їй живучість в умовах проведення міжнародною спільнотою широкомасштабних заходів.

По-третє, усі науковці у визначенні такого поняття особливо наголошують на домінантній ролі терористичної акції, яка, крім спричинення безпосередньої шкоди жертвам, розрахована на певний психологічний ефект – посягти страх, створити загрозу великій кількості осіб (наприклад, теракт на Дубровці (Москва)), тобто покликана саме тероризувати; викликати суспільний резонанс, що створює в суспільстві відчуття всемогутності терористів, беззахисності кожної людини і безсилля влади. Одночасно терористи нерідко прагнуть добитися широкої самореклами, використовуючи численні засоби масової інформації.

По-четверте, справедливо відзначаючи, що тероризм – особливий метод боротьби, тому належність тієї чи іншої акції до категорії терористичних повинна визначитися на підставі типу дії, а не залежно від особи злочинця чи мотивів злочину. Врахування у дефініціях поняття цієї обставини дозволяє науковцям підкреслити велику соціальну небезпеку тероризму, як відверто жорстоку, цілеспрямовану форму терору.

Отже, виходячи із вищезазначених рис тероризму, доцільно сформулювати дефініцію. Тероризм – це загальнебезпечні дії або погроза ними, що вчиняються публічно і посягають на громадську безпеку, спрямовані на створення в суспільстві обстановки страху, неспокою, пригніченості з метою прямого або непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення або відмови від нього в інтересах винних.

Таким чином злочинна організація терористичної спрямованості - це внутрішньо й зовнішньо стійке ієрархічне об'єднання трьох і більше осіб або двох і більше організованих груп (структурних частин), з метою здійснення терористичної діяльності, яка полягає в плануванні, організації, підготовці та реалізації терористичних актів, підбурюванні, насильстві (фізичному, психічному) над фізичними особами або організаціями до вчинення терористичних актів або вчинення інших дій терористичного спрямування (організація або дистрибуція незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів або участь у таких актах; вербування, озброєння, підготовка та використання терористів; пропаганда і поширення ідеології тероризму; фінансування та інше сприяння тероризму), за яку передбачена кримінальна відповідальність законодавствами країн-учасниць ООН.

### **Література:**

1. Киреев М.П. Терроризм на воздушном транспорте: анализ и проблема регулирования / М.П. Киреев // Проблемы обеспечения личной безопасности граждан. Труды Академии МВД России. – М., 1995. – С. 102-103.

2. Ліпкан В.А. Боротьба з тероризмом / В.А. Ліпкан, Д.Й. Никифорчук, М.М. Руденко. – С. 23.
3. Ліпкан В.А. Тероризм і національна безпека України / В.А. Ліпкан. – К.: Знання, 2000. – С. 46-47.
4. Ліпкан В.А. Тероризм: юридична дефініція та зміст / В.А. Ліпкан // Тероризм і боротьба з ним. Президенту України, Верховній Раді України, Уряду України, органам центральної та місцевої виконавчої влади. Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників: міжвідомчий науковий збірник / під ред. А.І. Комарової, Ю.В. Землянського, В.О. Євдокимова, М.О. Потебенька, М.В. Джиги, С.В. Ківалова, Ю.А. Кармазіна, Ю.П. Соловкова, О.О. Крикуна. – К., 2000. – Т. 19(1). – С. 50-86.
5. Поспелов Б.В. Идеология «левого» радикализма в Японии и ее социально-классовая роль / Б.В. Поспелов // Ежегодник «Япония», 1975. – М.: Наука, 1976. – С. 119.
6. Проблеми систематизації та комплексного розвитку анти терористичного законодавства України: монографія / [кол. авт.: В.С. Зеленецький, В.П. Ємельянов, В.Я. Настюк та ін.]; за заг. ред. В.С. Зеленецького та В.П. Ємельянова. – Х.: Право, 2008. – С. 7.

*А. І. Купрій,  
курсант 2 курсу факультету № 3  
Одеського державного університету внутрішніх справ  
**Науковий керівник: Корнієнко М. В.,** к.ю.н., доцент,  
професор кафедри адміністративної діяльності  
ОВС та економічної безпеки  
Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

Ринкова економіка виникла багато століть тому назад, постійно змінювалась, пройшовши різні етапи розвитку. Ринкова економіка спанукала людей до розвитку та реалізації своїх економічних інтересів та потреб. Розвиток і становлення ринкових відносин в державі є необхідною умовою для розвитку інших секторів економіки.

Загалом, ринкова економіка - соціально-економічна система, що розвивається на основі приватної власності і товарно-грошових відносин, яка спирається на принципи свободи підприємництва і вибору. Іншими словами ринкова економіка є середовищем, тобто тією «атмосферою», в якій панують та відображаються відносини і зв'язки товарного виробництва [3].

У сучасній літературі поняття «ринкова економіка» ототожнюють з такими поняттями як «риннок», ринкове господарство». Ринкова економі-

ка відбиває збалансування попиту і пропозиції, що взаємодіють один з одним. Уподобання і смаки визначають попит на товари, а витрати виробництва лежать в основі пропозиції товарів [1].

Ринку притаманні товарно-грошові відносини, які проявляються у господарському житті, він виступає як спосіб організації товарного виробництва, ринок розглядається як механізм, який поєднує покупця та продавця, що взаємодіють між собою на ринку товарів. Також слід зазначити, що ринок є тією основою, на якій розвивається та зростає ринкове господарство, тобто є могутнім фундаментом матеріальних інтересів між сторонами

Одним з досягнень ринкової економіки прийнято називати рівність, рівні можливості суб'єктів.

Ринкова економіка - це тривалий і багатогранний процес, зумовлюється такими чинниками як приватна власність і форми господарювання. Приватна власність в умовах ринкового господарства зумовлюється творенням суспільних відносин на основі економічної свободи людини, реалізації її матеріального і господарського інтересу. Величезне значення для становлення ринкового середовища мають ціни, чим більш вони є привабливими, а саме доступними та приємними для покупця, тим більшою є зацікавленість та попит на товар. Ринкова економіка заснована на економічній свободі суб'єктів незалежно від форми власності та господарювання [1].

Ринкове господарство це те середовище, певним етапом ринкових відносин в якому потрібні умови конкурентного господарювання, тобто вільний доступ кожного члена суспільства до будь-яких видів економічної діяльності. Ринок - це механізм, який поєднує разом покупців і продавців для здійснення торгівлі, визначення ціни і кількості товарів, економічна система суспільних відносин у сфері економіки, що ґрунтується на волі індивіда, його підприємницькій діяльності і на справедливому відношенні до них держави [2].

Як і кожна інша соціальна система, ринкова економіка постійно розвивається. Сучасна ринкова система розвивається на основі високорозвинутої технології, різноманітних форм власності та активної участі держави в економіці.

Ринок виник одночасно з товарним виробництвом як його невід'ємний елемент. Для товарного виробництва характерним є те, що продукт в його умовах виробляється не для власного споживання, а для продажу на ринку. Для більш досконалого розвитку та функціонування ринкових відносин необхідне широкомасштабне регулювання з боку держави, таке регулювання повинно відповідати вимогам розвитку, сучасного стану економіки. Ринкова економіка розвивається на основі свободи підприємництва та вибору. Тобто, споживачі вільні купляти те, що їм подобається, підприємства – виробляти й продавати те, що вони вважають доцільним.

Таким чином можна зробити висновок, що ринок, виник декілька тисячоліть тому, розвивався природним шляхом, пройшов складний шлях розвитку, змінюючись, пристосовуючись до нових умов і тим самим довів свою життєздатність. В цьому розумінні ринкову економіку можна розглядати як досягнення людської цивілізації, як найбільш ефективну із всіх відомих до цього часу форм організації суспільного виробництва.

### **Література:**

1. Економічна теорія. Політекономія : Підручник для студ. вищ. закладів освіти / Ред. В.Д.Базилевич. – К.: Знання-Прес, 2001. – 581 с.
2. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / Відп.ред. О-75 Г.Н. Климко. – 4-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. - 615 с.
3. Свердан М. М. Ринкова економіка та засоби забезпечення ефективності її функціонування / М. М. Свердан // Вісник [Київського інституту та технологій]. – 2014. – Вип. 3 – С. 97-101.

*Д. А. Курлова,  
курсант 4-го курсу факультету № 1  
Одеського державного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник: В.Б. Любчик, к. ю. н., доцент  
професор кафедри ОРД  
Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **ТЕНДЕНЦІЙ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ**

На сьогоднішній день одним з найбільш негативних явищ, яке торкається усіх сфер життя держави є організована злочинність. Характерною ознакою такої соціальної проблеми є те, що злочини вчинені організованими групами та злочинними організаціями можуть мати різні склади злочину для кожного з таких угруповань: систематичні вимагання, квартирні крадіжки, корупційні злочини, екстремістські товариства тощо.

Організована злочинність є проблемою, яка існує досить довгий час та підриває функціонування різних сфер діяльності в державі, тим самим залишаючись досить актуальним питанням, яке потребує розробки шляхів вирішення. Приділивши значну увагу попередженню утворення злочинних формувань, можна заздалегідь зменшити рівень злочинності в Україні. Для грамотної профілактики необхідним є виявлення основних причин та тенденцій зародження такого антисоціального явища. Зазначена тема є дискусійною та потребує вирішення своїх проблемних питань.

Окремі аспекти щодо профілактики та визначення причин виникнення організованої злочинності знайшли своє відображення у наукових пра-

цях В. Борисова, В. Глушкова, Б. Голуба, М. Погорецького та інших. Однак проблема досі недостатньо досліджена.

Факт скоєння злочину злочинним формуванням надає такому діянню особливої суспільної небезпеки. У зв'язку з цим виникають певні труднощі у протидії організованій злочинності, які обумовлені її масштабами. Під протидією організованій злочинності розуміють прийняття активних заходів впливу на злочинність, але не достатніх для її якісних, позитивних змін. Сьогодні не представляється можливим повністю ліквідувати організовану злочинність, які б серйозні й ефективні заходи для цього не застосовувалися. Організована злочинність швидко реагує на всі трансформації, що відбуваються в світі та суспільстві.

Одною з тенденцій сучасної злочинності є прагнення кримінальних структур проникнути та закріпитися в економіці, політиці, управлінні, керівництві крупними установами. В процесі боротьби за право контролювати прибуткові сфери економіки і території, злочинне середовище залучає у свою діяльність державний апарат, проникає в структури влади та управління [1].

Одночасно посилюється вплив організованої злочинності на всі сфери суспільного життя. Інтенсивно криміналізується свідомість населення, зростає загальна кількість злочинів, змінюється структура злочинності, де починають домінувати тяжкі злочини проти особи та економічні злочини. Зміни, що відбуваються в сфері економіки неминуче призводять до створення злочинних угруповань. Особливу загрозу представляє контрабанда, незаконна торгівля зброєю, банківська злочинність, відмивання грошових коштів [2].

Ще одним напрямком розвитку організованої злочинності є зростання корупційності державних службовців. Корупція має значний розвиток в умовах економічної та політичної нестабільності в державі. Корупційна діяльність установчих та управлінських структур надає можливість злочинним угрупованням реалізовуватись у сфері приватизації, акціонування, фінансово-кредитній сфері тощо [2]. Корупція стала надійним інструментом впливу злочинців тіньової економіки на державний апарат.

Високий рівень латентності організованої злочинності не дозволяє достатньо точно оцінити її рівень, структуру та динаміку. Організовані злочинні структури шляхом підкупу схиляють співробітників правоохоронних органів до укриття злочинів.

Організована злочинність – це складне соціальне явище, яке відображає економічні і соціально-політичні процеси, що відбуваються в суспільстві. Отже, процеси, що сьогодні відбуваються в суспільстві та державі тягнуть за собою зріст злочинності та її розвиток. Розповсюдження організованих форм злочинності, розвиток тероризму, введення в кримінальний обіг великої кількості вогнепальної зброї, наркотиків сприяє розвитку злочинності у всій країні.

Незважаючи на зазначені негативні обставини слід звернути увагу, що існує безліч форм протидії організованій злочинності, знання яких є необхідним для розробки найважливіших напрямків мінімізації такої злочинності. Профілактичні заходи щодо організованої злочинності уповільняють розвиток зазначеного явища, однак не забезпечать стійкий механізм протидії і не ліквідують у повному обсязі зародження нових злочинних угруповань.

Діяльність правоохоронних органів щодо протидії організованій злочинності реалізується у профілактичних заходах, які умовно можна поділити на дві групи: загальні та індивідуальні. Для першої групи заходів є характерним виявлення і усунення причин і умов, що сприяють виникненню і поширенню злочинних діянь, а також виникненню організованої злочинної діяльності та її формувань. Індивідуальні заходи – це заходи щодо конкретних осіб, які здійснюють протиправні діяння.

Головним напрямком боротьби з організованою злочинністю є комплексна профілактика, яка повинна здійснюватися на різних рівнях: загальносоціальному, спеціально-кримінологічному, індивідуальному.

Загальносоціальний рівень охоплює заходи економічного, політичного, правового, ідеологічного характеру, що сприяють розвитку суспільних відносин в різних сферах суспільного життя і які не мають спеціальні цілеспрямованості. Заходи спеціально-кримінологічного рівня покликані цілеспрямовано усувати конкретні кримінологічні фактори, попередження злочинності становить їх основний, а в ряді випадків і єдиний зміст.

На основі вище зазначеного, до основних напрямків профілактики організованої злочинності можна віднести: удосконалення законодавчої бази; чітке визначення поняття даного виду злочинності та тенденцій боротьби з нею в сучасний період; спеціалізація і підготовка кадрів, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю; вивчення реального стану і напрямків розвитку організованої злочинності, прогнозування її розвитку[3]. Однак розробка нових варіантів боротьби з організованою злочинністю може буди малоефективною діяльністю, якщо своєчасно не вирішити проблему розуміння цього явища.

Отже, на існування і розвиток організованої злочинності в Україні впливає ряд факторів: нестабільність різних сфер діяльності в країні, що обумовлене їх триваючим реформуванням; достатньо високий рівень впливу злочинних угруповань на державний апарат; стійкість та ієрархічність таких кримінальних структур. Зазначені фактори та масштабність даного явища укорінює його існування в державі, що унеможливорює остаточно подолати організовану злочинність. Однак визначення її основних напрямків дозволяє правильно реалізовувати її профілактику, що дозволило б зменшити рівень злочинності.

### Література:

1. Волженкин Б. В. Избранные труды по уголовному праву и криминологии (1963-2007 гг.) / Б. В. Волженкин – СПб: «Юридический центр Пресс», 2008. – 972 с.
2. Погорельский М. А. Борьба с организованной преступностью в современных условиях развития Украины требует совершенствования / М. А. Погорельский // Борьба с организованной преступностью и коррупцией (теория и практика). – 2007. – Вып. 17. – С. 339-342.
3. Криштанович М. Ф. Государственное управление деятельностью органов внутренних дел в борьбе с организованной преступностью как важная условие обеспечения национальной безопасности Украины / М. Ф. Криштанович // Теория и практика государственного управления. – 2013. – Вып. 3. – С. 350-357.

**Ю. А. Лисенко,**  
курсант 2-го курсу факультету № 3  
Одеського державного університету внутрішніх справ  
**Науковий керівник: С. А. Сумський,** к. ю. н.,  
доцент кафедри адміністративної діяльності  
ОВС та економічної безпеки  
Одеського державного університету внутрішніх справ

## СУСПІЛЬНІ БЛАГА В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Будь-яка сфера суспільного життя держава, як організація суспільства, покликана виконувати певні функції. Так само і в економічній системі та економічному житті у держави є одна із найголовніших функцій – це створення суспільних благ.

Оскільки держава є найсильнішим і найцивілізованішим механізмом організації суспільства, то вона повинна якнайефективніше сприяти тому, щоб всі суб'єкти відносин діяли спільно і своєю діяльністю підвищували рівень економічного добробуту. Зробити це можливо двома шляхами. Для початку необхідно створити такі умови, в яких суспільство відчувало б себе у безпеці, тобто встановити дієвий захист життя, свободи і прав людей. І нарешті, необхідно забезпечити людям такі блага, які не можливо отримати на ринку послуг [1].

Закладення фундаменту цих суспільних благ розпочинається доволі звично – із формування бюджетної політики. Адже саме у щорічному бюджеті закладено всі макропоказники. Слушною є думка Річарда і Пеггі Масгрейв: «Теорія громадських благ являє собою логічною обумовленою розподільчою функцією бюджетної політики» [2].

В будь-якій країні суспільні блага є тим, що стосується кожного громадянина, а це свідчить про те, що актуальність питань у сфері виробництва і надання суспільних благ буде завжди актуальною.

Якщо звернутись до американських вчених Дорнбуша Р., Шмалензі Р., Фішера С., то дізнаємось, що суспільне благо – це таке благо, яке навіть за умови використання його іншою людиною залишиться доступним і для інших людей. Найкращими прикладами суспільних благ ці вчені називають національну оборону і чисте повітря [3].

Західна економічна література відносить до суспільних благ ті явища, які в нашій державі прийнято вважати функціями правової держави. Нарешті, це захист екології і забезпечення чистоти на вулицях, правові закони, охорона порядку і забезпечення безпеки громадян, розвиток освіти, міжнародні відносини. Насправді, важко уявити забезпечення у суспільстві всіх цих аспектів без держави. Можливо, без зусиль держави і можливо було б забезпечити перелічені суспільні блага, проте вони були б у доволі обмеженому вигляді. Більшість вчених притримуються думки, що суспільні блага мають зовнішній вектор, адже є колективними і призначені лише для колективного використання, адже неможливе створення суспільних благ для індивідуального споживання.

Як і будь-яке явище, суспільні блага з'являються в різних сферах і їх можна поділити на різні категорії. Серед економічних благ найважливіші – це шляхи сполучення, дороги мости, тунелі. Серед соціальних звичайно на першому місці освіта і медицина, житло, охорона навколишнього середовища. В політичних – створення поліції, армії. При цьому немає чітких границь між категоріями, адже за будь-яких обставин суспільне благо з однієї категорії стане суспільним благом з іншої.

Яким чином держава створює суспільні блага? Являючись суб'єктом економічних відносин вона виконує численну кількість економічних функцій при цьому здійснюється перерозподіл всіх багатств народу і його ресурсів на суспільні потреби, таким чином створюються і суспільні блага.

Деякі вчені вважають, що саме держава забезпечує, щоб необхідний об'єм ресурсів був направлений на виробництво суспільних благ, а всі члени суспільства мали до них доступ. Таким чином, наскільки корисним є благо, настільки і більша роль держави у його створенні (при цьому можливе його повне зосередження в руках держави) [4].

Всі члени суспільства користуються суспільними товарами, саме це і робить їх цінними. Виражатись вони можуть у різних видах, і як об'єкти інфраструктури, і як певні духовні цінності.

Важливим є те, що деякі суспільні блага носять граничний, проміжний характер. Найяскравіший приклад – це функції держави у сфері освіти і охорони здоров'я. Як освітні заклади, так і медичинські можуть бути приватними і державними.

В багатьох державах спостерігаються регіональні проблеми, що обумовлюються рядом об'єктивних факторів. Для того щоб їх вирішити не формально, а практично, не обійтись без втручання держави. Це говорить

про те, що на регіональних рівнях повинна бути відповідна політика для того, щоб суспільні блага були доступними кожному громадянину, незалежно від місця проживання.

Наразі сьогодні держава ставить в пріоритет делегувати певну частину своїх функцій на регіональний рівень. Таким чином стає можливим розділити функції управління, фінансування і контроль економічних процесів.

При цьому, недостатньо просто делегувати функції, необхідна гарантія ефективності. Саме тому на кожному рівні (регіональному, місцевому) чітко задаються завдання і цілі в тому аспекті, в якому вони будуть реалізовані в найбільшій мірі [1].

На сьогодні децентралізація спостерігається у більшості демократичних держав, для багатьох саме децентралізація є основним показником на шляху побудови правової держави. При цьому саме за допомогою децентралізованого управління вдається найкраще стимулювати виробництво суспільних благ.

Сучасна економічна теорія під суспільними благами розуміє все, завдяки чому і окремому індивіду, і всьому суспільству вдається забезпечити свої потреби. Критерії блага можуть бути різними, а класифікувати їх прийнято за наступними принципами: такі, що створені людиною або природою; поєднані з іншими чи єдині блага; основні і другорядні.

Життєвий рівень і величина доходів дуже впливають на рівень споживання благ. Виміряти цей рівень можливо виходячи із структури споживання на одну особу. Економічна наука зазвичай поділяє людські потреби на матеріальні, соціальні і духовні. Все виробництво і будь-яка людська діяльність прямо залежить від цих потреб. Саме виникнення потреб є основним стимулятором такої економічної діяльності, яка б відповідала потребам і бажанням споживачів.

Саме блага являються способом задоволення людських потреб. Вже було з'ясовано, що блага мають різне походження. Так от, якщо нафта є природним благом, то бензин є таким благом, що створене завдяки економічній діяльності держави. Таким чином стає зрозумілим, що багато благ нам дається природою, багато із них створюється із використанням людської праці, але дуже часто неможливо лише людською працею створити благо без того, що дає природа.

Є різниця між попитом суспільного і приватного блага. Це обумовлюється тим, що приватні підприємці керуються ринковим попитом споживачів, а на цей попит дуже впливає ціна. В той же час суспільне благо неможливо купити, воно не продається, а тому і не існує для нього ціни. Логічним є висновок, що неможливо визначити попит на суспільне благо через ціну.

Таким чином, зрозуміло, що виробництво суспільних благ має стати одним із головних орієнтирів у державному регулюванні. Тому держава

зобов'язана забезпечувати рівність інтересів серед ресурсами і потребами громадян.

### **Література:**

1. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: моногр. /Л.В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
2. Масгрейв Ричард А., Масгрейв Пеггі Б. Государственные финансы: теория и практика / Пер. с англ. – М.: Бизнес Атлас, 2009. – 716 с.
3. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика / Пер. с англ. со 2-го изд. – М.: Дело, 1997. – 864 с.
4. Албегова И.М., Емцов Р.Г., Холопов А.В. Государственная экономическая политика: опыт перехода к рынку / Под общей редакцией д.э.н., профессора А.В. Сидоровича. – М.: Издательство "Дело и Сервис", 1998. – 320 с.

***Є. Д. Лук'янчиков,**  
д. ю. н., професор, професор кафедри інформаційного  
права та права інтелектуальної власності  
Національного технічного університету України  
«КПІ імені Ігоря Сікорського».*

***В. Є. Лук'янчикова,**  
науковий співробітник  
Державного науково-дослідного  
інституту МВС України*

## **ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У ПОДОЛАННІ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ**

Специфічною рисою сучасного процесу розкриття злочинів є активна протидія розслідуванню. В першу чергу, це стосується злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями. Їхні керівники цілеспрямовано займаються розробленням заходів захисту від викриття та притягнення до відповідальності. Для цього у їх структурі створюються групи, які здійснюють розвідку та контррозвідку, використовуючи сучасні технічні засоби, які у багатьох випадках не поступаються тим, що є на озброєнні правоохоронних органів. Це є закономірним результатом розвитку суспільства, активного впровадження сучасних інформаційних технологій в усі сфери життя людини. Не є винятком і злочинна діяльність, найбільше небезпечною складовою якої є організована. На дану обставину близько тридцяти років тому слушно звертав увагу начальник другого відділу карного розшуку України Р. Нартович. Не має сенсу, зазначав він, розглядати тенденції у злочинному світі у відриві від

процесів, що відбуваються у суспільстві. А у ньому процвітають користолюбство, здирицтво, егоїзм. Неспроста метою більшості злочинів є нажива. Ті, хто не вперше потрапляють в місця позбавлення свободи, тут об'єднуються у групи, розробляють плани нападів на заможних людей після виходу на свободу і не тільки не виключають, а навпаки, передбачають фізичну розправу з жертвою [1, с. 9].

Зважаючи на подібні прогнози фахівців слід було б очікувати зміцнення підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю, підвищення професійної майстерності їх співробітників, оснащення сучасними технічними засобами. Натомість в системі МВС України вони були повністю знищені.

Щоденні зведення про злочинні події в державі, зокрема вчинювані організованими групами, не дозволяють законослухняним громадянам відчувати себе у безпеці, бути надійно захищеними від злочинців. Мабуть саме необхідність удосконалення роботи по боротьбі з організованою злочинністю в черговий раз спонукала керівництво Національної поліції створити до кінця 2018 року новий підрозділ по боротьбі з організованою злочинністю, про що повідомив заступник голови НПУ України В'ячеслав Аброськін під час наради 3.02.2018 року.

Проблема протидії розслідуванню таких злочинів, здавна привертала увагу криміналістів і спеціалістів у галузі оперативно-розшукової діяльності, але останнім часом набула особливої актуальності й гостроти. Її подолання або нейтралізація потребує застосування відповідних тактичних прийомів, які допомагають переграсти протидіючу сторону за рахунок маскування своїх намірів, спонуканням до відповідних дій, які сприятимуть їх викриттю тощо.

Виходячи із визначення тактики як уміння «перехитрити», «переграсти» протидіючу сторону доцільно проаналізувати питання щодо допустимості, рівня і умов застосування хитрощів в тактичних прийомах криміналістики і оперативно-розшуковій діяльності.

В словниках «обман» розглядається у двох розуміннях. В одному - це дії особи, яка намагається ввести когось в оману неправдивими словами, вчинками, діями тощо, у другому - хибне сприйняття дійсності, зумовлене неправильним, викривленим відображенням її органами чуття або уявний образ чого-небудь, що помилково сприймається як дійсний [2, с. 642, 670].

На формування у особи помилкового уявлення щодо тих чи інших обставин кримінального провадження можуть впливати різноманітні чинники. Деякі з них безпосередньо передбачені законом (необхідність роз'яснення обставин, що пом'якшують відповідальність тощо). Інші обумовлюються потребами тактичного характеру, здійснюються в межах закону і дозволяють сформуванню у особи помилкове сприйняття того, що відбувається. У більшості випадків вони створюються штучно, містять у

собі елементи, які можуть бути оцінені особою, на яку розраховані, неоднозначно але ґрунтуються на об'єктивних процесах і явищах. Наочним прикладом цього може бути побічний допит, сутність якого полягає у з'ясуванні інформації про обставини, прямо не пов'язані з предметом допиту, але такими, що мають значення для встановлення істини.

Критерієм правомірності застосування таких прийомів, зазначає М. І. Порубов, має бути абсолютна недопустимість з боку слідчого повідомлення будь-яких перекручених відомостей, стверджень, оперування брехливими посилками, створення штучних ситуацій, що виключають можливість правильного висновку. Хитрість, якщо її розуміти як винахідливість слідчого, є етично виправданим елементом тактичного прийому. Етично виправданим слід визнати психологічний вплив, який завдає слідчий на учасників кримінального процесу [3, с. 5].

Кримінальному процесу та криміналістиці, слушно зазначає В. Ю. Шепітько, відомі періоди, коли психологічний вплив відносили до незаконних засобів. Разом з тим у відправленні правосуддя він завжди має місце. Кримінальний і кримінальний процесуальний закон забороняють вплив лише в його грубих проявах, у формі насильства, шантажу, погрози [4, с. 201-202].

Слід зазначити, що кримінальний процесуальний закон забороняє під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність (ч. 2 ст. 11 КПК України), а стаття 373 КК України передбачає кримінальну відповідальність за примушування давати показання при допиті шляхом незаконних дій з боку особи, яка проводить дізнання або досудове слідство. У коментарі до даної статті зазначається, що під примушуванням розуміється психологічний вплив на особу, яку допитують. До незаконних дій відносять шантаж, обман, гіпноз, незаконне обмеження прав потерпілого, його підкуп тощо [5, с. 936].

Психологічний вплив на особу, яка залучена до участі у кримінальному провадженні може здійснюватися застосуванням комплексу прийомів під час передачі, опрацювання і використання інформації, які викликають відповідну реакцію, що дозволяє діагностувати її психічний стан, контролювати перебіг думок, ставлення до фактів зміни її поведінки. Вплив слідчого на психіку осіб, що беруть участь у провадженні є одним з елементів слідчої тактики. Слідчий постійно впливає на людей своїми владними приписами, виховними заходами, процесуальними засобами примусу тощо. Без цього немислимо вирішення завдань кримінального провадження. Беручи до уваги сферу застосування прийомів впливу на психіку особи, оцінювання його способів має здійснюватися саме з точки зору їх законності, дозволеності і допустимості. Адже погроза настання

негативних для особи наслідків за невиконання передбачених законом обов'язків може бути правомірною, а інколи навіть спеціально передбаченою законом. Попередження про можливе кримінальне покарання свідка за відмову від давання показань і завідомо неправдиві показання, а потерпілого за неправдиві показання є нічим іншим як погрозою і достатньо реальною, а не вигаданою. Але така погроза є правомірною, передбаченою чинним КПК.

Слід звернути увагу на те, що при визначенні критеріїв допустимості психологічного впливу неможливо передбачити усі форми діяльності і поведінки слідчого, які можуть бути неправильно (перекручено) сприйняті особою, що бере участь у слідчій (розшуковій) дії. Це може залежати від низки об'єктивних і суб'єктивних чинників, що впливають на процес перекрученого сприйняття інформації, що виходить від слідчого і впливає на психіку особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, є учасником організованої злочинної групи. Разом з тим, на законодавчому рівні мають бути визначені загальні правила такої діяльності. За будь-яких умов особа, до якої застосовуються подібні прийоми, повинна мати можливість вільно сприймати інформацію, аналізувати її і без примусу приймати рішення. У будь-який час особа, до якої застосовується такий вплив, може відмовитися давати показання, якщо у неї для цього з'являться відповідні підстави. Відповідно до ст. 63 Конституції України правом відмовитися давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів можуть скористатися свідок і потерпілий.

На завершення слід зазначити, що тактичні прийоми, наслідком застосування яких може бути неоднозначне оцінювання з боку особи, на яку вони спрямовані є невід'ємним елементом як слідчої тактики взагалі, так і кожного конкретного тактичного прийому зокрема. Форма, методи і прийоми впливу, застосування яких є неприпустимим у слідчій діяльності або навпаки, загальні правила допустимості його використання мають знайти чітке відображення у законі і не допускати різного тлумачення у правозастосуванні.

### **Література:**

1. Нартович Р. О проблемах уголовного розыска, но не только о них. Бюллетень по обмену опытом работы МВД Украины. 1991. № 106. С. 3-11.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь:ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
3. Порубов Н. И. Криминалистическая тактика: этические проблемы. Проблемы криминалистики: сб. науч. тр. Минск.: Акад. МВД Респ. Беларусь, 2003. С. 4-8.
4. Криміналістика: Підручник для студ. юрид. спец. ВЗО / За ред. В. Ю. Шепітька. 3-тє вид., переробл. і допов. К. : Концерн Видавничий Дім «Ін-Юре», 2004. 736 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К. : Канон, А.С.К., 2001. 1104 с.

**Р. В. Мукоїда,**

*к. ю. н., доцент,*

*доцент кафедри адміністративної діяльності ОВС  
та економічної безпеки Одеського державного  
університету внутрішніх справ*

**О. В. Мукоїда,**

*старший викладач кафедри адміністративної діяльності ОВС  
та економічної безпеки Одеського державного  
університету внутрішніх справ*

## **ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ**

Торгівля людьми є однією з найжорстокіших форм порушення основних прав і свобод людини. Незалежно від виду експлуатаційної мети, торгівля людьми має тяжкі, а часом фатальні наслідки для постраждалих осіб. Злочин торгівлі людьми постійно еволюціонує услід за прагненнями злочинців отримати щонайвищі прибутки від експлуатації постраждалих та протистояти зусиллям правоохоронних органів з протидії їхній злочинній діяльності. Останніми роками в Україні спостерігається негативна тенденція — з країни походження постраждалих від торгівлі людьми, коли громадян України обманним шляхом вивозять за кордон з метою експлуатації, наша країна дедалі більше перетворюється на країну призначення для торгівлі людьми.

Проведений аналіз засвідчив, що основними країнами призначення «живого товару» є Російська Федерація, Польща, Туреччина, Україна, Німеччина, Ізраїль, Греція, Об'єднані Арабські Емірати.

У 2017 році було виявлено 346 фактів торгівлі людьми в Україні. "Установлено 367 потерпілих, із яких 161 – чоловіки, 184 – жінки і 22 – неповнолітні", – цитує Крищенко прес-служба Міністерства внутрішніх справ України[1].

Все частіше громадяни інших держав стають постраждалими від різних форм експлуатації в Україні: сексуальної експлуатації, включно з примусовою проституцією та порнографією, трудової експлуатації в сільському господарстві, будівництві, секторі обслуговування, від примусового жебрацтва та вилучення органів. Постраждалими стають чоловіки, жінки та діти, незалежно від віку, країни походження та рівня соціального добробуту. Торгівля людьми дедалі більше стає підконтрольною транснаціональним злочинним угрупованням, оскільки є видом злочинної діяльності, що приносить високий прибуток від експлуатації постраждалих і

має низький ризик розкриття й висунення звинувачення проти злочинців. Навіть якщо справи про торгівлю людьми і доводять до суду, покарання злочинців зазвичай не є суворим. Це спричинено певними особливостями цієї категорії злочинів, що викликані складністю їх розкриття та розслідування.

Аналіз справ цієї категорії свідчить, що вербування, перевезення та експлуатацію постраждалих здійснюють різні особи, які на час виявлення факту злочину можуть перебувати на території різних держав — походження, транзиту чи призначення. Справи значно розтягнуті у часі та просторі: інколи від моменту вербування до продажу минає кілька місяців. Постраждалі, як правило, з недовірою ставляться до правоохоронців і, побоюючись розголосу обставин експлуатації та покарання з боку злочинців, відмовляються звертатися до правоохоронних органів і свідчити в суді. За таких обставин дуже складно зібрати достатні докази незаконної діяльності торгівців людьми, що можуть бути ефективно використані проти них у судовому процесі. Недостатня доказовість, латентність потерпілих і помилки, яких припускаються правоохоронці та судді через недостатнє знання специфіки розслідування та судового переслідування по цій категорії злочинів, є головними причинами низької ефективності судового розгляду справ, порушених за фактами торгівлі людьми.

Торгівля людьми в Україні як країні призначення є транснаціональним злочином, що пов'язаний із явищем міграції іноземців в Україну. Неконтрольована міграція може становити загрозу безпеці держави і є викликом для правоохоронних органів України. Однак серед іноземців, що прибувають в Україну, є особи, які стають постраждалими від злочину торгівлі людьми. Більшість іноземців, яких піддають експлуатації в Україні, під час виявлення правоохоронними органами не визнають постраждалими від торгівлі людьми, переслідують як незаконних мігрантів та видворяють за межі України. Крім того, навіть при визнанні іноземця потерпілим від торгівлі людьми в межах кримінального провадження в Україні, це не гарантує його захист. Так, згідно з офіційною статистикою МВС України, за останні десять років 28 іноземців були визнані потерпілими від торгівлі людьми в Україні, із них 4 особи - в порядку виконання міжнародно-правових доручень, тобто на момент ухвалення рішення про визнання їх потерпілими вони перебували за межами України.

Торгівлю людьми як процес можна легко порівняти із замкненим колом. Важливою передумовою для розриву цього кола є глибоке розуміння суті й характеристик злочину торгівлі людьми, що дозволить розвинути комплексні стратегії для попередження торгівлі людьми на засадах прав людини.

Боротьба з торгівлею людьми є невід'ємною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі зі злочинністю, які, зокрема, здійснюють заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми,

осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб – торгівців людьми – та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів.

Уряд України постійно посилює державну політику у сфері протидії торгівлі людьми. Діяльність Уряду України у сфері протидії торгівлі людьми спрямована на попередження явища, боротьбу зі злочинністю, що пов'язана з торгівлею людьми, та комплексну допомогу особам, постраждалим від торгівлі людьми. Україна приєдналася до міжнародних конвенцій у сфері протидії торгівлі людьми: Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2004 р.), включаючи протоколи, що її доповнюють, а також Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2010 р.). Основними національними законодавчими актами, що регулюють діяльність органів державної влади у цій сфері, є Закон України „Про протидію торгівлі людьми” (прийнятий у 2011 р.), низка підзаконних актів, а також Державні програми з протидії торгівлі людьми. Усього, починаючи з 1999 р., було прийнято п'ять таких програм. Нині діюча „Державна соціальна програма протидії торгівлі людьми на період до 2020 року” була прийнята у лютому 2016 року і включає заходи, спрямовані на удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми; запобігання торгівлі людьми, її первинну профілактику; боротьбу із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, кримінальне розслідування та переслідування; моніторинг у сфері протидії торгівлі людьми. Реалізація в Україні комплексу організаційно-правових заходів щодо боротьби з торгівлею людьми призвела до зниження цього виду злочинів за останні п'ять років. Разом із тим, виходячи з результатів аналізу статистичних даних, практики виявлення, розслідування та судового розгляду кримінальних справ про торгівлю людьми, боротьба з цим суспільно небезпечним явищем є недостатньо ефективною.

Для розв'язання проблеми торгівлі людьми необхідно осучаснення та впровадження в практику діяльності правоохоронних органів новітніх методів ведення оперативно-розшукової роботи у сфері протидії торгівлі людьми та пов'язаних з нею злочинів. Необхідно поглиблювати взаємодію та співпрацю компетентних органів державної влади з неурядовими організаціями з метою ефективного розслідування правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми та іншими незаконними угодами щодо людей, притягнення до відповідальності винних осіб і забезпечення належного захисту, допомоги та гарантій постраждалим особам.

#### **Література:**

1. МВС: У 2017 році від торгівлі людьми в Україні постраждали 184 жінки, 161 чоловік і 22 дитини

**Н. А. Орловська,**  
*д. ю. н., професор, професор кафедри  
кримінального права та процесу  
Національна академія Державної прикордонної  
служби України імені Богдана Хмельницького*

## **ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРІЮ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ (КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ)**

Питання протидії організованої злочинності вимагає переходу від набору численних фактів до отримання нової якості знання через формування системи, об'єднаної загальною ідеєю, на основі введених до теорії абстракцій, ідеалізацій, принципів, які дають можливість узагальнити і пізнати існуючі процеси і явища, проаналізувати вплив різних факторів і запропонувати використати їх у практичній роботі. Тобто йдеться про сучасну теорію організованої злочинності.

Звернемо увагу на кримінологічний та кримінально-правовий її (теорії) аспекти.

Оскільки організована злочинність є кримінологічним феноменом, то криміналізувати її неможливо. В центрі уваги при формуванні кримінального законодавства була і залишається кримінальна відповідальність, підставою якої є наявність у діянні особи складу злочину. Зрозуміло, що підставою кримінальної відповідальності організована злочинність бути не може. Тому цілком логічно, що у кримінальному законодавстві такі соціально-правові явища як організована злочинність, корупція, тероризм, тіньова економіка та ін. йдеться про їх прояви – криміналізовані суспільно небезпечні діяння.

Загалом стан і характер нормативного безпосередньо пов'язані з кількісними і якісними характеристики суспільно небезпечного. Це проявляється в існуванні, як мінімум, трьох форматів кримінальності:

ідеального, який формує законодавець, приймаючи кримінальний закон як кодифікований нормативний акт;

статистичного (правозастосовчого), уявлення про який можна отримати з офіційної кримінальної статистики;

реального, тобто тих кримінально караних діянь, які вчиняються в дійсності.

Але кримінальне право «не створює» організовану злочинність. Воно лише відображає (більш-менш успішно) політичні рішення про криміналізацію певних діянь, які, як свідчать кримінологічні дослідження націона-

льного, регіонального та міжнародного рівнів, можуть бути віднесені до проявів організованої злочинності.

При цьому має існувати чітке уявлення про відносність такого віднесення (сприйняття певного діяння як прояву організованої злочинності, який підлягає криміналізації). Це можна прослідкувати на прикладах організованої злочинності в сфері легальної економіки та кримінального бізнесу.

Так, якщо економічні суб'єкти і не діють відповідно до законів, то при цьому вони, безумовно, діють з урахуванням існування законів. Тим більше ніхто не приймає для себе раз і назавжди рішення бути тіншовим або легальним. Як свого часу зазначив відомий австралійський кримінолог Д.Брейтуейт, який протягом багатьох років займався проблемами корпоративної злочинності, беззастережне заперечення кримінально-правових норм не транслюється. Швидше, транслюються обґрунтування, що дозволяють раціонально пояснити тимчасове відхилення від слідування нормам.

Щодо кримінального бізнесу, то зазначена проблематика багато в чому є наслідком прогібіціоністського підходу до регулювання ринку «шкідливих благ». У цьому контексті, узагальнюючи досвід XX ст., можна говорити про кілька видів товарів і послуг, щодо яких застосовувалися або продовжують застосовуватися юридичні заборони. Криміналізація «шкідливих благ» є економічним інститутом. Однак сьогодні, на думку ряду авторів, прогібіціонізм як економічний інститут перестає бути необхідним, бо його негативні наслідки переважають позитивні, адже заборона часто служить значущим криміногенним (девіантогенним) фактором, породжує численні «тіньові» наслідки, розширюючи поле корупції, діяльності організованої та економічної злочинності.

Таким чином, можна говорити про утворення наступної послідовності:

- кримінологічне розуміння організованої злочинності має визначити перелік найбільш соціально шкідливих її проявів та доцільність їх криміналізації;

- кримінальне право пропонує модель криміналізації, пеналізації та можливості застосування інших заходів кримінально-правового характеру щодо осіб, які визнаються винними у вчиненні злочину. До речі, саме кримінальне право відповідає за те, чи визнавати нелегальні колективи суб'єктами злочинів;

- на підставі кримінального законодавства формується офіційна статистика;

- кримінологія, опрацьовуючи дані статистики, уточнює обсяг та доцільність наявної криміналізації, пеналізації та інших заходів кримінально-правового характеру, включаючи кримінально-правовий інструментарій у систему протидії організованим злочинності.

Однак на сьогодні «випадає» перший етап зазначеної послідовності, адже відсутній зважений кримінологічний підхід до розуміння та системно-структурного аналізу організованої злочинності, який орієнтував би на розкриття цілісності об'єкта, на виявлення різноманітних типів зв'язків складових об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину.

Це тягне за собою деформації у наступних елементах:

відсутність сучасної кримінально-правової політики щодо організованої злочинності, що призводить до суперечності між положеннями Загальної та Особливої частин КК стосовно форм співучасті, притаманних організованій злочинності, нез'ясованості кола криміналізованих проявів останньої тощо;

спірність офіційної статистики щодо організованої злочинності;

ускладнення при формуванні системи протидії організованій злочинності та з'ясуванні місця кримінального права в цій системі.

Вбачається, що для розробки кримінологічної дефініції організованої злочинності можна відштовхуватися від Рекомендацій ЄС щодо організованої злочинності, серед яких обов'язкові (наявність структури різного ступеня стійкості, специфічна мета - отримання надприбутку у найкоротші строки тощо) та додаткові (застосування позаекономічного примусу, перерозподіл ринків тощо) критерії.

На наш погляд, сутність організованої злочинності суто економічна, це бізнес, чия специфіка визначається або сферою підприємницької діяльності, або засобами її здійснення. Це обумовлює й необхідність приховувати власну активність від соціального контролю спеціальними методами (через корупційні зв'язки, контроль над ЗМІ, використання легальних соціальних інституцій, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом тощо).

Самі по собі певні структури у відриві від їх діяльності не мають кримінологічного значення, тому визначати організовану злочинність як сукупність певних формувань позбавлено сенсу.

При цьому слід звернути увагу на те, що сучасний бізнес може існувати у віртуальному просторі, що визначає й особливості його організації – зовсім не обов'язковою стала наявність формальних ієрархічних структур. Навпаки, постіндустріальний бізнес вітає мережеві, малоформалізовані об'єднання (групи, структури). Їх аморфність та невизначеність взаємин між учасниками у цей же час не перешкоджають ефективності бізнесу як суто економічної, так і соціально-психологічної (засобу самовираження учасників бізнесового проекту) категорії.

З огляду на це увага кримінології має бути зосереджена саме на діяльності як формалізованих (традиційних), так і неформалізованих/малоформалізованих (сучасних) об'єднань. Умовно вони можуть бути визначені як нелегальні колективні суб'єкти (без кримінально-правового смислу терміну «суб'єкти»).

У першу чергу, нас цікавить суспільно небезпечна активність (система злочинів) нелегальних колективних суб'єктів, хоча нею їх функціонування не вичерпується. Ця система злочинів складається з трьох складових:

«основні» – злочини, економічні за своєю сутністю, не загальнокримінальні корисливі, а ті, що є частиною виробництва, розподілу, обміну, споживання благ, зокрема і тих, які заборонені/обмежені у вільному обігу;

«забезпечуючі» – злочини, корупційні, пов'язані зі створенням організованих злочинних структур, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, насильницькі (у разі, коли насильство виступає у якості засобу позаекономічного примусу);

«дозвільні» – злочини, прямо не пов'язані з «основними», однак вони також вчиняються членами нелегальних колективних суб'єктів «у вільний від роботи час».

При цьому, на наш погляд, дві перші групи злочинів є не просто обов'язковими, вони мають аналізуватися у нерозривній єдності. «Дозвільна» складова пов'язана з «основною» та «забезпечувальною» скоріше не сутнісно, а через суб'єктний склад. «Дозвільні» злочини не є специфічними для нелегальних колективних суб'єктів, однак саме в силу їх неспецифічності, відносно простого процесу доведення вини (порівняно з іншими двома групами злочинів) вони можуть бути використані для знешкодження окремих злочинців, зокрема, і кримінальних лідерів.

Викладене, на наш погляд, є міркуваннями у контексті теорії організованої злочинності як форми синтетичного знання, в межах якого окремі поняття, гіпотези і закони втрачають колишню автономність і перетворюються на елементи цілісної системи наукових знань.

**С. О. Павленко,**  
*к.ю.н., провідний науковий співробітник  
відділу організації науково-дослідної роботи  
Національної академії внутрішніх справ*

## **СПІВВІДНОШЕННЯ ТАКТИКИ І СТРАТЕГІЇ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Досліджуючи оперативно-розшукову діяльність не можна не зупинитись на співвідношенні таких понять, як «тактика» і «стратегія» оперативно-розшукової діяльності.

Термін «тактика» вперше з'явився у військовій науці, де її визначають, як складову частину військового мистецтва, що поєднує теорію і практику підготовки та ведення бою. Її основні характеризуючі – рішучість і раптовість дій, зосередження сил для головного удару по найслабшому місцю [1, 221-222].

Нині поняття «тактика» широко вживається в багатьох сферах багатьох сферах людської діяльності – медицині, менеджменті, спорті, туризмі, економіці, бізнесі та ін. Це поняття багатозначне і трактується в різних сферах людської діяльності по-різному. При цьому у загальному підсумку поняття «тактика» найчастіше означає: сукупність рішень, що відображають найкращий варіант досягнення мети.

Тактика є складовою тих видів людської діяльності, суб'єкти яких, виконуючи свої функції, стикаються з фактичним або ймовірним опором певних сил (суперників, супротивників, ворогів, конкурентів тощо) [2; 3]. Тактика виконує функцію запобігання такому опору, його подолання або нейтралізації. Реалізація цього завдання в ОРД здійснюється через певні дії оперативних працівників, які є продуктом їх творчої розумової діяльності. Тому слід погодитися з думкою вчених, які до основ оперативнорозшукової тактики зараховують такі психічні процеси, як сприйняття [4, с. 64] та мислення [5, с. 669] оперативного працівника. Водночас оперативнорозшукова тактика має ґрунтуватися і на інших психічних процесах – уяві та пам'яті. Без уяви не можна змодельовати майбутні події, передбачити ймовірну поведінку інших людей та спланувати свої дії, без пам'яті – урахувати практичний досвід, а саме ці завдання є важливими складовими тактики.

Оперативнорозшукова тактика – це система інтелектуальних (розумових) операцій і практичних дій суб'єктів ОРД із запобігання ймовірному опору, а також подолання або нейтралізації фактичного опору власній діяльності з виконання юридичних обов'язків і реалізації прав, передбачених законом. [6, с. 9].

Таким чином оперативнорозшукова тактика передбачає застосування працівником оперативного підрозділу найбільш раціонального та ефективного способу (тактичного прийому) у конкретній ситуації з використанням сил, засобів і методів оперативнорозшукової діяльності в межах законодавства.

На відміну від поняття «тактика» (теорія і практика ведення бою), що зберіг своє значення з древніх часів поняття «стратегія» є неологізмом. Перші згадки про стратегію саме у військовій справі можна віднайти у роботі французького письменника Жубера, про успішні військові кампанії Фрідріха Великого. Пізніше Наполеон закріпив цей термін у військовій практиці і з того часу поняття «стратегія» отримало нове і незмінне значення. Таким чином, стратегія з'явилася тоді, коли виникла семантична необхідність відокремити тактику від чогось нового, тобто система людських взаємин досягла деякого критичного рівня складності [7].

В перекладі з грецького „strategia” – це вища сфера військового мистецтва, що вивчає закономірності й характер війни, розробляє теоретичні основи планування, підготовки й здійснення воєнних операцій, визначає стратегічні завдання.

В сучасному розумінні будь-яка стратегія - це в першу чергу мистецтво довгострокового прогнозування та керівництва тим чи іншим видом діяльності [8]. Як випливає з загальноприйнятого значення цього слова, основу стратегії складає процес всебічного комплексного планування діяльності тієї чи іншої організації (структури) по досягненню перспективної мети і рішення) пов'язаних з цим завдань.

Як загальнонаукова категорія «стратегія» входить в систему науки управління. В цьому плані стратегія відноситься до управлінських основ ОРД і відповідної частини її теорії. За ознакою мети, завдань, їх масштабу, способів вирішення можна зазначити про наявність стратегічного рівня оперативної роботи. Хоча в даний час в науковому та практичному плані він не сформований і розглядається поверхнево. Стратегія - це масштабне, середньострокове або довгострокове прогнозування розвитку ситуації, планування необхідних дій та забезпечення їх ефективної реалізації. Стратегія завжди спрямована на кінцеву мету діяльності або її етапів (стадій). Наприклад, стратегія організації розшукової роботи; стратегія розшуку щодо безвісно відсутніх; стратегія розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, тощо. Спільним є те, що у всіх випадках мова йде про систему дій, що передбачає успішне досягнення кінцевої мети. [9, с.111].

Основу оперативно-розшукової стратегії, її потенціал і рушійну силу становить професійно підготовлена частина оперативних працівників. Професійна підготовленість включає в себе три основні частини. По-перше, сформовані спеціальні морально-психологічні якості, найважливішим з яких є розвинене почуття обов'язку. По-друге, наявність відповідної освіти, тобто структурованої інформації і мінімальних умінь і навичок. По-третє, достатній життєвий і професійний досвід (стійка система знань, умінь і навичок). Розмивання (ослаблення) стійкого професійного ядра оперативних працівників свідчить про відсутність науково обгрунтованої стратегії ОРД або відсутності стратегії розвитку ОРД як такої.

До числа необхідних умов створення і реалізації оперативно-розшукової стратегії слід також віднести питання організації і здійснення стратегічного планування, підготовки спеціальних аналітичних кадрів, координації діяльності міністерств, відомств і їх оперативних підрозділів, контрольно-інспекційних механізмів, проведення спеціальних наукових досліджень і т.д. [9, с.111-112].

Слід погодитись з окремими науковцями [9, с.111] про те, що центральне місце в стратегії розвитку ОРД повинно належати заходам по створенню стійкого професійного ядра оперативних працівників, що відповідають найвищим морально-етичним вимогам. Саме люди є тим безцінним потенціалом, що в змозі створити і реалізувати стратегічні плани будь-якої складності. На створення та відтворення кадрової складової оператив-

вно-розшукової стратегії потрібні роки напруженої праці вчених, практиків, педагогів і т. д.

З огляду на таке, правильним є висновок, що професіоналізм та належна підготовка поліцейських має бути визначальним чинником в умовах реформування системи освіти МВС відповідно до європейських стандартів [10].

Підсумовуючи викладене доходимо висновку, про те, що тактика ОРД (тактичне прогнозування) на відміну від стратегічних напрямів спрямована на вирішення завдань ОРД у короткий проміжок часу та в конкретній ситуації. На стратегічному рівні, на відміну від тактичного, має місце більш тривалий часовий інтервал між початком дій і прогнозованим стратегічним результатом. Спільне знаменне, що їх об'єднує мета – спрямована на виконання завдань оперативно-розшукової діяльності. При цьому слід зазначити, про те, що наслідки невільно обраної стратегії є більш небезпечними (в порівнянні з тактичним рівнем ОРД).

### **Література:**

1. Большая советская энциклопедия: В 30 Т. – 3-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1976. Т. 25.
2. Руденко М.М. Тактика оперативного опитування у справах про організовану злочинність / М.М. Руденко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2009. – № 21. – С. 115-124.
3. Бахін В.П. Тактика допиту : навч. посіб. / В.П. Бахін, В.К. Весельский. – К. : НВТ «Правник», 1997. – 64 с.
4. Безруких Р.К. Проблемы оперативно-розыскной тактики и пути их решения / Р.К. Безруких // Оперативно-розыскная работа : матер. теорет. семинара. – М., 1997. – С. 64-66.
5. Теория оперативно-розыскной деятельности : учебник / [под ред. Горяинова К.К., Овчинского В.С., Сенилова Г.К.]. – М. : Инфра-М, 2006. – 832 с.
6. Грібов М.Л. Співвідношення криміналістичної та оперативно-розшукової тактики /М.Л. Грібов // Криміналістичний вісник. – 2015. – № 1 (23). – С. 6 – 13.
7. Стратегия управления по Клаузевицу: Пер. с англ. М.: Альпина Паблишер, 2002. С. 46 – 47.
8. Ожегов, С.И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов. Н. Ю. Шведова. – М., 1999. – С. 772.
9. Шиенок В.П. Оперативно-розыскная стратегия /В.П. Шиенок// Вестник академии МВД Республики Беларусь. – 2005. – № 2(1). – С. 108 – 112.
10. Павленко С.О. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи освіти МВС України відповідно до європейських стандартів /С.О. Павленко // Молодий вчений. – 2017. – № 4 (44). – С. 331 – 336.

*Д. Г. Паляничко,  
к.ю.н., доцент кафедри  
криміналістики Національного університету  
«Одеська юридична академія»*

## **АДВОКАТСЬКА ПРОТИДІЯ ЧИ РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОЯВІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Організована злочинність загрожує національній безпеці України, негативно впливає на формування і діяльність органів державної влади, підриваючи довіру громадян до них, ускладнює відносини України з іноземними державами. В суспільстві міцніють стереотипи толерантності по відношенню до корупції та організованої злочинності, пов'язаної з нею. В масовій свідомості основних соціальних груп формується думка, що корупційні злочини не наносять шкоди суспільству, тому певні верстви населення обирають корупційні шляхи вирішення тих чи інших повсякденних проблем.

Організована злочинність характеризується такими ознаками, як: продуманість і ретельна спланованість, комплексність, вчинення з використанням корумпованих зв'язків і фахівців у окремих галузях функціонування суспільних інститутів. Крім того, вказаним злочинам притаманний складний механізм їх учинення, який значно впливає на складність діяльності з організації та провадження досудового розслідування організованої злочинності. Високий рівень її організації також характеризується вжиттям зацікавленими особами всіх можливих засобів для недопущення виявлення ознак злочинної діяльності або ж у разі такого виявлення – недопущення з'ясування та доказування причетності до вчинення даного виду злочинів. Таке вжиття всіх можливих засобів у криміналістиці прийнято іменувати протидією розслідуванню злочинів.

У науковому середовищі протидія розслідуванню визначається, як зумовлена об'єктивними і суб'єктивними чинниками система протиправних дій, спрямованих на дезорганізацію діяльності з розкриття та розслідування злочинів, недопущення встановлення об'єктивної істини у кримінальному судочинстві, що здійснюється особами, зацікавленими в ухиленні винних від відповідальності [1, с. 141].

Єдина універсальна класифікація форм і способів протидії розслідуванню злочинів до тепер залишається не розробленою. Б. В. Щуром здійснено спробу класифікувати основні загальні форми протидії розслідуванню злочинів в сучасних умовах [2, с. 206]. В. Маляровою сформульовано певні закономірності феномену протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими злочинними групами або особами, що мають серйозні економічні можливості і корупційні зв'язки в державних і право-

охоронних структурах, і класифіковано способи протидії розслідуванню злочинів цієї категорії за наступними підставами: 1) залежно від об'єкта, на який спрямовано протидію: а) відносно потерпілого, свідка, або іншої особи, яка володіє важливою для розслідування інформацією; б) відносно осіб, які здійснюють провадження; 2) залежно від суб'єкта протидії розслідуванню, на способи протидії, що застосовуються: а) злочинцем; б) потерпілою стороною; в) свідками; г) родичами, близькими, знайомими підозрюваного; д) посадовими особами, що проводять розслідування або іншими особами, що мають відношення до процесу розслідування; е) високопоставленими (стосовно слідчого) посадовими особами [1, с. 142]. І.В. Сервецьким приділено увагу вивченню форм протидії розслідуванню злочину співробітниками міліції [3]. Разом з тим, часто у протидії досудового розслідування організованої злочинності, в якості одного з основних суб'єктів такої протидії називають адвоката – захисника осіб, або групи осіб, по відношенню до яких здійснюється кримінальне переслідування. Дійсно, участь адвоката в кримінальному судочинстві з початкових його стадій – внесення даних до ЄРДР стосовно конкретних осіб (окремої особи), затримання підозрюваного (-их), пред'явлення обвинувального акту – та, більш того, можливість явки свідка на допит зі своїм захисником, багаторазово ускладнює процес розслідування і без того складного виду злочинності – організованої.

Разом з тим, п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України однозначно визначає прокурора (п. 15 ч. 1 ст. 3), слідчого (п. 17 ч. 1 ст. 3), керівника органу досудового розслідування (п. 8 ч. 1 ст. 3) як професійних представників сторони обвинувачення. Метою діяльності яких є законне та обґрунтоване обвинувачення, що є результатом кримінального переслідування, здійснюваного в рамках досудового розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі з проявами організованої злочинності.

Іншими словами, стратегічною ціллю досудового розслідування злочинів та обґрунтоване кримінальне переслідування, направлене на формулювання обвинувального акту по відношенню до осіб чи особи, яка на думку сторони обвинувачення, вчинила чи причетна до вчинення організованої злочинної діяльності. Але якщо подолання протидії кримінальному переслідуванню є необхідність, яка притаманна самому інформаційно-пізнавальному характеру кримінального переслідування, здійснюваному, як правило, в конфліктних умовах, то принцип змагальності сторін обумовлює таку ж необхідність протидії кримінальному переслідуванню зі сторони захисту – адвокатом, як єдиного професійного представника сторони захисту.

Змістовно і змагальність, і протидія описуються єдиною категорією теорії конфлікту – як конфліктна поведінка, суть якої полягає в діях, «направлених на те, щоб прямо чи опосередковано блокувати досягнення протилежної сторони її цілей, намірів тощо» [4, с. 43].

Одну з перших спроб розгляду змісту змагальності на окремих етапах кримінального судочинства здійснив О.Я. Баєв. Основні його висновки зводяться до того, що змагальність, по-перше, притаманна як досудовому, так і судовому провадженню; по-друге, реалізується як в опосередкованій, так і в прямій формі; по-третє, складає генезис протидії в системі кримінально-процесуального дослідження злочинів [5].

Отже, дещо інтерпретуючи запропоноване О.Я. Баєвим розуміння змагальності, протидію як вираз принципу змагальності кримінального процесу варто визначити як діяльність (дія, бездіяльність) сторін, направлену на ускладнення формування та повне чи часткове спростування кінцевого процесуального тезису, сформованого протилежною стороною відповідно з її кримінальною процесуальною функцією в кримінальному судочинстві та такими, що суперечать інтересами протиборчої сторони [4, с. 44].

З врахуванням викладеного, протидія як форма реалізації принципу змагальності сторін, протидія адвоката кримінальному переслідуванню підзахисних є умисна діяльність правозахисника з метою законного та допустимого подолання засобом, методом формування та об'єму кримінального переслідування, яке здійснюється по відношенню до його підзахисних. Приймаючи участь в слідчих (розшукових) діях, адвокат виявляє дефекти та порушення, допущені під час їх проведення. Закон надає можливість адвокату заявляти клопотання та відводи, скаржитись на дії (бездіяльність) та рішення владних суб'єктів судочинства. Все це, будучи зафіксованим в процесуальних документах, залишається в матеріалах кримінального провадження та дозволяє в подальшому повернутись до розгляду даних питань в більш переважних умовах здійснення права на захист. Варто вказати, що така протидія адвоката кримінальному переслідуванню підзахисних повинна здійснюватись виключно засобами та способами, що не суперечать закону та положенням адвокатської етики. Так, адвокат зобов'язаний поводити себе так, щоб його дії, процесуальні документи, а також поставлені запитання необґрунтовано не підривали авторитет органів досудового розслідування, не дискредитували їх роботу та не принижували гідність учасників процесу. В свою чергу, нерозуміння значення діяльності адвокатів на стадії досудового розслідування окремими працівниками органів слідства та прокуратури часто призводять до спроб стіснити свободу їх процесуальної діяльності, так, наприклад, інколи вони необґрунтовано відмовляють у задоволенні заявлених адвокатом клопотань, які мають суттєве значення по справі, відмовляють в залученні до справи надані захисником речові докази, письмові документи тощо. Саме ці причини є основою протидії обох сторін та перешкодою для встановлення професійно-ділових відносин адвоката та слідчого [6, с. 9].

Будучи основними учасниками процесу на стадії досудового розслідування, адвокат та слідчий повинні будувати свою діяльність в суворій

відповідності до закону, його вимог, що, в свою чергу, буде виключати можливість появи більшості проблем співпраці та протидії у відносинах між ними.

### **Література:**

1. Малярова В. Актуальные вопросы противодействия расследованию преступлений в современных условиях // Jurnalul juridic national: teorie și practică / National law journal: theory and practice / Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2016. – № 2. – Ч. 1. – С. 140-142.
2. Щур Б.В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик. Монографія. – Х.: Харків юридичний, 2010. – 320 с.
3. Сервецький І.В. Науково-теоретичні проблеми боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні // Боротьба з організованою злочинністю та корупцією: матер. наук.-практич. конф. від 4-5 квітня 2000 р. в м. Києві. – К.: РВВ МВС України, 2001. – С. 79-94.
4. Баев, М.О. Противодействие адвоката уголовному преследованию подзащитного // Современное право. – 2005. – № 7. – С. 42-44.
5. Баев О.Я. О состязательности в досудебном производстве по уголовному делу // Справочная правовая система «КонсультантПлюс».
6. Ревина И.В. Этическая природа взаимоотношений адвоката со следователем при заявлении ходатайств в досудебном производстве // Российский следователь. – 2006. – № 5. – С. 8-10.

*Д. А. Саруханян,  
курсант 2 курсу факультету № 3  
Одеського державного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник:  
М. В. Корнієнко, к.ю.н., доцент,  
професор кафедри адміністративної діяльності  
ОВС та економічної безпеки  
Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ПІДПРИЄМСТВАМИ В УКРАЇНІ**

На сьогоднішній день однією з проблем економіки України є ухилення від сплати податків. Несплата податків зменшує доходи Державного бюджету, що, в свою чергу, означає недофінансування багатьох галузей народного господарства. Несплата податків негативно впливає на показники ефективності господарської діяльності підприємств в Україні, тому між платниками податків і державою існує протиріччя інтересів. Підприємства прагнуть звести до мінімуму податкові платежі та інші відрахування до бюджету і позабюджетних фондів для збільшення доходу, тоді як головна задача держави в цій проблемі - забезпечити максимальний приплив коштів до бюджету за рахунок податків.

З однієї сторони прагнення уникнути сплати податків є природною реакцією людини (підприємства) на будь - які фіскальні заходи держави. Ця реакція є нормальною, адже власник будь - яким способом хоче захистити своє майно, капітал або доходи від будь - яких зазіхань, навіть від тих, які закріплені в законодавстві. Захист своїх коштів, у тому числі і від держави, є найсильнішою мотивацією в діяльності будь - якого підприємства. З психологічного боку мотивація по захисту свого майна, прибутку не залежить від ступеня законслухняності громадянина.

Потрібно розуміти причини і мотиви прагнення знизити свій податковий тягар який є дуже важливим при формуванні національної податкової політики держави. Дійсно, одним з основних мотивів є небажання підприємства віддавати частину власного прибутку. Даним фактом можна пояснити масовий характер ухилення від сплати податків підприємствами в Україні. Чим більше зменшується податкове навантаження на підприємства, тим більше, це сприяє розвитку цього підприємства.

Тим більше важливо розглянути причин та наслідків ухилення від сплати податків підприємствами в Україні. Підприємство це самостійний, господарюючий статутний суб'єкт, який має право юридичної особи та здійснює виробничу, науково - дослідницьку і комерційну діяльність з метою одержання відповідного прибутку(доходу) [3].

В свою чергу податки застосовуються для регулювання структури господарства країни. Диференціюючи податкові ставки і впроваджуючи

податкові пільги для окремих галузей регіонів і підприємств, держава може забезпечити структурні зміни в економічному потрібному напрямі.

Обов'язок сплачувати податки передбачений статтею 67 Конституції України [1], відповідно до якої кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом, а відповідальність за несплату податків передбачена статтею 212 Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) Кримінального Кодексу України [2].

Дійсно питання несплати у повному обсягу податків підприємствами в Україні є болючим питанням, і тому обговоримо причини які на це впливають.

Дані причини можна розподілити на блоки: моральні, політичні, економічні та технічні.

#### 1. Моральні:

- відсутність моральної відповідальності за ухилення від оподаткування;
- несприймання платниками податків законодавства у сфері оподаткування;
- могутній власницький інстинкт, який особливо інтенсивно виявляється на рівні особистості.

#### 2. Політичні:

- лобіювання інтересів окремих груп платників податків.

#### 3. Економічні:

- розбалансованість банківської системи;
- криза платежів;
- інфляційні процеси;
- зниження платоспроможності населення;
- дефіцит бюджету.

#### 4. Технічні (організаційно - управлінські):

- складність, суперечність, нестабільність податкового законодавства;
- недостатній рівень юридичної та економічної підготовки працівників контролюючих органів у сфері оподаткування;
- відсутність достатнього досвіду боротьби з податковими правопорушеннями;
- недостатня захищеність працівників контролюючих органів при виконанні ними службових обов'язків [4].

Несплата податків, а точніше ухилення від несплати податків стало певним каналом нелегального збагачення та однією з причин зростання тіньового сектору економіки України.

Тіньова економіка (англ. Black economy, Ghost economy, Shadow esonomy) - це господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці [3].

Українські підприємці стали не аби якими знавцями як, яким способом можна зменшити сплату до бюджету країни. Наприклад, податок на додану вартість, бо його ставки визначені у відсотках до вартісного обігу.

Шляхом для ухилення сплати податків є видання одного товару під виглядом іншого (якщо ставки по них суттєво відрізняються), або приховування від легального обороту цих товарів (контрабанда, готівкові розрахунки тощо), що створює додаткові труднощі для ухилення [4].

Слід зазначити, що існують способи, за яких досягається законне зменшення податків, зборів та інших обов'язкових платежів. У даному випадку йдеться не про ухилення від сплати податків, а про таку організацію роботи, при якій знижується необґрунтована переплата податків і не нараховується пеня чи штраф, тобто платник податків використовує дозволені або незаборонені законодавством способи зменшення податкових платежів.

Для зменшення масштабів ухилення від сплати податків доцільно вдосконалити, оптимізувати податкове законодавство; підвищити рівень податкової культури та податкової дисципліни; ефективно використовувати податкові надходження. На практиці потрібно не збільшувати кількість перевірок і розміри штрафів, а вдосконалювати демократичні інститути, активізувати боротьбу з корупцією і організованою злочинністю. На законодавчому рівні необхідно посилити відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України, щодо обмеження волі особам, які вчинили злочин у даній сфері. Ще одним із шляхів мінімізації цієї проблеми являється виховання у платників патріотичних почуттів щодо обов'язку утримувати державу завдяки сплати ними податків у обмін на суспільні блага.

### **Література:**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30. - ст.141.
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
3. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27.03.91 № 887/ХП-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 24.
4. Крамаренко О.А. Способи ухилення від сплати податків в Україні / О.А. Крамаренко // Наук. записки Нац. ун-ту «Острозька академія» - 2013. - № 23. - С. 165-168.

**В. Г. Севрук,**  
*к.ю.н., провідний науковий співробітник*  
*відділу організації науково-дослідної роботи*  
*Національної академії внутрішніх справ*

## **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ГРУПАМ ТА ЗЛОЧИННИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ, ЯКІ СФОРМОВАНІ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ**

Загальновідомо, що для повного, швидкого та неупередженого розслідування злочинів слідчий повинен у кожному кримінальному провадженні визначити, що саме необхідно з'ясувати, тобто які фактичні обставини розслідуваного явища повинні бути встановлені та у яких межах, які заходи повинні бути вжиті для забезпечення здійснення правосуддя й попередження вчинення кримінальних правопорушень. Планування розслідування повинно вирішувати зазначені завдання.

Найбільш поширені проблеми, як у контексті процесуального закріплення, так і відносно доведення винуватості, у межах проваджень, де учасниками є етнічні групи, стосуються відсутності в них взагалі будь-яких ідентифікаційних документів (свідоцтва про народження, паспорта тощо), що ускладнює встановлення особи та проведення з нею слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Тому єдиним правильним і можливим кроком з боку слідчого має бути діяльність у формі здійснення запитів до місць проживання таких осіб, отримання виписок із церковних книг, реєстрів охрещення тощо, адже саме такі відомості нададуть можливість ідентифікувати особу та документально закріпити їх у межах кримінального провадження [1, с.221].

Для того, щоб об'єктивно оцінювати свідчення тієї або іншої особи в процесі розслідування, більш обґрунтовано прогнозувати ту або іншу лінію поведінки якої-небудь особи під час розслідування в цілому і в процесі допитів зокрема, більше обґрунтовано обирати ту або іншу тактику допиту, ті або інші тактичні прийоми ведення бесіди слідчому у будь-якому випадку необхідно мати в розпорядженні деякі дані про особу допитуваного.

Зрозуміло, що під час досудового розслідування неабияку роль відіграє питання планування допиту у ході розслідування кримінального провадження. Враховуючи той факт, що мова йде про національні меншини, не можна не враховувати особливостей розслідування даної категорії кримінальних проваджень.

Практика показує, що планування розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються представниками національних меншин, залежить від багатьох обставин, серед яких можна відокремити такі, як

знання мови, якою здійснюється кримінальне провадження, взаємовідносини з іншими учасниками провадження (свідками, потерпілими, підозрюваними, тощо), національні особливості культури та побуту особи тощо.

Особливе значення має допит представника національних меншин – потерпілого або свідка. Ці слідчі (розшукові) дії необхідно провести оперативно й правильно, виключити повторність їх проведення. Час та місце допиту визначаються з урахуванням місцезнаходження особи. Можливо надіслати терміново окреме доручення про її допит, де вказати необхідні питання, які треба з'ясувати.

Підготовка до допиту включає в себе складання плану. Доцільно найбільш суттєві питання перекласти тією мовою, якою будуть даватися показання, й можливо впевнитися у якості і відповідності перекладу. Якщо планується пред'являти при допиті документи, то необхідно зробити їх переклад завчасно. Такі ж вимоги стосуються й речових доказів: завчасно повинен бути зроблений переклад їх найменування і позначень на них, фрагментів протоколів огляду місця події та речей, протоколів обшуку, при якому вони були виявлені й вилучені. Такий завчасний переклад забезпечить необхідний тактичний ефект при пред'явленні цих фрагментів допитуваному.

Допит представника національних меншин доцільно, окрім протоколу, фіксувати за допомогою відео- або аудіозапису. Спектр слідчих (розшукових) дій за участю перекладача, за якими можливе застосування відеозапису, дуже великий: допити підозрюваних, свідків, потерпілих, слідчі експерименти, тощо. Вивчення технічних можливостей відео- та аудіозапису показує, що відеозапис має свої переваги, тому що об'єктивно фіксує не тільки звуковий зміст слідчої (розшукової) дії, але й ті аспекти, які сприймаються зором: міміка та жести особи, яка розмовляє, її загальний фізичний та психічний стани тощо. Використання відеозапису допоможе виявити факти свідомо неправдивого перекладу, корекції перекладачем показань допитуваної особи, а також використання перекладачем свого становища для здійснення тиску на допитуваного з метою надання останнім показань на користь зацікавлених осіб.

Відеозапис слідчих (розшукових) дій за участю представників національних меншин потребує найретельнішої технічної підготовки із залученням спеціаліста. На підготовчому етапі необхідно врахувати наступні моменти:

- 1) учасники статичної слідчої дії повинні бути згруповані у кадрі таким чином, щоб була можливість вести відеозапис з зображенням їх усіх одночасно. Доцільно для цього застосовувати ширококутні насадки на об'єktiv камери, при цьому дуже суттєвим є той факт, щоб відстань від камери до кожного з учасників була однаковою, це потрібно для отримання чіткого зображення всіх учасників;

2) для запису звуку під час слідчої (розшукової) дії необхідно застосовувати виносний мікрофон з направленістю по колу або декілька направлених мікрофонів (за кількістю учасників) з можливістю регулювання рівня сигналу, який подається на мікрофон.

При провадженні слідчої (розшукової) дії необхідно надати можливість перекладачу робити синхронний переклад, що підвищує точність перекладу й дозволяє забезпечити необхідний темп та порядок її проведення.

Після закінчення слідчої (розшукової) дії в ході перегляду відеозапису може виникнути необхідність в уточненні перекладу окремих фрагментів свідчень. Фіксувати на відео внесені зміни до перекладу доцільно після перегляду всього відеозапису – коли записуються заяви та клопотання учасників з приводу перегляду відеозапису. Паралельно ці зміни вносяться до протоколу слідчої (розшукової) дії.

Вирішуючи питання про участь перекладача, слідчий повинен враховувати, що особи, які проживають в країнах СНД, можуть не володіти мовою місця проживання, що характерно для російськомовного населення цих країн. Подібних умовах вони висловлюють бажання давати показання російською мовою, це повинно бути зафіксовано в протоколі допиту з обов'язковою вказівкою, в якому обсязі вони володіють російською мовою.

Може виникнути ситуація, коли слідчий володіє мовою, якою бажає давати показання представник національних меншин. Якщо слідчий володіє нею вільно, це в значній мірі спрощує спілкування з допитуваною особою, сприяє встановленню психологічного контакту, довірливих відносин. Але при цьому, на нашу думку, доцільно складати цією мовою і протокол допиту, а потім за допомогою запрошеного перекладача перекласти протокол мовою, якою ведеться кримінальне провадження, та приєднати незалежний переклад до матеріалів кримінального провадження. Бажання допитуваної особи давати показання через перекладача або без нього обов'язково повинно відобразити в протоколі допиту.

Отже, дослідження психологічних особливостей етнічними організованими злочинними угрупованням, що вчиняють злочини завжди повинно мати комплексний характер, що буде включати історичні, культурологічні та лінгвістичні напрями так, як для ефективної протидії етнічним злочинним угрупованням необхідно глибоко пізнати те, з чим має справу, тому актуальність даної проблеми очевидна [2, с. 372].

При допиті представника національних меншин – свідка або потерпілого, слідчий попереджує його про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань та за надання свідомо неправдивих показань. Це попередження засвідчується його підписом у протоколі допиту.

Постановка та зміст питань, які задаються представнику національних меншин після вільної розмови, не повинна допускати різноманітних

тлумачень. Необхідно використовувати терміни та речення, які будуть зрозумілі допитуваній особі, а саме зміст яких буде зрозумілий при перекладі.

Ускладнення виникають при проведенні одночасного допиту двох або більше осіб. Його учасниками можуть бути особи, які розмовляють різними мовами, в таких випадках необхідною є присутність двох перекладачів й подвійний переклад. Якщо обидва учасники розмовляють однією мовою, то слідчий, який не знає цієї мови, повинен попередити можливий зговір. Про це необхідно сказати перекладачеві, роз'яснивши йому, що він повинен слідкувати й забороняти спілкування учасників слідчої (розшукової) дії один з одним без контролю слідчого.

На завершення слід зазначити, що в Україні існує етнічна злочинність, хочемо ми цього чи ні, і як би її не називали - це винятково небезпечне явище, яке повинно мати адекватну протидію з боку держави. У зв'язку зі зміною форм злочинності її зростання у нашій країні особливо-го значення набуває глибоке всебічне знання закономірностей, що обумовлюють установки і вчинки, як етнічних груп так і певних осіб не відповідної нації, які вчиняють злочини та проживають на території української держави. А тому правоохоронним органам України потрібно бути завжди крок попереду від будь - яких видів злочинності, в тому числі, яка формується на етнічній основі [3, с. 60].

#### **Література:**

1. Севрук В.Г. Актуальні проблеми розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі / В.Г. Севрук //Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії [текст] : матеріали міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. –с. 220-224.

2. Севрук В.Г. Психологічні особливості протидії етнічним організованим злочинним угрупованням / В.Г. Севрук // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права [текст] : матеріали VII всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 11 листоп. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, М. В. Костицький, С. Д. Гусарев та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – с.371-374.

3. Севрук В.Г., Павленко С.О. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі / В.Г. Севрук, С.О. Павленко // Науковий вісник нац. акад. внутр. справ України. – 2016. – № 1(98). С.49-62.

*Г. М. Симонова,  
курсант 4-го курсу факультету № 3  
Одеського державного університету внутрішніх справ  
Науковий керівник:  
А. О. Шелехов, к. ю. н., доцент,  
завідувач кафедри адміністративної діяльності  
ОВС та економічної безпеки  
Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **ЩОДО ПРОТИДІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПУВАНЬ**

Останнім часом проблема транснаціональної злочинності виходить на новий рівень. Більшість світових експертів на основі аналізу активності транснаціональних організованих злочинних угруповань дотримуються думки, що діяльність таких угруповань стала головною загрозою ХХІ сторіччя.

Загроза діяльності організованих злочинних угруповань на сьогоднішній день набагато серйозніша за терористичну, яка не володіє необхідними силами та засобами для того, щоб підірвати основи безпеки тієї чи іншої держави. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1]. У той же час організована злочинна група згідно ст. 2 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності визначається як структурно оформлена група в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до Конвенції, для того, щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигоду [2]. Так, на відміну від терористичних груп, які намагаються заявити про себе та свої цілі публічним насиллям, організовані злочинні угруповання діють таємно.

Організована злочинність за останній час значно посилсила свої позиції, напряду погрожуючи життю демократичних держав, намагаючись підкорити собі національні економіки.

Відповідно до інформації, яку надає Управління Організації Об'єднаних Націй по боротьбі із наркотиками та злочинністю (ONUDC) Організована злочинність вважається змінним і гнучким явищем. Багато переваг глобалізації, такі як просте та швидке спілкування, рух фінансів, також надали можливість транснаціональним організованим злочинним

групам процвітати, розгорнути та розширити свою діяльність. Традиційні, територіальні злочинні групи розвивалися або були частково замінені меншими та гнучкішими мережами з філіями в кількох юрисдикціях. Крім того, від організованої злочинності страждають усі держави, будь то країни постачання, транзиту або збуту. Таким чином, сучасна організована злочинність являє собою глобальний виклик, який повинен бути досягнутий узгодженими глобальними відповідями [3]. Відповідно до аналізу проведеного ONUDC вбачається, що саме значна фінансова могутність транснаціональних злочинних угруповань робить їх могутньою силою. Так, доходи від їх діяльності складають 2,1 трилліон доларів. Тобто у 3,6 % світового ВВП є «сумнівні» джерела надходження. Загалом вони походять від контрабандних операцій, протизаконного виробництва та обігу наркотичних засобів, транспортування нелегальних мігрантів, рекету, торгівлі людьми, зброєю, контрафактними виробами та інше [4].

Значна частина добутих злочинними організаціями засобів реінвестується в респектабельні ринки цінних паперів, у результаті чого все більша частина державного боргу численних держав частково зберігається у злочинних організаціях у вигляді державних та казначейських зобов'язань. Деякі із таких країн виявляються через вину кредиторів в безпосередній залежності від злочинних угруповань. Крім того, останні здійснюють значний вплив на макроекономічну політику урядів.

Коли злочинні організації проникають у державні структури, то наслідки цього є вкрай негативними, так як вони отримують при цьому доступ до офіційних легалізованих документів, банківської сфери, до дипломатичних представництв, з використанням яких отримують легкість у питанні щодо транспортування злочинного товару.

Крім цього, як тільки яка-небудь транснаціональна злочинна організація зуміла проникнути в легальну економіку, її дуже важко виявити і вона стає практично невикоріненою, так як жорсткі дії щодо неї автоматично можуть спричинити за собою смерть цієї економічної структури. Приклад французького Лазурного берега дуже показовий у цьому плані: жорстка боротьба проти ОЗУ (в основному італійських, російських і корсиканських) в цьому регіоні здатна привести до зникнення тисяч робочих місць в різних областях, як туризму, так і ресторанної діяльності, нерухомості, організації відпочинку та т.п. Таких прикладів дуже багато по всьому світу, і Україна не є виключенням [4].

Отже, боротьба з організованою злочинністю вельми складна і включає в себе три неминучих дій: ретельне випереджаюче відстеження діяльності ОЗГ; активізація роботи директивних і спеціалізованих органів; вдосконалення системи покарання.

### **Література:**

1. Про боротьбу з тероризмом [Електронний ресурс] : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV станом на 24. 02. 2018 р. – Електрон. дан. (1

файл). – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/638-15> – Назва з екрану.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (укр/рос) [Електронний ресурс] : Конвенція від 15.11.2000, ратифікована ВРУ від 04.02.2004. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995\\_789/page](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_789/page) – Назва з екрану.

3. United Nations Office on Drugs and Crime. Official site [Electronic resource] Electronic data (1 file). – Access mode: <http://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro.html>

4. Organized Crime – Major Threat of the 21st Century [Electronic resource] / Vladimir Platov // Electronic data (1 file). – Access mode: <https://journal-neo.org/2014/09/27/rus-organizovannaya-prestupnost-glavnaya-ugroza-xxi-veka/>

*А. В. Сідельніков*

*Аспірант Академії адвокатури України*

## **АДВОКАТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЗАХИСТ ЧИ ПРОТИДІЯ РОЗСЛІДУВАННЮ?**

У кожній злочинній дії, що пов'язана з організацією, здійсненням і забезпеченням вчинення кожного із злочинів, які входять до структури організованої злочинної діяльності, відбувається поєднання індивідуальних здібностей, загальних і спеціальних знань, умінь, професійних навичок та інтересів окремих учасників такого злочинного формування. Тому для боротьби з такою злочинністю важливим є знання всього того, що дає змогу розкрити суб'єктивні механізми в межах створення й існування організованих злочинних формувань. Необхідним є пошук і знання найбільш вразливих елементів і зв'язків таких структур організованих злочинних формувань, що дасть правоохоронним органам можливість здійснення дійсно ефективної боротьби з ними.

На відміну від суто кримінальної групової злочинності, здобуті злочинним шляхом матеріальні статки та гроші, їх величезні розміри набувають сенсу лише в разі досягнення верхівкою організованої злочинної організації влади, а іноді – її силового захоплення в ім'я забезпечення групових інтересів. У цьому полягає крайня суспільна небезпека, надзвичайна складність досудового розслідування, особлива активність і навіть агресивність у здійсненні протидії з боку не лише безпосередніх учасників злочинного угруповання, а й тих осіб, які підтримують з ними ділові або й політичні зв'язки. Тому якщо традиційні криміналістичні рекомендації щодо подолання протидії розслідуванню будуються на основі дослідження механізмів розвитку злочинної поведінки та її наслідків, способів

вчинення злочинів, типології окремих злочинців, то в боротьбі з організованою злочинністю треба враховуватися насамперед такі чинники як організаційно-владні позиції учасників злочинного формування, їх соціальний статус, матеріальний стан, ділові, службові, економічні, фінансові, політизовані зв'язки на різних структурних рівнях.

Важливою умовою забезпечення доказування в кримінальному провадженні про злочини організованої злочинності виступає розроблення тактико-криміналістичних засобів подолання протидії досудовому розслідуванню. Не дарма вітчизняні науковці звертають на це окрему увагу і вказують, що протидія розслідуванню є складним комплексом прийомів, вивертів та хитрощів злочинців, що перешкоджають ефективному розслідуванню та судовому розгляду вчинених злочинів та сприяють їх ухиленню від відповідальності [1, с.220]. Її називають своєрідного виду цілеспрямованою активністю суб'єктів злочину, інших зацікавлених осіб у вигляді окремих умисних дій по приховуванню, зміні, знищенню інформації, яка має доказове значення, її носіїв, а для слідчої практики найбільш важливе значення мають форми протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими злочинними групами, коли їх члени діють з метою уникнути притягнення до кримінальної відповідальності та зберегти саме існування організованого злочинного утворення для продовження злочинної діяльності [2, с.75]. Під час досудового розслідування злочинів організованої злочинності доволі часто така протидія буває заздалегідь спланованою, цілеспрямованою і виявляється не лише з боку підозрюваних, а й інших осіб, не зацікавлених з різноманітних причин у виявленні й розкритті злочину та притягненні винних до встановленої законом відповідальності.

Для сучасної організованої злочинності характерними є способи протидії розслідуванню, які містять ознаки протидії шляхом використання корумпованих зв'язків в органах державної влади і управління, зокрема: створення негативної навколо досудового розслідування спекулятивно-ажіотажної громадської атмосфери, що штучно підігрівається; замовленні в засобах масової інформації публікації, які позитивно характеризують підозрюваних, натомість підкреслюючи промахи слідства; вигадані чи дійсні, але в перебільшеному вигляді зловживання слідчого й інших учасників досудового розслідування; поширення свідомо неправдивих чуток навколо події, що розслідується; організація пікетувань, голодувань і незаконних демонстрацій, протестів представників громадських рухів і партій, що подають розслідування як "замах" влади на демократичні підвалини [3, с.97-98].

Трапляються випадки коли організовані злочинні угруповання утримують так званих "штатних адвокатів", які не афішують своїх зв'язків з ними, а працюють на постійній основі в адвокатських об'єднаннях або приватних адвокатських чи юридичних конторах. Такі особи зазвичай

раніше працювали на слідчих або оперативних посадах, обізнані в методах як гласної, так і негласної роботи правоохоронних органів. В окремих випадках адвокати організовують або й здійснюють самі вплив на потерпілих і свідків, активно використовують особисті зв'язки для вчинення тиску на хід досудового розслідування. Крім того, участь у кримінальному провадженні недобросовісного адвоката, який отримує процесуальний статус захисника й тому має доступ до матеріалів кримінального провадження, приводить до витоку інформації про учасників досудового розслідування та наявних доказів їх злочинної діяльності. При виявленні таких фактів можна вести мову про встановлений спосіб протидії розслідуванню. Щоб вжити заходів з нейтралізації такої протидії, необхідно вивчити інші кримінальні провадження за участю цього адвоката, встановити здійснювані ним кроки, що можуть свідчити про протидію збиранню доказів, і виробити відповідні попереджувальні заходи з боку слідчого, прокурора.

Проте не можна вважати кожний випадок участі адвоката-захисника в проведенні слідчих (розшукових) дій, подання захисником клопотань слідчому чи слідчому судді або виконання ним інших дій, спрямованих на захист прав та інтересів підзахисного у справах про організовану злочинність, як окремий прояв протидії розслідуванню. Не можемо погодитись з тими науковцями, які вважають, що сучасна кримінально-процесуальна політика культивує об'єктивні передумови для легітимної протидії розслідуванню учасниками кримінального процесу, які представляють інтереси сторони захисту [4, с.56], а також з тими, на думку яких, сьогодні у сторони захисту з'явилися законні підстави для діяльності, спрямованої на перешкоджання розслідуванню злочинів [5, с.13]. Водночас цілком підтримуємо відомого бурятського криміналіста Ю.П.Гармаєва в тому, що не до прав, а саме до обов'язків адвоката входить чесність і сумлінність у здійсненні захисту. Хіба можна назвати чесною й сумлінною поведінку із застосуванням брехні, неправди, навіть якщо ці засоби використовуються для досягнення законної мети? Надаючи підзахисному свободу вибору позиції, адвокат повинен своєю поведінкою підтримувати, виражати глибоку особисту прихильність до моральності, чесності, сумлінності, законності, демонструвати власне ставлення як людини, громадянина і юриста до цих цінностей [6].

Не треба плутати тактику адвоката-захисника, професійного учасника кримінального провадження, якому кримінальним процесуальним законом надано право на збирання доказів, з способами протидії досудовому розслідуванню з боку захисника як несумлінного громадянина, що отримав процесуальні права на участь в кримінальному провадженні. Участь адвоката-захисника в збиранні й дослідженні доказів під час досудового розслідування полягає у встановленні ним всіх сприятливих для підзахисного обставин, як тих, що виправдовують або пом'якшують його відпові-

дальність, так і тих, які спростовують підозру або її частину. Вибір адвокатом-захисником певної позиції захисту залежить не лише від правових вимог, що ставляться до його діяльності. Існує ще й психологічна та морально-етична залежність думки захисника від точки зору підзахисного, оскільки участь адвоката в процесі залежить від думки підозрюваного, підсудного.

Завдання і тактика діяльності адвоката повинні враховувати інтереси підзахисної особи і виходити із фактичних обставин, що встановлені у законний спосіб. Дії адвоката-захисника не повинні призводити до знищення, фальсифікації доказів або приховування слідів злочину. У випадку досудового розслідування злочинів організованої злочинності, переважна більшість яких може бути віднесена до тяжких чи особливо тяжких, в таких діях адвоката-захисника можуть бути виявлені ознаки заздалегідь не об'явленого приховування злочину, відповідальність за що передбачена ст. 396 КК України.

Саме таким має бути підхід до завдань й оцінки результатів участі адвоката-захисника в досудовому розслідуванні й судовому розгляді матеріалів кримінальних проваджень про злочини організованої злочинності.

### **Література:**

1. Аленин Ю.П., Тищенко В.В., Аркуша Л.И. Расследование тяжких преступлений: научно-практическое пособие. – Харьков: Одиссей, 2006. – 256 с.
2. Лисиченко В.К., Шехавцов Р.М. Проблемы теории та практики преодоления протидії розслідуванню окремих різновидів злочинів, вчинених організованими групами, злочинними організаціями: монографія. 2-е вид., переробл. та доповн. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка. – 2012. – 320 с.
3. Аркуша Л.И. Некоторые способы преодоления противодействия следствию при расследовании преступлений, совершенных организованными преступными формированиями с использованием коррумпированных связей // Актуальні проблеми держави та права: Збірник наукових праць. – Вип. 5. Одеса: Астропринт, 1998. – 337 с.
4. Бажанов С.В. Адвокат-защитник как субъект противодействия предварительному расследованию // Расследование и противодействие ему в состязательном уголовном судопроизводстве: процессуальные и криминалистические вопросы: сб. науч. трудов. Москва, 2007. – С.56-57.
5. Бабаева Э.У. Некоторые теоретические и практические аспекты учения о преодолении противодействия уголовному преследованию: монография. Москва : ООО "11-й ФОРМАТ", 2004. – 132 с.
6. Гармаев Ю.П. Влияние адвоката-защитника на показания подозреваемого (обвиняемого): каковы его пределы? // Сибирский юридический

*К. А. Сляднева,  
аспірант 2 року навчання  
Львівського університету бізнесу та права*

## **ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК ЗАГАЛЬНА ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Кримінальним процесуальним кодексом 2012 року однією із засад кримінального провадження визначено диспозитивність.

Не зважаючи на актуальність та новизну цього принципу на законодавчому рівні, поняття «диспозитивності» залишається не в повній мірі дослідженим в науці кримінального процесу.

Одним із перших досліджень диспозитивності у кримінальному процесі в Україні стала робота В. Шишкіна, в якій він визначив диспозитивність як універсальний принцип судочинства та виділив його складові, що притаманні різним видам юридичного процесу: кримінальному, господарському чи цивільному [1, с. 10-16].

Пізніше значним внеском у науці стала праця Л.М. Лобойка, який в комплексі дослідив структуру та правові гарантії реалізації принципу диспозитивності. В його розумінні зміст диспозитивності полягає у врегулюванні правовідносин між суб'єктами, які беруть участь у кримінальному провадженні через встановлення прав і гарантій вільного користування ними [2, с. 62].

Теоретичні і практичні проблеми дії диспозитивності в кримінальному судочинстві України як елементу принципу змагальності досліджували М.О. Ноздріна, В.Я. Навроцька, В.Т. Нор, С.Л. Деревянкін.

Суть засади диспозитивності полягає у тому, що сторони судового процесу вільно розпоряджаються своїми матеріальними та процесуальними правами, реалізація яких з метою захисту своїх прав і охоронюваних законом інтересів має безпосередній вплив на виникнення, динаміку чи закінчення процесу [3, с. 746].

Як загальна засада кримінального провадження диспозитивність визначає юридичну рівність суб'єктів права, характеризує взаємовідносини сторін і суду у процесі.

В теорії кримінально-процесуального права виділяють матеріальну та формальну диспозитивність.

Матеріальна диспозитивність полягає у свободі сторін розпоряджатися долею обвинувачення. Ця свобода значною мірою обмежена публічними інтересами, що є базовими в кримінальному процесі. Матеріальна диспозитивність включає в себе можливість правових дій зацікавленої особи,

які полягають у впливі на рух кримінального провадження, перш за все його початку і закриття.

В.Т. Нор вказує, що в матеріальному аспекті засада диспозитивності характеризує стан, коли фізична чи юридична особа вирішує на власний розсуд як їй розпорядитися своїм суб'єктивним правом – реалізувати його чи утриматись, зокрема звернутись до суду за захистом порушеного права чи утриматися від такої дії; відмовитися від заявленого позову, змінити його.

Формальна або процесуальна диспозитивність загалом зводиться до свободи особи щодо розпорядження наданими їй процесуальними засобами. У змісті цього виду виділяють такі правомочності особи, як зупинення провадження, оскарження дій процесуальних органів, відмови від захисника, надання доказів, свобода у доведенні перед судом переконливості доказів, свобода у заявленні клопотань, відводів, виступів у дебатах.

Диспозитивність проявляється у правах, а передбачені обов'язки інших учасників кримінального судочинства та процесуальна форма виступають гарантіями здійснення диспозитивності у кримінальному процесі [4, с. 128-131].

Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року значно розширив форми реалізації диспозитивності.

Зокрема, законодавцем передбачені можливості широкого застосування у кримінальному провадженні угод між потерпілим та обвинуваченим. Це видається доцільним, оскільки збільшуються шанси потерпілих на відшкодування їм шкоди, завданої злочином; сторони набувають для себе певні процесуальні та матеріально-правові гарантії.

Про розширення диспозитивних засад свідчить те, що кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється судом присяжних лише за клопотанням обвинуваченого.

Ще одним проявом диспозитивності є інститут кримінального провадження у формі приватного обвинувачення. У випадках, коли злочином завдано шкоду переважно приватним інтересам, законодавець вважає за можливе обмежити дію засади публічності і покладає на потерпілого вирішення на власний розсуд питання звернення до держави за захистом порушеного права [5, с. 9].

Однією з умов реалізації диспозитивності є введення спрощеного і прискореного порядку кримінального судочинства з урахуванням тяжкості злочину і складності з'ясування його обставин.

Значним виявом диспозитивності є відмова прокурора від обвинувачення в суді, що тягне за собою закриття кримінального провадження, якщо потерпілий не виявить бажання підтримувати обвинувачення.

Отже, з огляду на теоретичні аспекти поняття «диспозитивності» в науці кримінально-процесуального права, виділення законодавцем диспо-

зитивності як окремої засади кримінального провадження свідчить про впровадження у вітчизняний процес загальноєвропейських ознак реформування кримінального судочинства.

Новації законодавства відповідної спрямованості сприяють забезпеченню рівності правового статусу сторін під час кримінального провадження та вільної реалізації ними своїми процесуальними правами.

#### **Література:**

1. Шишкін В. Диспозитивність – принцип судочинства// Право України. – 1999.- № 6. – С.10-16;
2. Лобойко Л.М. Методи кримінально-процесуального права: монографія. – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 352 с.;
3. Поліщук О.М. Диспозитивність як принцип кримінального права // Форум права. – 2012. - № 4. – С. 743-748 [Електронний ресурс];
4. Герасимчук О. Структура принципу диспозитивності у кримінальному процесі// Право України. – 2007. - № 3. – С. 128-131;
5. Нор В.Т. Публічність і диспозитивність у кримінальному процесі України: суть, пріоритети, взаємодія, сфера дії // Закон і бізнес. – 2004. - № 47-48. – С. 7-12.

***Д. В. Собко,***

*Студент 2-го курсу факультету №2  
ННІЗДН Одеського державного  
університету внутрішніх справ*

***П. В. Романько,***

*к. ю. н., доцент кафедри  
адміністративної діяльності ОВС та  
економічної безпеки Одеського державного  
університету внутрішніх справ*

### **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В НОТАРІАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Для з'ясування поняття і змісту правового регулювання фінансового моніторингу в нотаріальній діяльності слід насамперед звернутися до доктринальних положень адміністративного права.

Відтак у теорії права під правовим регулюванням розуміють здійснення за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативного нормативно-організаційного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування,

охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб чинного соціального устрою [1, с. 210].

У свою чергу в юридичній енциклопедії правове регулювання визначається як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян через проголошення їхніх прав та обов'язків, установлення певних дозволів і заборон, затвердження певних правових актів тощо [4, с. 369].

Як справедливо зауважує А. Коренєв, правове регулювання – це процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин [3, с. 60].

Як бачимо, між вищезазначеними дефініціями вчених з приводу правового регулювання суттєвих відмінностей немає. Усі вони виділяють у визначенні правового регулювання два обов'язкових елементи: владний вплив на суспільні відносини та наявність певних юридичних засобів, за допомогою яких зазначений вплив здійснюється.

Законодавство України, норми якого забезпечують правове регулювання та організацію фінансового моніторингу в нотаріальній діяльності, представлене:

а) *нормами загального законодавства* (Конституція України від 28 червня 1996 р., Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р.;

б) *нормами спеціальних законів України* (Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5]; «Про нотаріат» від 02 вересня 1993 р. [9]).

в) *нормами підзаконних нормативних актів*:

– *розпорядження КМУ* (Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року [21]);

– *постанов КМУ* («Про затвердження Порядку формування переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції» від 18 серпня 2010 р. (далі – Перелік осіб № 1) [17]; «Про затвердження Порядку надання державними органами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про ідентифікацію клієнта» від 25 серпня 2010 р. [11]; «Деякі питання організації фінансового моніторингу» від 25 серпня 2010 р. [2]; «Про порядок визначення країн (територій), що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій,

що здійснюють діяльність у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму» від 25 серпня 2010 р. [20]);

– *наказів Міністерства юстиції України* («Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення» від 29 вересня 2010 р. [6]; «Про затвердження Положення про процедуру застосування запобіжних заходів щодо країн, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму» від 29 вересня 2010 р. [8]; «Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством юстиції України суб'єктів первинного фінансового моніторингу» від 29 вересня 2010 р. (далі – Порядок проведення перевірок) [14]; Положення Про порядок здійснення фінансового моніторингу; «Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування санкцій» від 28 травня 2015 р. [15]);

– *спільних наказів Міністерства Фінансів України та Міністерства юстиції України* («Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством юстиції України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 27 травня 2015 р. [12]);

– *наказів Міністерства Фінансів України* («Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення» від 08.07.2016 [7]; «Про затвердження Порядку повідомлення суб'єкта первинного фінансового моніторингу про факт початку досудового розслідування (або про факт закриття кримінального провадження в ході досудового розслідування) та інформування суб'єктів фінансового моніторингу про прийняті судами рішення» від 26.07.2013 [13]; «Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, та Інструкції з унесення інформації до такого переліку» від 05.05.2016 [9]; «Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення» від 29.01.2016 [18]; «Про затвердження Порядку формування облікового іде-

нтифікатора суб'єкта первинного фінансового моніторингу та надання повідомлення про його присвоєння» від 28.05.2013 [16]; «Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового моніторингу України» від 24.11.2015 [10]).

Необхідно зауважити, що згідно ст. 5 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» нотаріуси віднесені до суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

На розвиток положень цього закону було прийнято Положення «Про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України», затверджене наказом Міністерства юстиції України від 18.06.2015 р. № 999/5, яке встановлює порядок здійснення первинного фінансового моніторингу, зокрема і нотаріусами.

Цим Положенням регулюються питання:

- встановлення правил фінансового моніторингу та програм здійснення фінансового моніторингу;
- здійснення ідентифікації, верифікації клієнта (представника клієнта), вивчення клієнта та уточнення інформації про клієнта у випадках, встановлених законом;
- управління ризиками;
- виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та які можуть бути пов'язані, стосуються або призначені для фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення;
- зупинення фінансових операцій;
- призначення працівника, відповідального за проведення фінансового моніторингу;
- підготовки персоналу суб'єкта (відокремлених підрозділів) для виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що законодавство України, норми якого забезпечують правове регулювання та організацію фінансового моніторингу в нотаріальній діяльності, представлене:

- а) нормами загального законодавства;
- б) нормами спеціальних законів України;
- в) нормами підзаконних нормативних актів: розпорядженнями КМУ; постановами КМУ; наказами Міністерства юстиції України; наказами

Міністерства Фінансів України; спільними наказами Міністерства Фінансів України та Міністерства юстиції України.

### Література:

1. Алексеев С. С. Проблемы теории и права : учебник / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1987. – 316 с.
2. Деякі питання організації фінансового моніторингу: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р. № 747 // Урядовий кур'єр від 28 серпня 2010 р. – 2010. № – 158.
3. Коренев А. П. Административное право России : учебник в 3-х частях. Часть 1 / Коренев А. П. – М. : МЮИ МВД России. Изд-во «Щит-М». 1999. – 280 с.
4. Популярна юридична енциклопедія / [В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський (кер.) та ін.]. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
5. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14.10.2014 № 1702-VII з останніми змінами та доповненнями // Офіційний вісник України від 18 листопада 2014 р. – 2014. – № 90. – Ст.2576.
6. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення: Наказ Міністерства юстиції України від 29 вересня 2010 р. № 2336/5 // Офіційний вісник України від 08 жовтня 2010 р. – 2010. – № 74.
7. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Міністерства Фінансів України від 08.07.2016 № 584 // Офіційний вісник України від 19.08.2016. – 2016. – № 63. – Ст.2136.
8. Про затвердження Положення про процедуру застосування запобіжних заходів щодо країн, які не виконують або неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міждержавних організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму: Наказ Міністерства юстиції України від 29 вересня 2010 № 2337/5 // Офіційний вісник України від 08 жовтня 2010 010. – № 74.
9. Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, та Інструкції з унесення інформації до такого переліку: Наказ Міністерства Фінансів України від 05.05.2016 № 475 // Офіційний вісник України від 14.06.2016. – 2016. – № 44. – Ст.1627.
10. Про затвердження Порядку електронної взаємодії суб'єктів первинного фінансового моніторингу та Державної служби фінансового мо-

ніторингу України: Наказ Міністерства Фінансів України від 24.11.2015 № 1085 // Офіційний вісник України від 29.01.2016. – 2016. – № 6. – Ст. 318.

11. Про затвердження Порядку надання державними органами на запит суб'єкта первинного фінансового моніторингу інформації про ідентифікацію клієнта: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р. № 746 // Урядовий кур'єр від 28 серпня 2010 р.. – 2010. – № 158.

12. Про затвердження Порядку обміну інформацією між Державною службою фінансового моніторингу України і Міністерством юстиції України для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Наказ Мінфін України, Мін'юст України від 27.05.2015 № 521/796/5 // Офіційний вісник України від 03.07.2015. – 2015. – № 50. – Ст. 1641.

13. Про затвердження Порядку повідомлення суб'єкта первинного фінансового моніторингу про факт початку досудового розслідування (або про факт закриття кримінального провадження в ході досудового розслідування) та інформування суб'єктів фінансового моніторингу про прийняті судами рішення: Наказ Міністерства Фінансів України від 26.07.2013 №695 // Офіційний вісник України від 13.09.2013. – 2013. –№ 68. – Ст.2514.

14. Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством юстиції України та його територіальними органами суб'єктів первинного фінансового моніторингу: Наказ Міністерства юстиції України від 29 вересня 2010 № 2338/5 // Офіційний вісник України від 08 жовтня 2010 р.- 2010. – № 74.

15. Про затвердження Порядку розгляду справ про порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та застосування санкцій: Наказ Міністерства Юстиції України від 28.05.2015 № 810/5 // Офіційний вісник України від 19.06.2015. – 2015. – № 46. – Ст. 1523.

16. Про затвердження Порядку формування облікового ідентифікатора суб'єкта первинного фінансового моніторингу та надання повідомлення про його присвоєння: Наказ Міністерства Фінансів України від 28.05.2013 № 560// Офіційний вісник України від 09.07.2013. – 2013. – № 49. – Ст.1777.

17. Про затвердження Порядку формування переліку осіб, які пов'язані з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосо-

вано міжнародні санкції: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2010 р. № 747 // Урядовий кур'єр від 28 серпня 2010 – 2010. – № 158.

18. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення: Наказ Міністерства Фінансів України від 29.01.2016 № 24 // Офіційний вісник України від 25.03.2016. – 2016. – № 22. – Ст.865.

19. Про нотаріат : Закон України від 2 вересня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України від 28 вересня 1993 р. – 1993. – № 39.

20. Про порядок визначення країн (територій), що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, що здійснюють діяльність у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2010 р. № 765 // Урядовий кур'єр від 01 вересня 2010 р. – 2010. – № 160.

21. Про схвалення Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року.: Розпорядження КМУ від 30 грудня 2015 р. N1407-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1407-2015-%D1%80>

**Є. І. Тищенко**

*аспірант докторантури та аспірантури  
Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»**

За загально-філософською доктриною основою будь-якої діяльності людини, в тому числі й діяльності, спрямованої на виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди, є збір, аналіз і використання отриманої інформації. Успішність та якість виконання завдань, поставлених перед правоохоронними органами щодо протидії злочинам, в тому числі й злочинам, пов'язаним з одержанням неправомірної вигоди, залежить від рівня їх інформаційно-аналітичного забезпечення [1]. Інформаційна складова та, розбудована на її основі аналітична робота, є невід'ємним елементом організації виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з одержанням неправомірної вигоди. Ефективність протидії злочинам, пов'язаним з одержанням неправомірної вигоди, на всіх стадіях виявлення та розслідування злочинів означеної категорії залежить від можливості здійснення систематичного та системного збору й аналізу оперативно-розшукової та доказової

інформації, яку правоохоронні органи могли б ефективно використовувати у своїй діяльності з метою вирішення поставлених перед ними завдань.

Розкриття сутності поняття «інформаційно-аналітичне забезпечення» слід починати з визначення сутності його ключового складового елементу відносно якого й проводяться всі процеси, а саме поняття «інформація», яке, з одного боку є одним з найпоширеніших у науковій літературі, а з іншого боку, є досить не визначеним і дискусійним, оскільки погляди представників різних наукових галузей сприймають та трактують його по-різному, виходячи з специфіки власних галузевих методів та принципів [2, с. 13], [3].

За Великим тлумачним словником сучасної української мови інформація – це «певні відомості, сукупність яких-небудь даних, знань» [4, с. 153]. Словник С. І. Ожегова визначає інформацію, як «відомості про навколишній світ і ті, що протікають у ньому, процеси, що сприймаються людиною або спеціальним пристроєм [5, с. 217].

У статті 1 Закону України «Про інформацію» визначено, що інформація- це «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [6]. Закон України «Про захист економічної конкуренції» більш детально визначає, що інформація – це «відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості» [7].

У юридичному значенні термін «забезпечення», здебільшого, розглядають у двох аспектах: перший - унормування певного порядку діяльності суб'єктів суспільних відносин; другий - передбачені законом чи вироблені практикою сукупності заходів, спрямованих на удосконалення або покращення функціонування будь-чогось за певних умов [8]. Інформаційне забезпечення розглядається у якості своєрідного загального методу організації чи удосконалення певної діяльності. Цей процес пов'язаний зі збиранням, отриманням, переробкою, збереженням та використанням інформації, що відображує певні реальні факти, явища та події. З точки зору здійснення правоохоронної діяльності щодо виявлення та розслідування злочинів, то у цьому разі головним завданням буде пошук значимої саме для зазначених цілей інформації, а також визначення напрямку та меж її фіксації, метою чого є напрацювання відповідних вірних заходів та рішень. У цьому випадку значення інформаційного забезпечення полягає в тім, що усі рішення та заходи, що спрямовані на виявлення та розслідування злочинів, мають бути засновані

на систематизованих об'єктивних даних про відповідні реальні події та факти.

Під інформаційно-аналітичним забезпеченням Я. Ю. Кондратьєв пропонує розуміти консолідацію масивів інформації у вигляді баз і банків даних, упорядкування, систематизацію, а також перетворення оперативної інформації з виробленням нових знань для прийняття управлінських рішень [9, с. 52]. О. В. Пархоменко вважає, що інформаційно-аналітичне забезпечення представляє собою систему взаємопов'язаних методів, заходів і засобів (науково-методичного, соціально-політичного, техніко-економічного й організаційно-правового характеру), які реалізують створення і функціонування технології процесу збирання, передачі, переробки, зберігання та видачі (відображення), а також використання інформації з метою здійснення ефективної діяльності в тій чи іншій сфері [10, с. 15-16]. На думку С. О. Телешун інформаційно-аналітичне забезпечення – це сукупність технологій, методів збирання та обробки інформації, що характеризує об'єкт управлінського впливу (соціальні, політичні, економічні й інші процеси), специфічних прийомів їх діагностики, аналізу й синтезу, а також оцінки наслідків прийняття різних варіантів політичних рішень [11, с. 9]. Інформаційно-аналітичне забезпечення за дослідженнями Чечетової Н.Ф. – це процес створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб та реалізації посадових обов'язків органів державної влади на основі формування та використання інформаційних ресурсів. Метою інформаційно-аналітичного забезпечення державних органів виконавчої влади є створення умов для прийняття ефективних державних управлінських рішень [12, с. 164].

В.П. Євтушок, проводячи дослідження інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності, доходить висновку про те, що воно виступає як необхідна передумова проведення оперативно-тактичних заходів, що забезпечують у конкретних умовах оперативної обстановки (ситуації) успішне попередження, розкриття злочинів, розшук осіб, а також інтереси кримінального судочинства [13, с. 189].

Дослідженням різноманітних сторін та аспектів забезпечення інформацією процесу розслідування злочинів було присвячено роботи багатьох авторів та дослідників, таких, як В.В. Бірюков [14], В.А. Журавель [15], А.М. Ішин [16], Є.Д. Лук'янчиков [17], В.С. Гуславський [18], В.Ю. Шепітько [19] та ін., якими фактично було сформульовано сучасну систему наукових поглядів та уявлень в досліджуваній сфері.

Аналізуючи та узагальнюючи погляди вищенаведених авторів, можливо зробити висновок про, в цілому, однозначність та тотожність підходів до трактування сутності досліджуваного явища, які ототожнено можливо визначити, як розуміння під інформаційно-аналітичним забезпеченням сукупності заходів, що охоплюють збір, первинну обробку,

групування за змістом накопичених відомостей, а також проведення робіт щодо забезпечення цією інформації відповідного споживача, її пошук, розподіл, узагальнення, або як діяльність щодо вирішення проблем, пов'язаних з організацією процесу виробництва, переробки, зберігання та поширення інформації, яка має значення для розкриття злочинів.

### **Література:**

1. Корнеева Л. М. Тактические основы организации и производства допроса в стадии расследования [ Текст ] / Л. М. Корнеева. – Волгоград, 1976. – 130 с.
2. Брижко В. М. До гносеології категорії «інформація» / В. М. Брижко // Інформація і право. – 2011. – № 2 (2). – С. 13-20.
3. Кузнецов И. Н. Информация: сбор, защита, анализ : учебник по информационно-аналитической работе / И. Н. Кузнецов. – М. : Яуза, 2001. – 105 с.
4. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Бусел В. Т. – Ірпінь : Перун, 2004. – 1440 с.
5. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : Азъ, 1993. – 908 с.
6. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
7. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
8. Іщенко А.В., Красюк І.П., Матвієнко В.В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів: Монографія. – К.: НАВСУ, 2002. – 212 с.
9. Кондратьев Я. Ю. Нормативно-правовая база інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів міліції [ Текст ] / Я. Ю. Кондратьев, В. Г. Хахановський // Науковий Вісник НАВС України. Ч. 2. Науково-теоретичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 50–54.
10. Пархоменко О. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу прийняття рішень в системі науково-технічної інформації : дис. ... канд. екон. наук : 08.02.02. / Пархоменко Олексій Володимирович. – К., 2006. – 211 с.
11. Практичні елементи інформаційно-аналітичної роботи : метод. реком. / уклад. : С. О. Телешун, О. Р. Титаренко, І. В. Рейтерович, С. І. Вировий; за заг. ред. д-ра політ. наук С. О. Телешуна. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 524 с.
12. Чечетова Н. Ф. Сутність та завдання інформаційно-аналітичного забезпечення муніципального управління / Н. Ф. Чечетова, Н. Є. Лелюк // Науково-технічний збірник. – 2011. – № 100. – С. 162-167.

13. Євтушок В.П. Деякі аспекти інформаційного забезпечення оперативно-розшукової тактики // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ, 1981. - № 7. - С. 189–197.

14. Бірюков В.В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: [монографія] / В.В. Бірюков. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2009. – 664 с.

15. Журавель В.А. Інформаційне забезпечення процесу розслідування: шляхи та засоби / В.А. Журавель // Вісн. Акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2004. – Вип. 2(37). – С. 175–180.

16. Ишин А.М. Теория и практика информационного обеспечения расследования преступлений в современных условиях: [монографія] / А.М. Ишин. – Калининград: Изд-во Калинингр. ЮИ МВД России, 2009. – 256 с.

17. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: [монографія] / Є.Д. Лук'янчиков. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 360 с.

18. Гуславский В.С. Информационно-аналитическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений: [моно-графія] / [В.С. Гуславский, Ю.А. Задорожный, Б.Г. Розовский]. – Луганск: Элтон-2, 2008. – 136 с.

19. Шепитько В.Ю. Кодирование и обработка изображений в криминалистических информационных системах / [В.Ю. Шепитько, В.Г. Иванов, Ю.В. Ломоносов] // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності: мат. міжнарод. наук.- практ. конф. – К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – Ч. 1. – С. 209–218.

**К. О. Федоряєва,**

*курсант 3-го курсу факультету № 1*

*Одеського державного університету внутрішніх справ*

**Науковий керівник:**

**Д. О. Ноздрін, к. ю. н.**

*доцент кафедри ОРД*

*Одеського державного університету внутрішніх справ*

## **ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ З ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ**

Проблема поширення наркоманії та наркозлочинності залишається однією з головних проблем на національному рівні, тому від ефективності та результативності роботи правоохоронних органів залежить формування ситуації у сфері незаконного обігу наркотиків у державі. Дослідження практичної діяльності стверджує, що злочини у сфері незаконного обігу

наркотичних засобів носять латентний характер і мають ознаки організованих форм злочинності (глибоко конспіруються та вживаються заходи щодо запобігання їх виявлення).

До першочергових завдань оперативних підрозділів Національної поліції відноситься виявлення і документування осіб за пошуковими ознаками їх діяльності, які вживають наркотичні засоби і вчиняють злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів. В.С. Бурданова розуміє під ознаками злочину сліди, факти, події, що свідчать про можливе вчинення злочину певного виду. Ці ознаки можуть бути підставами для висування версій щодо вчинення злочинів. Такі дані сприяють підготовці до оперативно-розшукових заходів та слідчих дій [1, С.11].

Для проведення оперативного пошуку ознак злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, необхідно досконало знати способи їх вчинення. Способи у свою чергу досить різноманітні і включають у себе окремі сукупності дій певного спрямування. Так, наприклад, незаконне виготовлення наркотичних засобів може здійснюватися за місцем проживання, на дачі, у гаражі, на вулиці у безлюдному місці тощо. На ринку наркотиків з'являються й ті, що виготовляються в хімічних лабораторіях: а) легальних (офіційно існують на державних чи недержавних підприємствах, в установах); б) нелегальних (на підприємствах, у приватному житлі, гаражах, сараях тощо). Незаконне пересилання наркотиків здійснюється у посылках, бандеролях, листах (поміщаються під марками на конвертах, просочують носові хустинки, папір, вату тощо). Відправники, як правило, свою зворотну адресу не вказують або вказують чужі адреси. Для безпосереднього відправлення «товару» часто залучаються сторонні особи. Незаконний збут наркотиків характеризується різноманітністю способів, що обумовлено ризиком збувача і покупця бути затриманими правоохоронними органами, а тому вони постійно удосконалюються. Можуть бути виділені відкриті способи збуту (передача наркотику і грошей) і замасковані (під виглядом передачі речей: газети, книжки, іграшки тощо). Нерідко використовується «безконтактний» спосіб, під час якого і гроші за «товар», і сам наркотик закладаються в обумовлені місця [2].

Для якісної боротьби з незаконним обігом наркотиків у структурі Національної поліції існують спеціальні підрозділи, заходи яких спрямовані перш за все на:

- виявлення і нейтралізацію причин та умов, що сприяють незаконному обігу наркотиків;
- виявлення та постановка на облік осіб, які незаконно культивують наркотиковмісні рослини, виробляють із них сировину для виготовлення наркотиків тощо, а також тих, які вчиняють інші протиправні дії, пов'язані з наркобізнесом;

- припинення злочинів, пов'язаних із наркобізнесом, на стадіях планування чи готування до нього, недопущення злочинних дій, що передують збуту наркотиків [3, С.101].

У ході проведення оперативно-розшукових заходів, отримані фактичні дані, інша інформація, яка представляє оперативний інтерес, підлягає перевірці. До змісту оцінки матеріалів, отриманих під час проведення оперативно-розшукової діяльності, з точки зору відповідності їх кримінально-процесуальним нормам, належить установлення достовірності, належності, допустимості та достатності.

Використання результатів оперативно-розшукової діяльності у доказуванні за кримінальними провадженнями має важливе значення в боротьбі зі злочинністю, захисті від злочинних посягань законних інтересів громадян, суспільства і держави.

Результат оперативно-розшукової діяльності – це інформаційний продукт, призначений для конкретного споживача: слідчого, прокурора, слідчого судді, суду [4, С. 265].

Як зазначалось вище, усі результати отримані оперативними співробітниками під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, підлягають обов'язковому документуванню. Під документуванням в теорії ОРД розуміють процес пізнання, збирання та виявлення, вивчення та перевірки, оцінки та фіксації на матеріальних носіях фактичних відомостей про обставини вчиненого злочину; діяльність, що забезпечує можливість використання отриманих оперативно-розшуковим шляхом відомостей в інтересах кримінального судочинства [5].

Основні вимоги які висуваються під час документування: дотримання законності, своєчасність, повнота, дотримання конспірації. До способів збирання фактичних даних, які можна в подальшому використати для отримання доказів, можна віднести: 1) протоколи оперативних закупівель та контрольованих постачань наркотичних засобів; 2) пояснення, довідки, заяви, повідомлення потерпілих, які отримані в результаті зашифрованого або гласного розвідувального опитування громадян про відомі їм факти протиправних діянь або осіб, які готують наркозлочини; 3) акти, копії документів, що отримані в результаті зашифрованої чи негласної участі оперативного працівника або особи, яка співробітничала з ним, у перевірці фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій та окремих осіб, пов'язаних із наркотичними засобами [4, С. 268].

Підводячи підсумки можна сказати, що перелічені пошукові ознаки які вказують на вчинення злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, дозволяють визначити місцезнаходження, характер і вид слідів, що мають доказове значення, а також визначити тактику використання оперативно-розшукових сил, засобів і заходів щодо документування наркозлочинів. Залучення матеріалів оперативно-розшукової діяльності до кримінального процесу – це відповідальний і важливий етап у роботі і

оперативно-розшукових підрозділів, і суб'єктів, що здійснюють кримінальний процес (слідчого, прокурора, судді), який потребує ретельної перевірки та оцінки матеріалів.

### **Література:**

1. Бурданова В.С. Расследование преступлений о незаконных действиях с наркотическими средствами: Методические рекомендации / Бурданова В.С. – СПб.: Университет МВД, 1993. – 87 с.
2. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів : [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://studfiles.net/preview/5536260/>
3. Расцька Л. В. Профілактика наркоманії / Л. В. Расцька // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – К., 2008. - №6. – С. 101-108
4. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична / головний редактор В. В. Середа. – Львів: ЛьвДУВС, 2014. – Вип. 2. – 532 с.
5. Документування злочинних дій : [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://blogdocentyarynatara.io.ua/s2375335/>.

***В. О. Ходанович***

*докторант докторантури й аспірантури  
Національної академії СБ України*

## **ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ СИЛАМИ Й ЗАСОБАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Щорічне кількісне зростання злочинів на території України і якісні зміни їх структури (нові види й способи злочинної діяльності, поєднання загальнокримінальної злочинності та організованих її форм, корисливо-наси́льницьке спрямування переважної більшості тяжких злочинів, поширення корупції тощо) суттєво загострюють криміногенну обстановку і послаблюють правопорядок, створюють реальні загрози національній безпеці держави.

Визначення ролі та місця СБ України у загальнодержавній системі протидії організованих злочинності та корупції є ключовим напрямом розбудови безпекового сектору нашої держави. В ст. 7 Закону України "Про основи національної безпеки України" визначено загрози національним інтересам і національній безпеці, де до сфери державної безпеки віднесено поширення корупції в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності [1]. Скоординовані керівництвом Служби безпеки України заходи у боротьбі зі злочинністю дали

змогу на деяких пріоритетних напрямках припинити або локалізувати протиправну діяльність організованих кримінальних угруповань. Перед спецпідрозділами по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю стоїть завдання діяти ефективніше, особливо проти стійких груп, які чинять злочини на міжрегіональному і міжнародному рівнях.

На даний час в структурі органів СБ діють відповідні підрозділи боротьби з корупцією та організованою злочинністю, основними завданнями яких є: організація та здійснення оперативно-розшукової роботи по виявленню, попередженню і припиненню діяльності організованих злочинних угруповань, які діють у сфері економіки і фінансовій системі; організація виявлення, попередження, локалізації та припинення діяльності міжрегіональних організованих злочинних угруповань, які використовують методи насильства; організація та здійснення оперативно-розшукових заходів щодо попередження, виявлення та припинення контрабандної діяльності на каналі зовнішньоекономічних зв'язків, оперативної розробки міжрегіональних контрабандних формувань; викриття та припинення незаконного переміщення через кордон сировинних та матеріальних ресурсів, товарів народного споживання, валютних, історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних і вибухових речовин, зброї та бойових припасів; організація, здійснення та координація оперативно-розшукових заходів щодо попередження, виявлення та припинення злочинної діяльності організованих наркоугруповань. Діяльність відповідних оперативних підрозділів СБ України спрямована на протидію організованій злочинності у зв'язку з тим, що вони діють у напрямі забезпечення національної безпеки та захисту національних інтересів держави. В цьому розумінні співробітники оперативних підрозділів, маючи в своєму розпорядженні відповідні оперативно-розшукові сили та засоби, виявляють, припиняють, фіксують ознаки організованої злочинної діяльності та вживають заходів до розкриття злочинів, віднесених до підслідності СБ України та їх оперативного відома.

Інформацію дієвого призначення необхідно диференціювати на так звану первинну та вторинну оперативно-розшукову інформацію. Джерелами первинної інформації, що підлягає перевірці із застосуванням можливостей оперативних підрозділів, можуть бути: відомості, здобуті в ході оперативної діяльності; відомості, одержані СБУ офіційним шляхом із звернень громадян України, іноземців або осіб без громадянства; письмових повідомлень посадової або службової особи; інформації, отриманої в процесі офіційних контактів з посадовими чи службовими особами; усних чи письмових повідомлень об'єднань громадян; публікації у засобах масової інформації, глобальній інформації мережі "Інтернет"; матеріалів, оприлюднених іншим шляхом; матеріалів органів досудового розслідування та суду (крім доручень, наданих в порядку, передбаченому КПК України); запитів, повідомлень та інших матеріалів спеціальних служб і

правоохоронних органів іноземних держав, міжнародних установ і організацій; матеріалів інших правоохоронних органів. Оперативна та правова оцінка первинної інформації здійснюється оперативним співробітником та його керівниками за критеріями віднесеності, достовірності, важливості, повноти та своєчасності.

За результатами оперативної і правової оцінки первинної інформації оперативний співробітник підрозділу викладає у відповідному документі пропозицію щодо управлінського рішення, яке слід прийняти, виходячи з обсягу та змісту отриманих відомостей, а саме про: направлення матеріалів до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування – якщо інформація містить достатні фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України; застосування до певних осіб заходів профілактичного впливу – за наявності підстав та в порядку, визначеному відомчим нормативно-правовим актом; заведення оперативно-розшукової справи – за наявності підстав, передбачених у частині першій статті 6 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність"; використання інформації про наявні зовнішні та внутрішні загрози безпеці України в інформаційно-аналітичній роботі органів (підрозділів) СБУ, зокрема, в інтересах інформування органів державної влади України; направлення інформації за належністю до інших державних органів – коли інформація потребує їх реагування, однак не відноситься до компетенції СБУ; здійснення перевірки інформації як сигнальної – якщо наявних відомостей недостатньо для прийняття рішення про заведення оперативно-розшукової справи, початку кримінального провадження, однак є окремі ознаки протиправного діяння, що потребують більш детального з'ясування. Вторинна оперативно-розшукова інформація являє собою відомості, збирання й використання яких здійснюється, зазвичай, в межах оперативно-розшукових справ. В першу чергу таку інформацію повинні становити дані, що підтверджують наявність правових підстав заведення вказаних справ.

Головним з перерахованих факторів є впевненість оперативного співробітника в правильності вибору об'єктів ОРД. Для виявлення й підтвердження наявності відповідних ознак злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями, необхідними є збирання, вивчення та оцінка відомостей про: виражену злочинну поведінку конкретних осіб або груп; про характер й кримінальну спрямованість цієї поведінки; про особистісну характеристику тощо. Отримання таких відомостей, по-перше, суттєво підвищує правову значимість вихідної інформації. По-друге, вони необхідні для відшукування оперативних підходів до об'єкта розробки, для встановлення з ним та його оточенням контактів, тобто створення сприятливих передумов для успішного виконання завдань оперативної розробки. Проте на цьому ж рівні вказана інформація є й інструментальною складо-

вою безпосереднього оперативно-розшукового процесу. Її функцією значною мірою стає інформаційний вплив на розроблювані об'єкти та їх оточення з метою спонукання останніх до певних соціальних відносин та різноманітних дій [2, с. 532]. Такі дані можуть свідчити про причетність фігурантів до організованих злочинних угруповань, вказувати на співучасників та інші злочинні зв'язки об'єктів оперативної розробки, виявляти речові докази, місця приховування цінностей, здобутих злочинним шляхом, виявляти причини й умови, що сприяли вчиненню злочинів.

Оперативно-розшукова інформація, яка отримується відповідними оперативними підрозділами, становить собою результат або кінцевий продукт оперативно-розшукової діяльності. В цій якості оперативно-розшукова інформація реалізується в процесі ОРД відповідно до мети її отримання та завдань. Така інформація необхідна: для вирішення окремих тактичних завдань; досягнення мети попередження або припинення підготовлюваних та розкриття вчинених організованими злочинними угрупованнями злочинів; виявлення та усунення причин і умов, що сприяли вчиненню цих злочинів. Важлива роль в цьому відношенні належить оперативно-розшуковій інформації як джерелу майбутніх судових доказів в кримінальному судочинстві.

Сьогодні активно обговорюються питання реформування СБ України. Згідно з положеннями проекту Концепції у ході реформування Служба безпеки України повинна позбавитися статусу правоохоронного органу, стати більш відкритою і прозорою спеціальною службою з визначеним обсягом правоохоронних функцій. СБУ зосередить основні зусилля на контррозвідувальній діяльності, боротьбі з тероризмом, захисті державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, критичної інфраструктури, інформаційної безпеки держави, боротьбі з кіберзлочинністю, можливі наслідки якої створюють загрозу життєво важливим інтересам України, а також охороні державної таємниці з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до Концепції Служба безпеки здійснить передачу функцій досудового розслідування злочинів за низкою статей Кримінального кодексу України, зокрема пов'язаних із контрабандою, до інших правоохоронних органів. Протягом періоду реформування будуть здійснені поетапний перегляд та передача окремих повноважень СБУ у сфері боротьби з корупцією та організованою злочинністю до інших державних органів. Проте, незалежно від відомчої підпорядкованості проблеми організації оперативно-розшукової діяльності в протидії організованій злочинності є подібними і досвід СБ буде корисним тим правоохоронним органам, які будуть здійснювати виявлення й досудове розслідування злочинів, вчинених організованою злочинністю.

### **Література:**

1. Закон України "Про основи національної безпеки України" // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003. – № 39, ст. 351
2. Бараненко Б.И. Методология теории и практики ОРД в современных условиях: проблемы и перспективы : фрагменты из монографии / Б.И. Бараненко, Э.А. Дидоренко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. Спеціальний випуск. № 4. 2010. – Луганск : РИО ЛАВД, 2005. – С. 476-561.

**О. М. Цільмак,**  
*д. ю. н., професор*  
*професор кафедри криміналістики,*  
*судової медицини та психіатрії*  
*Одеського державного університету внутрішніх справ*

### **ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО МОНІТОРИНГУ**

На сучасному етапі реформування діяльності органів та підрозділів Національної поліції України існує нагальна проблема у висококваліфікованих та компетентних фахівцях. На сьогодні підготовка фахівців у закладах вищої освіти потребує суттєвих змін, тобто її переорієнтування з теоретичної на практичну компетентністнозорієнтовану.

Так саме потребує удосконалення й методичне забезпечення навчального процесу, тобто окрім осучаснення підручників, необхідно здійснювати підготовку навчальних посібників практичної спрямованості, зокрема це стосується також загальнотеоретичних положень та її методів криміналістики.

Слід підкреслити, що існує велика кількість методів криміналістики, деякі з яких вже описані у наукових працях, підручниках, а деякі – тільки згадуються, тоді як тактика їх застосування не описується. Один, з таких методів, що заслуговує на увагу, є метод криміналістичного моніторингу (від англ. «monitoring», від лат. «monitor» – що нагадує, що наглядає).

Вперше основні елементи системи моніторингу були описані Р. Манном ще у 1473 році. Однак, у науковий обіг термін «моніторинг» увійшов перед проведенням Стокгольмської конференції ООН по навколишньому середовищу (5-16 червня 1972 р.). Великий внесок у розробку теорії моніторингу внесли: В.Д. Фьодоров (1974), Ю.А. Ізраель (1974, 1979, 1984), К.С. Бурдін (1985) та ін. [1].

Предмет моніторингу доволі різнобічний, це може бути: економічна ситуація в країні, покупна спроможність населення, ставлення населення до політичних рухів, конкурентоспроможність певної організації та ін.

Термін «криміналістичний моніторинг» зустрічається у наукових працях С.Ю. Косарева, М.Г. Ципаркова. Однак, тактика його застосування не описується.

Слід зазначити, що предметом криміналістичного моніторингу може бути: регіональний стан злочинності, детермінація злочинності, юридично значима інформація, криміналістично важлива інформація та ін.

Таким чином, метод криміналістичного моніторингу може використовуватися, як для вжиття заходів профілактики кримінальних правопорушень, так й для прийняття процесуальних рішень під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Необхідно підкреслити, що науковцями метод криміналістичного моніторингу не був описаний у контексті його загальнотеоретичних положень та тактики його застосування під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. Тому, розглянемо зазначені положення криміналістичного моніторингу більш детально через його предмет – криміналістично важлива інформація стосовно фактів та обставин кримінального правопорушення.

Отже, під криміналістичним моніторингом ми розуміємо комплексну систему збору, узагальнення, оцінки, систематизації та перевірки криміналістично важливої інформації.

Суб'єктами застосування методу криміналістичного моніторингу (надалі – суб'єкти або суб'єкти досудового розслідування) можуть бути: слідчий, співробітник оперативного підрозділу, прокурор, суддя, адвокат.

Метод криміналістичного моніторингу має власний об'єкт та предмет. Отже, об'єктом криміналістичного моніторингу є злочинне явище, а предметом – юридично значима інформація.

Отже, криміналістичний моніторинг використовується під час досудового розслідування кримінальних правопорушень та для профілактики злочинів. Тому, метою методу криміналістичного моніторингу є:

- 1) вжиття профілактичних заходів по запобіганню, відверненню та припиненню кримінальних правопорушень;
- 2) прийняття процесуальних рішень під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Зазначена мета конкретизується певними завданнями. Таким чином, завдання криміналістичного моніторингу поділяються на провідні завдання:

І. Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. Отже, суб'єкти повинні:

- 1) відшукувати юридично значиму інформацію (у контексті криміналістично важливої) стосовно фактів та обставин кримінального правопорушення;

2) здійснювати об'єктивно оцінку отриманих фактичних даних з точки зору: способу отримання інформації, джерела отримання інформації, достовірності інформації, факту чи домислу отриманої інформації;

3) оцінювати цінність, застосовність та ефективність інформації;

4) встановлювати наявність чи відсутність фактичних даних, що мають доказове значення для кримінального провадження;

5) ранжувати інформацію з точки зору її достовірності та надійності.

6) здійснювати сепарацію інформації для відкидання зайвої та непотрібної;

7) винаходити підтвердження існування чи відсутності фактичних даних, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;

8) виявляти та оцінювати фактичні дані, які мають першорядне доказове значення для досудового розслідування кримінального правопорушення;

9) збирати й отримувати прямі та непрямі докази, перевіряти вже отримані та ін.

II. Під час вжиття профілактичних заходів по запобіганню, відверненню та припиненню кримінальних правопорушень. Отже, суб'єкти досудового розслідування повинні:

1) відшукувати юридично значиму інформацію стосовно кримінального правопорушення, що планується;

2) здійснювати об'єктивну оцінку отриманих відомостей та даних стосовно кримінального правопорушення, що планується;

3) здійснювати оцінку цінності, застосовності, достовірності, надійності та ефективності відомостей та даних стосовно кримінального правопорушення, яке планується;

4) ранжувати інформацію з точки зору її достовірності та надійності.

5) здійснювати сепарацію інформації для відкидання неважливої та непотрібної;

6) збирати й отримувати прямі та непрямі докази стосовно планування кримінального правопорушення;

7) перевіряти вже отримані докази стосовно планування кримінального правопорушення та ін.

Підводячи підсумки хотілося би наголосити на тому, що метод криміналістичного моніторингу супроводжує увесь процес досудового розслідування кримінального правопорушення та профілактичної діяльності. Його перевагою застосування є те, що він забезпечує: 1) найбільш продуктивний процес планування гласних та негласних слідчих (розшукових) дій по кримінальному провадженню та оперативно-розшукових заходів під час профілактичної діяльності; 2) оптимізацію процесу знаходження доказів; 3) економічність витрат часу на досудове розслідування.

## Література:

1. Экологический словарь. — Режим доступа: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ecolog/>

**С. П. Чумак**

к.ю.н. доцент кафедри  
криміналістики Національного університету  
«Одеська юридична академія»

## ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ПРИЧЕТНИХ ДО ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ВИБОРІВ

Не менш важливим елементом у розробленні методики виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних з фальсифікацією виборів та організації їх попередження є з'ясування детальної характеристики осіб, які їх вчиняють, оскільки як відзначає В.В. Тіщенко, такі дані містять у собі різні відомості, що характеризують типову особистість злочинця, який вчиняє злочин певної спрямованості, і сприяють побудові версій щодо нього, його пошуку і встановленню. Криміналістично-значущі властивості особи злочинця можна поділити на три групи: 1) біологічні, що включають статеві, вікові, фізичні ознаки; 2) психічні, що свідчать про інтелект, емоційну, вольову сферу індивіда; 3) соціальні, що характеризують його суспільний статус, професійну належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, взаємини з іншими людьми тощо. Якщо мова йде про злочини вчиненні групою осіб, то такі дані повинні містити інформацію про типовий їх склад, ієрархію, рольові функції у підготовці, вчиненні, приховуванні злочину, характерні засоби протидії розслідуванню, способи збуту викраденого тощо [4, с. 62].

Поняття криміналістичної характеристики осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з фальсифікацією результатів виборів, є новим і раніше не підлягало науковому дослідженню. Поняття особи, що вчиняє злочин, у криміналістичному розумінні пов'язано з поняттями, якими користуються в науці кримінального права, кримінального процесу, кримінології, проте не збігається з ними.

У кримінальному праві обставини, що характеризують особу злочинця, фіксуються законодавцем як ознаки складу злочину та безпосередньо впливають на вирішення питання стосовно кримінальної відповідальності або кваліфікації вчиненого, а тим самим на міру покарання. Кримінально-процесуальне право дані про особу злочинця використовує перш за все для визначення напрямку провадження по справі, а також вирішення питань про виконання необхідних процесуальних дій (вибір запобіжних заходів, визначення необхідності проведення експертизи) [1, с. 23-25].

Як зазначає Р. С. Белкін, вказування на особу ймовірного злочинця – це дані, які криміналістика використовує з кримінологічної характеристики злочину. Кримінологічна інформація про те, які категорії осіб частіше за всіх вчиняють ті або інші злочини, як вони характеризуються, має важливе значення для вирішення криміналістичних питань [1]. Проте необхідно враховувати, що кримінологічне вивчення особи злочинця здійснюється для виявлення та оцінки тих її властивостей, які породжують злочинну діяльність, з метою її профілактики.

Для протидії організованій злочинності у сфері виборчого процесу необхідно в першу чергу вивчення тих осіб, які ведуть реєстр і складають списки виборців в інтересах того чи іншого кандидата, вносячи не достовірну інформацію в реєстр та списки виборців. Не достовірною інформацією -- не внесення у списки потенційних виборців, або включення до списку «мертвих душ», це можуть бути давно померлі, або виборці які не існують.

Інша злочинна діяльність осіб у виборчому процесі в період підготовки, друку та розподіл виборчих бюлетенів на виборчі дільниці. Для фальсифікації виборів роздруковують більше виборчих бюлетенів, ніж передбачено виборчим законодавством, для викидання у виборчі скриньки бюлетені на користь певного кандидата.

Одною із напрямлень злочинної діяльності по фальсифікації виборів, це фінансування не передбачене виборчим законодавством, за рахунок бюджетних коштів, або окремих осіб в тому числі і окремих партій та кандидатів у депутати.

Вивчення злочинної діяльності осіб необхідно проводити не тільки під час виборів, а також в період між виборами. Значна кількість осіб, причетних до фальсифікації виборів, роками розробляють технології фальсифікації виборів, мають корупційні зв'язки, що дає можливість на період виборів призначати «своїх людей» на певні посади та вчиняти підкуп окремих осіб.

При криміналістичному дослідженні особи злочинця, зокрема і осіб, що вчиняють злочини, пов'язані з фальсифікацією результатів виборів, істотне значення мають кримінологічні знання, оскільки кримінологія найповніше досліджує особу злочинця. Усебічний підхід до оцінки особи, яка вчинила злочин, необхідний не тільки для об'єктивного розслідування кримінальної справи й визначення найбільш доцільних заходів впливу на винного, а й для виявлення та усунення причин та умов злочину, а також правильного вибору заходів для його перевиховання.

Успішне попередження злочинів можливо лише в тому випадку, якщо увагу буде сконцентровано на особистості злочинця, оскільки саме особистість є носієм причин їх вчинення. Можна тому сказати, що ця особистість – основна й найважливіша ланка всього механізму злочинно-

го поводження. Ті її особливості, що породжують таке поводження, повинні бути безпосереднім об'єктом попереджувального впливу.

Під криміналістичним дослідженням особи злочинця варто розуміти пошук криміналістично значимої інформації про невідомого злочинця та оцінку даних про осіб, які потрапили в орбіту кримінального судочинства (підозрюваних, обвинувачених) [3]. Дані про таких осіб у криміналістичному розумінні необхідні для вирішення певних слідчо-тактичних завдань, обрання ефективних прийомів проведення слідчих дій тощо.

Аналіз кримінальних проваджень свідчить, що до злочинної діяльності у цій сфері був задіяний широкий спектр різних категорій осіб. Участь у злочинах, що мали місце під час проведення виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих рад та сільських, селищних та міських голів приймали:

- 1) працівники сфери освіти (директори загальноосвітніх шкіл, вчителі, працівники районних та обласних відділів освіти, педагоги-організатори);

- 2) завідувачі сільськими клубами та бібліотеками;

- 3) керівники, службовці та техробітники найрізноманітніших підприємств, установ та організацій; охоронці;

- 4) водії, працівники правоохоронних органів; приватні підприємці.

Характер ролевих функцій членів злочинних груп зумовлений наявністю відповідних якостей та рис, що дозволяють здійснювати потрібні дії, враховуючи їхню специфіку. Аналіз слідчої практики показав, що організатори злочинних груп працюють, як правило, у владних структурах, мають авторитетний статус.

Утворення виборчих округів, а в їхніх межах – виборчих дільниць, потребує постійної взаємодії між ЦВК, виборчими комісіями нижчих рівнів і службовими особами місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Виконання спільних обов'язків, а також вчинення злочинних дій, направлених на неправильний підрахунок голосів та встановлення результатів голосування, породжує створення злочинних груп у складі зазначених службових осіб.

Аналіз вивчених нами кримінальних проваджень доводить, що фальсифікатори результатів виборів для підроблення протоколів виборчих комісій завжди у різні способи прагнуть залучити до процесу підроблення членів відповідних виборчих комісій. Такі дії ініціюються і в деяких випадках здійснюються службовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, представниками партій чи кандидатів, офіційними спостерігачами від цих суб'єктів виборчого процесу тощо. Підроблення та використання підроблених протоколів виборчих комісій унеможливорюється і ускладнюється без їх участі.

Знання про категорії осіб, що беруть участь у протиправному впливі на виборчий процес, організаторів та їхні методи втягування в злочинну

діяльність інших осіб, форми та напрямки протидії правоохоронним органам має велике значення для розкриття та розслідування злочинів. Дані про особу злочинця є елементом криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з фальсифікацією результатів виборів, та повинні бути враховані при формуванні відповідної методики розслідування.

#### **Література:**

1. Криминалистика : [учебник для вузов] / под ред. Р. С. Белкина. – 2-е изд. – М. : Норма, 2006. – 694 с.
2. Личность преступника / [В. Н. Кудрявцев, Н. С. Лейкина, Н. Н. Кондрашков и др.]. – М. : Юрид. лит., 1975. – 270 с.
3. 124 Лушечкина М. А. О направлениях, задачах и понятии криминалистического изучения личности / М. А. Лушечкина // Вестник Московского университета. Серия 11, Право. – 1999. – № 3. – С. 41–49.
4. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: Монографія // Одеська національна юридична академія. – О.: Фенікс, 2007. – 260 с.

**А. І. Шиян,**  
студентка 4-го курсу  
факультету підготовки слідчих  
Національного університету «Одеська юридична академія»  
**Науковий керівник:**  
**Л.С. Белік, к. ю. н.**  
доцент кафедри  
криміналістики Національного університету  
«Одеська юридична академія»

### **ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРІЇ «ГЕНУ ЗЛОЧИННОСТІ»**

Генетика отримала розвиток в початок ХХ ст. Вперше поняття «ген» було відкрито Н.В Тимофєєвим-Ресовським, який за допомогою великої кількості дослідів, прийшов до висновку, що все таки генетичний матеріал передається від батьківського організму до нащадків. Що ж таке «ген»? Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів за редакцією проф. В.П.Черниха зазначає, що «ген» – це одиниця спадковості, за допомогою якої відбувається запис, збереження й передача генетичної інформації, відрізок ДНК, що складається з нуклеотидів кількість розміщення яких визначаються специфічністю кожного гена.

Генетичний підхід поділяється вченими на три напрями: а) біхевіоральна генетика (behavioral genetics) – доповнення кількісної генетики, що вивчає людську особистість, характеристики та поведінку; б) спадковість – за ступенем якої генетично піддаються впливу коливання фенотипових

рис (центральне поняття біхевіоральної генетики); в) епігенетика – вчення про те, як фактори навколишнього середовища (і внутрішнього середовища організму та його зовнішнє середовище) можуть змінити функцію гена без зміни послідовностей ДНК.

Початком розвитку генетики поведінки вважається 1960 р. – рік публікації монографії Джона Фуллера та Уїлліана Топсона “Генетика поведінки”, в якій автори висвітлили: 1) деякі принципи генетики; 2) експериментальні методи в генетиці поведінки; 3) методи генетики поведінки людини; 4) варіацію в сенсорних і перцептивних процесах; 5) процеси реакції; 6) інтелектуальні здібності; 7) особистість і характер; 8) психічні розлади; 9) спадкові та індивідуальні відмінності в поведінці. З.А. Вороніна, І.І. Полетаєва та Ж.І. Резнікова в “Основах етології та генетики поведінки” виділили основне завдання генетики поведінки – з’ясування ролі генетичних факторів у визначенні особливостей поведінки, яке складається з таких підзавдань: 1) визначення відносної ролі і взаємодії генетичних і середовищних (оточуючих) впливів при формуванні поведінки в онтогенезі; 2) дослідження механізмів генів, які визначають формування нервової системи; 3) вивчення механізмів реалізації дії мутантних генів, що зачіпають функцію центральної нервової системи (ЦНС), які можуть служити моделями захворювань нервової системи людини; 4) дослідження генетико-популяційних механізмів формування поведінки та її змін у процесі мікроеволюції. [2, с.365-380].

Термін “генетика поведінки” частіше застосовується в західній літературі. На пострадянському просторі закріпився термін “психогенетика”. Так, вважається, що психогенетика людини вивчає спадковість і мінливість психічних і психофізіологічних властивостей людини. Об’єктом психогенетики виступає процес взаємодії спадковості (heritability) та навколишнього середовища (environment), у результаті якого відбувається формування міжіндивідуальної варіантності психічних і психофізичних властивостей людини. Найчастіше в практиці предметом дослідження психогенетиків стають спадковість і мінливість таких психіко-психофізичних властивостей людини: 1) типи мозкових ритмів; 2) типи темпераменту; 3) психічні хвороби; 4) девіантні форми поведінки, в тому числі й злочинні форми поведінки. [1, с. 298-304].

У 50-х рр. дослідження генетичних факторів злочинності вступили в фазу, яку умовно можна назвати хромосомною. Генотип людини складається з 46 хромосом, дві з них визначають стать: якщо вони однакові, їх умовно позначають латинськими символами "xx", - стать жіноча, якщо набір хромосом "xy", - стать чоловіча. Наявність в генотипі хромосоми типу "у" визначає чоловічий розвиток. Досліджуючи генетичні аномалії, вчені встановили, що у деяких осіб набір хромосом не парні, а потрійні: комбінації типу "XXY" або "хуу". Першими ці особливості генотипу, які проявляються при аналізі крові, слини або сперми, стали використовувати

криміналісти з метою ідентифікації злочинців за біологічними слідами, залишеними на місці злочину. Коли в США і Франції за цими ознаками були розкриті серійні вбивства, скоєні агресивними злочинцями (їх хромосомний набір був типу "хуу"), кримінологи висунули гіпотезу про те, що хромосома типу "у", яка визначає чоловічу стать, може сприяти агресивності в разі її дублювання в генотипі. У 60-х рр. Патріція Джекобс провела одне з перших досліджень хромосомної схильності до злочинів. Обстеживши ув'язнених в Шотландії, вона встановила, що серед злочинців частка осіб з хромосомною аномалією типу "хуу" багаторазово більше, ніж серед право послушних громадян. У 1965 р в англійському журналі "Природа" вона опублікувала маленьку статтю про це. Патріція Джекобс не залишала сумнівів у тому, що ген злочинності знайдений, - справа лише за тим, як навчитися його усувати. Однак ці результати були як сенсаційні, настільки ж і недостовірні. Подальші дослідження, що проводилися в Англії, Франції та США, не підтвердили даних, отриманих Джекобс. У 1975 р на Другому міжнародному кримінологічному симпозіумі в Сан-Паулу німецький вчений Г. Кайзер навів дані проведених в Німеччині досліджень, відповідно до яких відсоток осіб, мають хромосомні відхилення, серед правопорушників практично такий же, що і серед усього населення в цілому. Причому серед злочинців, що мають хромосомну комбінацію "хуу", лише 9% засуджені за насильницькі злочини, так що називати «у»-хромосому носієм агресивності просто некоректно. Дослідження, проведені у Франції Паризьким інститутом кримінології, привели до аналогічних. [3, с. 99-102].

Значно в цьому питанні просунулися вчені з Інституту психіатрії при лондонському Королівському коледжі. На підставі численних досліджень вони довели, що юнаки з неблагополучних сімей, що мають особливий різновид одного з генів, в дев'ять разів частіше стають порушниками закону, ніж їх однолітки, виховані в аналогічних осередках суспільства, але не володіють настільки специфічною генетичною структурою. У хлопців з кримінальним ухилом був серйозний дефект гена, відповідального за виробництво моноамінооксидази (МАО), яка регулює кількість хімічної речовини особливого типу - трансмітера, за допомогою якого нейрони головного мозку взаємодіють між собою. Якщо його занадто багато або мало - тонка взаємодія нервових клітин порушується, результатом цього стають неврологічні розлади. З тих, хто піддавався дослідженню, низький рівень МАО спостерігався у 12%, але вони дали 44% всіх злочинів. На інші 88% припало 56%. Цифри говорять самі за себе - генетичні програми людини роблять дуже серйозний вплив на сприйняття їм навколишньої дійсності. Вони також пояснюють і те, чому не всі юнаки з неблагополучних сімей стають порушниками закону. Певним чином збалансовані гени надійно захищають їх від негативних моделей поведінки. Результати досліджень викликали широкий резонанс в науковому середовищі. Частина

вчених висловила припущення, що профілактика злочинності справа вирішена. Немає нічого простішого ніж провести масове обстеження громадян, виявити людей з генетичними відхиленнями, поставити їх на облік і спробувати перепрограмувати дає збій систему. У таких оптимістів знайшлися опоненти, які заявили, що третина населення має знижений рівень активності МАО, тому вішати тавро злочинця на всіх цих людей зонайменше неетично.

Дослідження людини на генетичному рівні завжди цікавило людство і на сьогоднішній день ця зацікавленість не зникає, а набуває ще більших масштабів. На запитання про існування «гена злочинності» жоден науковець, психолог, дослідник, криміналіст, кримінолог не може дати сто відсоткову відповідь, адже дослідження цього загадкового гена хвилює не одне покоління людей. Виявляється, що наш організм настільки складний і незвіданий, коли починаєш шукати відповідні на одні запитання, виникають нові. Якщо аналізувати ту роботу, яка була проведена на протязі століть, по дослідженню структури людського організму, генетичного складу, інтелектуальних здібностей, соціальних чинників, слід дійти до висновку, що існування так званого «гена злочинності» було все ж таки доведено і встановлено. Його ще називають додатковою «у» - хромосомою, яка відповідає за підвищену агресивність людини під час сприйняття навколишнього світу.

Чи можна стверджувати, що людина, в якій виявлено даний ген обов'язково буде вчиняти злочини? Звичайно, що наявність «у»- хромосоми є важливою умовою, але ми повинні враховувати ще низку причин, які роблять із особи злочинця, такі як: соціум - люди, які нас оточують, ті, хто кожного дня спілкуються з нами, вони формують світосприйняття, впливають на зміну настрою; умови життя, адже від того в яких умовах людина перебуває більшість свого часу залежить її душевний стан, психіка, моральні устої, релігійні погляди, політичні погляди; емоційний стан, слід визначити до якого психотипу належить особа, чи схильна до психічних розладів, депресій, істерій; фактори злочину –це те, що здійснило значний вплив на особу при вчиненні нею злочинних дій, адже не завжди особа планує і бажає завдати іншим школи, це можуть бути злочин із необережності, самозахист, дії вчинені в стані афекту; наявність в організмі речовин із різним хімічним складом (алкоголь, наркотичні речовини), так як кожен організм є унікальним, різні речовини на різних людей діють не однаково, і можуть викликати іноді досить дивну поведінку, реакцію на слова та дії інших. Зважаючи на всі аспекти ми підсумували і дійшли до висновку – проходячи всі ступені еволюції людство розвивається, знаходить нові шляхи до самореалізації, вдосконалення, бореться із внутрішніми комплексами і бар'єрами, але все ж таки генетику побороти поки що не зовсім вдається, для цього потрібно багато працювати над зовнішніми

факторами, що провокують «Людину розумну» на дії, які суспільство вважає злочинними.

### **Література:**

1. Дубинин Н.П., Карпец И.И., Кудрявцев В.Н. Генетика, поведение, ответственность: (О природе атиобщественных поступков и путях их предупреждения). – М.: Политиздат., 1982. – 304 с.
2. . Зорина З.А., Полетаева И.И., Резникова Ж.И. Основы этологии и генетики поведения. – М.: Высшая школа, 2002. – 384 с.
3. Кузнецова Н.Ф., Лейкина Н.С. Криминологический аспект соотношения социального и биологического // Советское государство и право. – 1977. - № 9. – С. 102-111.
4. Чуфаровский Ю.В.Юридическая психология. Учебное пособие.- М.: Право и Закон, 1997. – 320 с.

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                     |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>Л. І. Аркуша</b><br>ДО ПРОБЛЕМ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЯВЛЕННЯ ПРОЯВІВ<br>ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....                                          | 3  |
| <b>Т. С. Бабенко, А. О. Шелехов</b><br>ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ .....                                                                     | 6  |
| <b>В. В. Білоконь, К. П. Качалко, А. О. Шелехов</b><br>ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН,<br>ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ В ЗОНІ АТО.....                  | 10 |
| <b>О. Г. Буравцов, П.С. Романько</b><br>ОКРЕМІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ<br>ЯК РІЗНОВИДУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....          | 16 |
| <b>Д.Н. Гасратов, А.В. Кубасенко</b><br>МІСЦЕ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ<br>ДЕРЖАВИ.....                                                 | 20 |
| <b>О. В. Голікова, М. В. Корнієнко</b><br>АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ<br>В УКРАЇНІ.....                                          | 24 |
| <b>І. В. Головюк</b><br>ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ<br>255 КПК УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ПРАКТИКИ ЄСПЛ.....                            | 27 |
| <b>І. В. Гора</b><br>МОЖЛИВОСТІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ВІДЕОЗВУКОЗАПИСУ<br>В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ...32                      | 32 |
| <b>В. В. Дараган</b><br>ЩОДО ЗНАЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО<br>ПРОГНОЗУВАННЯ В ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ...35                               | 35 |
| <b>Т. О. Коваленко, А. О. Шелехов</b><br>РИНОК ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....                                                                                 | 38 |
| <b>Комарницька О.</b><br>ПИТАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА<br>РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ<br>УГРУПОВУВАННЯМИ.....               | 41 |
| <b>В. А. Колесник</b><br>ЗАКОНОДАВЧІ ПІДХОДИ ДО ВСТАНОВЛЕННЯ ПОРЯДКУ<br>ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ<br>ПОТРЕБУЮТЬ ПЕРЕГЛЯДУ ..... | 43 |
| <b>М. В. Корнієнко</b><br>ОЗНАКИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП.....                                                                                  | 47 |
| <b>В. В. Кулагін, А. В. Кубасенко</b><br>ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В<br>СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ.....                           | 51 |

|                                                                                                                                                                                                                        |    |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>М.І. Кулик, Л. І. Аркуша</b><br>ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ СУЧАСНИХ ЗЛОЧИННИХ<br>ОРГАНІЗАЦІЙ ТЕРОРИСТИЧНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ.....                                                                                     | 55 |
| <b>А. І. Купрій, Корнієнко М. В.</b><br>ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....                                                                                                                             | 60 |
| <b>Д.А. Курлова, В.Б. Любчик</b><br>ТЕНДЕНЦІЇ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОЇ<br>ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЇЇ ПОПЕРЕДЖЕННЯ.....                                                                                               | 62 |
| <b>Ю. А. Лисенко, С. А. Сумський</b><br>СУСПІЛЬНІ БЛАГА В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ.....                                                                                                                             | 65 |
| <b>Є. Д. Лук'янчиков, В. Є. Лук'янчикова</b><br>ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ У ПОДОЛАННІ ПРОТИДІЇ<br>РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ<br>ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ.....                                                            | 68 |
| <b>Р. В. Мукоїда, О. В. Мукоїда</b><br>ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ.....                                                                                                                                | 72 |
| <b>Н. А. Орловська</b><br>ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРІЮ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ<br>(КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ<br>АСПЕКТИ).....                                                                                 | 75 |
| <b>С. О. Павленко</b><br>СПІВВІДНОШЕННЯ ТАКТИКИ І СТРАТЕГІЇ В ОПЕРАТИВНО-<br>РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....                                                                                                                | 78 |
| <b>Д. Г. Паляничко</b><br>АДВОКАТСЬКА ПРОТИДІЯ ЧИ РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ<br>ЗМАГАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОЯВІВ<br>ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....                                                                  | 82 |
| <b>Д. А. Саруханян, М. В. Корнієнко</b><br>УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ ПІДПРИЄМСТВАМИ В<br>УКРАЇНІ.....                                                                                                               | 86 |
| <b>В. Г. Севрук</b><br>ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ, ЩО ВИНИКАЮТЬ В ПРАКТИЧНІЙ<br>ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ<br>ОРГАНІЗОВАНИМ ГРУПАМ ТА ЗЛОЧИННИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ,<br>ЯКІ СФОРМОВАНІ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ..... | 89 |
| <b>Г. М. Симонова, А. О. Шелехов</b><br>ЩОДО ПРОТИДІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ<br>УГРУПУВАНЬ.....                                                                                                            | 93 |
| <b>А. В. Сідельников</b><br>АДВОКАТ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЗАХИСТ ЧИ<br>ПРОТИДІЯ РОЗСЛІДУВАННЮ?.....                                                                                                             | 95 |
| <b>К. А. Сляднева</b><br>ДИСПОЗИТИВНІСТЬ ЯК ЗАГАЛЬНА ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО                                                                                                                                              |    |

|                                                                                                                                                                                           |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ПРОВАДЖЕННЯ.....                                                                                                                                                                          | 99  |
| <b>Д. В. Собко, П. В. Романько</b><br>АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ<br>ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В НОТАРІАЛЬНІЙ<br>ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....                                     | 101 |
| <b>Є. І. Тищенко</b><br>РОЗКРИТТЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ІНФОРМАЦІЙНО-<br>АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ».....                                                                                        | 107 |
| <b>К. О. Федоряєва, Д. О. Ноздрін</b><br>ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ З ВИЯВ-<br>ЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ<br>З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ..... | 111 |
| <b>В. О. Ходанович</b><br>ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ<br>ОПЕРАТИВНИМИ СИЛАМИ Й ЗАСОБАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ<br>УКРАЇНИ.....                                              | 114 |
| <b>О. М. Цільмак</b><br>ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ МЕТОДУ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО<br>МОНІТОРИНГУ.....                                                                                                     | 118 |
| <b>С. П. Чумак</b><br>ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ПРИЧЕТНИХ ДО ФАЛЬСИФІКАЦІЇ<br>ВИБОРІВ.....                                                                                                     | 121 |
| <b>А. І. Шиян, Л. С. Белік</b><br>ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРІЇ «ГЕНУ<br>ЗЛОЧИННОСТІ».....                                                                                     | 124 |

Наукове видання

# **ПРОТИДІЯ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННИЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

**Матеріали всеукраїнської науково-практичної  
інтернет-конференції**

30 березня 2018

Підп. до друку 11.05.2018. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарн. «Times» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 3,8.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.

Тел. 0949464393, 0487431393 email - [7431393@gmail.com](mailto:7431393@gmail.com)